

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Rektörlüğü Adına İmtiyaz Sahibi (Owner of the Journal)	DANIŞMA KURULU (Advisory Board)
Prof. Dr. Murat TÜRK Rektör	Prof. Dr. Ahmet AKSOY (Gazi Üniversitesi)
Editör (Editor)	Prof. Dr. Ahmet Mete ÇİLİNGİRTÜRK (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Zeynep TÜRK İİBF Dekan V.	Prof. Dr. Alkan SOYAK (Marmara Üniversitesi)
Editör Yardımcıları (Editorial Assistants)	Prof. Dr. Altan ÇABUK (Çukurova Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Nazan ŞAK	Prof. Dr. A.F.M. Ataur RAHMAN (North South University)
Yrd. Doç. Dr. Samet EVCI	Prof. Dr. Beyhan MAŞRAP (Gazi Üniversitesi)
Yayın Kurulu (Editorial Board)	Prof. Dr. Dilek ALTAŞ (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Zeynep TÜRK	Prof. Dr. Ebru ÇAĞLAYAN AKAY (Marmara Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Nazan ŞAK	Prof. Dr. Esen YILDIRIM (Marmara Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Samet EVCI	Prof. Dr. Fatma Nur TUĞAL (Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi)
İngilizce Redaktör (English Redactor)	Prof. Dr. Flavia Mirela BARNA (West University of Timisoara)
Okt. Dr. Serpil UÇAR	Prof. Dr. Jiri STROUHAL (Skoda Auto University)
Sekreterya (Secretaria)	Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN (Marmara Üniversitesi)
Arş. Gör. Erdem KÜRKLÜ	Prof. Dr. Metin Kamil ERCAN (Gazi Üniversitesi)
Arş. Gör. Alptuğ AKSOY	Prof. Dr. Murat TÜRK (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)
Arş. Gör. Kerem KİPER	Prof. Dr. Mutlu Başaran ÖZTÜRK (Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Arş. Gör. Halenur SOYSAL KURT	Prof. Dr. Münevver TURANLI (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
Arş. Gör. Erhan ERGİN	Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN (Başkent Üniversitesi)
	Prof. Dr. Orhan SEVİLENGÜL (Başkent Üniversitesi)
	Prof. Dr. Selahattin GÜRİŞ (Marmara Üniversitesi)
	Prof. Dr. Serap ÇABUK (Çukurova Üniversitesi)
	Prof. Dr. Suat OKTAR (Marmara Üniversitesi)
	Prof. Dr. Şaban UZAY (Erciyes Üniversitesi)
	Prof. Dr. Tuncay CAN (Marmara Üniversitesi)
	Prof. Dr. Zeynep TÜRK (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)
	Doç. Dr. Atilla ÇİFTER (İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi)
	Doç. Dr. Burak GÜRİŞ (İstanbul Üniversitesi)
	Doç. Dr. Bülent ÖZ (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)
	Doç. Dr. Erdal DİNÇER (Marmara Üniversitesi)
	Doç. Dr. Erginbay UĞURLU (İstanbul Aydın Üniversitesi)
	Doç. Dr. K. Haldun AKALIN (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)
	Doç. Dr. Mehmet CİHANGİR (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)
	Doç. Dr. M. Fedai ÇAVUŞ (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)
	Doç. Dr. Tuba BAŞKONUŞ DİREKÇİ (Gaziantep Üniversitesi)
	Doç. Dr. Veland RAMADANI (South East European University)
	Yrd. Doç. Dr. Claudiu BOTO (West University of Timisoara)
	Yrd. Doç. Dr. Joanna HERNIK (West-Pomeranian University of Technology)
	Yrd. Doç. Dr. Miruna Lucia NACHESCU (West Timisoara University)
	Yrd. Doç. Dr. Sakib Bin Amin (North South University)
	Dr. Alexandra Ileana MUTIU (Babes Bolyai University)

OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
Osmaniye Korkut Ata University
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ
Journal of Economics and Administrative Sciences

Cilt / Volume: 1

Sayı / Issue: 1

Yıl / Year: 2017

ISSN 2564-7733

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, elektronik ve basılı olmak üzere Haziran ve Aralık aylarında yılda iki defa yayınlanan hakemli bir dergidir. Türkçe ve İngilizce dillerinde iktisadi ve idari bilimler alanlarında ve bu alanlarla ilişkili konuları kapsayan makaleler kabul edilmektedir.

Makaleleriyle dergimize katkı sağlayan yazarlarımıza, makale değerlendirme sürecinde desteğini esirgemeyen hakem ve danışma kurulumuza katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

YAYIN TÜRÜ: Ulusal Süreli

İletişim Adresi / Contact Info

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Karacaoğlan Yerleşkesi, Fakuşağı Mah., 80000 Osmaniye / Türkiye

<http://dergipark.gov.tr/oskaiibfd>

iibfdergi@osmaniye.edu.tr

+90 328 827 10 00

HAKEM KURULU
(Referee Board)

- Prof. Dr. Hilal İNAN (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Mutlu Başaran ÖZTÜRK (Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Turgut ÇÜRÜK (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Zeynep HATUNOĞLU (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Doç. Dr. Erginbay UĞURLU (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Doç. Dr. Gönül ALKAN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Nuriye GÜREŞ (İskenderun Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Selay GİRAY (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Tuba BAŞKONUŞ DİREKÇİ (Gaziantep Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Can SAMIRKAŞ (Mersin Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Yeliz SARIÖZ GÖKTEN (Ömer Halisdemir Üniversitesi)

EDİTÖR'DEN;

Paylaşıldığında artan ve arttıkça değere dönüşen küresel dünyanın en büyük rekabet aracı bilgidir. Bilginin yayılmasında ve değere dönüşmesinde bilimsel makalelerin yayınlandığı ulusal ve uluslararası hakemli dergilerin önemi tartışmasız çok büyüktür. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi bilginin değere dönüşümünde katkı sağlamak misyonu ile yayın hayatına başlayacaktır. Dergimizin ilk sayısı, ne güzel tesadüftür ki Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinin kuruluşunun 10. yılında yayınlanmış olacaktır. Bununda haklı gururunu ve mutluluğunu yaşadığımızı paylaşmak istiyorum.

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi olarak kurulduğumuz günden bu yana sürekli büyüme ve gelişme süreçleri içinde olduk. Bugün itibari ile fakültemizde beş bölümde lisans ve üç ayrı programda ise lisansüstü eğitim ve öğretime devam etmekteyiz. Fakültemizin büyüme ve gelişme göstergelerinden biri daha olacak olan fakülte dergimizin yayınlanması, hem kendi bünyesinde yer alan akademisyenlere hem de diğer üniversitelerdeki akademisyenlere yayın yapma imkanı sunacaktır. Özellikle, genç ve dinamik bir akademik yapısı bulunan fakültemize dergimizin katkısı büyük olacaktır.

Dergimizin ilk sayısında hem fakültemiz bünyesindeki hem de diğer üniversitelerin öğretim üye ve elemanlarından makale çalışmaları yer almış olup, dergimize makale göndererek katkı sunan öğretim üye ve elemanlarına; makalelerin değerlendirilmesi aşamasında hakemlik yapan çok değerli öğretim üyelerine ve danışma kuruluna teşekkürü bir borç bilirim.

Dergimizin yayınlanmasında özverili çalışmalarda bulunan fakültemiz öğretim üye ve elemanlarına ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, desteklerinden dolayı Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi yönetimine ve dergimizin basılı olarak yayınlanmasında bizlere katkı sunan Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi yönetimine ve çalışanlarına teşekkürlerimi sunuyorum.

Dergimizin siz değerli akademisyenlerin katkı ve çabalarıyla gün geçtikçe tanınacağına ve daha kaliteli, daha güçlü şekilde bilime katkı sunan süreçleri yakalayarak diğer fakülte dergileri arasında önemli bir yere sahip olacağına inancım tamdır.

Dergimizin ikinci sayısında buluşmak dileğiyle...

Prof. Dr. Zeynep TÜRK
Editör

İÇİNDEKİLER

Financial Failure Estimate in BIST Companies with Altman (Z-Score) and Springate (S-Score) Models	1-14
<i>Prof. Dr. Zeynep TÜRK, Arş. Gör. Erdem KÜRKLÜ</i>	
Mavi Yakalı Çalışanlarda Psikolojik Personel Güçlendirme ve İş Tatmini Arasındaki İlişkileri Belirlemeye Yönelik Görgül Bir Araştırma	15-26
<i>Doç. Dr. Gülşah KARAVARDAR</i>	
Türk Kamu Bankalarının Karşılaştırmalı Analizi: 2003–2015 Dönemi	27-47
<i>Yrd. Doç. Dr. Ali BORA, Yrd. Doç. Dr. Erdal ARSLAN</i>	
Türkiye’de Beşeri Sermayenin Durumu (2005-2015)	48-67
<i>Yunus SEZGİN, Yrd. Doç. Dr. E. Yasemin BOZDAĞLIOĞLU</i>	
Muhasebe Manipülasyonlarının Tespitinde Kullanılan Modeller	68-79
<i>Yrd. Doç. Dr. Mustafa KILLI, Yrd. Doç. Dr. Samet EVCİ</i>	
Marka Şehir Oluşturmada Şehirde Yaşayan Akademik Personel ve Öğrencilerin Şehirden Algıladıkları Memnuniyet Düzeylerinin Ölçümü: Osmaniye İlinde Bir Araştırma	80-103
<i>Yrd. Doç. Dr. M. Yüksel AVCILAR, Arş. Gör. M. Fatih AÇAR, Arş. Gör. Gülhan YENİLMEZ</i>	
Finansal Performansın Ölçülmesinde Alternatif Bir Yaklaşım:Hissedar Katma Değeri..	104-111
<i>Arş. Gör. Gizem VERGİLİ</i>	

FINANCIAL FAILURE ESTIMATE IN BIST COMPANIES WITH ALTMAN (Z-SCORE) AND SPRINGATE (S-SCORE) MODELS

Prof. Dr. Zeynep TURK*
Res. Assist. Erdem KURKLU**

Abstract

The aim of this paper is to measure financial failure level of 7 different sector which is on the BIST index in the period of 2014-2016 and enable to compare the level of financial failure by years. Thus, it is to test whether any leading indicator, which gives early warning in detection of company's financial failure exists or not. In this sense, financial data of 166 companies which are registered in BIST comprises the sample of the study. The acquired data was measured by the easily computable and understandable Altman (Z-Score) and Springate (S-Score) models, which give successful results in forecasting the bankruptcy and financial failures. As a result of the analysis, Altman model shows that 115 (%69) out of 166 companies are not under financial stress while Springate model demonstrates that 95 (%57) companies. Both of the models indicate different levels of financial failure. However, similar results are found when analysis of companies are made by years.

Key Words: BIST, Financial Failure, Altman, Springate

ALTMAN (Z-SCORE) VE SPRINGATE (S-SCORE) MODELLERİ İLE BIST İŞLETMELERİNDE FİNANSAL BAŞARISIZLIK TAHMİNİ

Özet

Bu çalışmanın amacı, Borsa İstanbul (BIST) endeksinde yer alan 7 farklı sektörünün 2014-2016 dönemindeki mali başarısızlık seviyelerini ölçmek ve finansal başarısızlık düzeylerini yıllar itibarıyla karşılaştırmaya olanak sağlamaktır. Bunun sonucunda, şirketlerin finansal başarısızlığını belirlemede erken uyarı veren öncü bir göstergenin var olup olmadığının test etmektir. Bu anlamda, çalışmanın örneğini BIST'e kayıtlı 166 adet şirkete ait mali veriler oluşturmaktadır. Elde edilen veriler şirketlerin olası iflas durumlarını ve finansal başarısızlıklarını öngörmede iyi sonuçlar veren, hesaplanması ve anlaşılması kolay Altman (Z-Score) ve Springate (S-Score) modelleri yardımıyla ölçülmüştür. Analiz sonucunda, Altman modeli 166 işletmeden 115'inin (%69), Springate modeli ise 95'nin (%57) finansal anlamda sıkıntı içerisinde olmadığını göstermiştir. Her iki modelde farklı finansal başarısızlık düzeylerine işaret etmektedir. Ancak, işletmelerin yıllar düzeyinde analizi yapıldığında benzer sonuçlar saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: BIST, Finansal Başarısızlık, Altman, Springate

*Prof.Dr., Osmaniye Korkut Ata University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Economics, zeynepturk@osmaniye.edu.tr

**Res.Assist., Osmaniye Korkut Ata University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Economics, erdemkurklu@osmaniye.edu.tr

*** This article have been improved on May 24-26, 2017 presenting in 22nd EBES Conference-Rome

1. INTRODUCTION

Financial problems can affect the financial states of companies, as well as national economies, and can lead to changes in the financial structure, cause companies to enter into reconstruction process or go bankrupt. This situation, in which companies find it difficult to fulfill their requirements, can ultimately lead to bankruptcy and thus, injure the investors, lenders and all other shareholders of the company (Bozkurt, 2014, p. 128). So, several models are needed to make sure that the measures are taken in time to mitigate the effects of this negative situation. Among these models are “Springate S-Score” and “Altman Z-Score”, which establish a relationship between income statements and balance sheet items and enable predictions of future financial sustainability and bankruptcy regarding the financial performance of companies (Yılmaz and Yıldırım, 2015, p.43). Though, multi-faceted financial failure analyses have been performed in recent years, thanks to the advantages of the statistical and financial methods, detailed literature review showed that, application results of these two methods produced more reliable results compared to others in the assessment of financial failure of institutions.

In the literature, while some of the conducted studies only revealed out the ratios presenting the bankruptcy risk, some others aimed to find out whether there was a statistically significant relationship between financial statements data and bankruptcy risks of businesses. Consequently, models estimating the bankruptcy risk score of each company were revealed out (Bozkurt, 2014, p. 128). Models developed for the prediction of bankruptcy are presented in Table 1. Bankruptcy probability predictions, variables and model critical values of the estimated bankruptcy scores of 8 different bankruptcy indicator models presented in Table 1.

Table 1: Bankruptcy Indicator Model Scores Estimation and Critical Values

Model	Variables Identified as Bankruptcy Indicators	
Altman (1968)	(X1) Net Working Capital/T. Assets (X2) Undistributed Profits/T. Assets (X3) Profit before Interest and Tax/T. Assets (X4) Equity Market Value/T. Debts (X5) Net Sales / Total Assets $Z: 1,2*X1+1,4*X2+3,3*X3+0,6*X4+1*X5$	Z score=1,81
Altman (1983)	(X1) Net Working Capital/T. Assets (X2) Undistributed Profits/T. Assets (X3) Profit before Interest and Tax/T. Assets (X4) Equity Book Value/T. Debts (X5)Net Sales/Total Assets $Z':0,717*X1+0,847*X2+3,107*X3+0,420*X4+0,998*X5$	Z' score=1,23
Altman (1993)	(X1) Net Working Capital/T. Assets (X2) Undistributed Profits/T. Assets (X3) Profit before Interest and Tax/T. Assets	Z'' score=1,1

	(X4) Equity Book Value/T. Debts $Z'' = 6,56 * X1 + 3,26 * X2 + 6,72 * X3 + 1,05 * X4$	
Springate (1978)	(X1) Working Capital/T. Assets (X2) Profit before Interest and Tax/T. Assets (X3) Profit before Tax/Short-Term D (X4) Sales/T. Assets $S = 1,03X1 + 3,07X2 + 0,66X3 + 0,4X4$	S score= 0,862
Ohlson (1980)	(X1) Log(T. Assets/GNP Index) (X2) Total Debts/Total Assets (X3) Working Capital/T. Assets (X4) Short Term Debts/Current Assets (X5) if Total debts > T. Assets, 1;0 (X6) Net Profit (N.P)/Total Assets (X7) Profit before Interest and Tax/Total Debts (X8) If net profit of the last two years is negative, 1;0 (X9) $(N.Pt - N.Pt-1) / (N.Pt + N.Pt-1)$ $O = 0,407X1 + 6,03X2 - 1,43X3 + 0,076X4 - 1,72X5 - 2,37X6 - 1,83X7 + 0,285X8 - 0,521X9 - 1,32$	O score= logistic transformati on result 0,5
Zmijewski (1984)	(X1) Net Profit /T. Assets (X2) Total Debts/T. Assets (X3) Current Assets/Short Term Debts $J = -4,3 - 4,5 * X1 + 5,7 * X2 + 0,04 * X3$	J score= 0,5
Canada Score CA-Score	(X1) Partner Shares/T. Assetst-1 (X2) (Profit before Tax and Interest + Financing Cost t-1)/T. Assetst-1 (X3) Sales Income t-2/T. Assetst-2 $C = 4,59 * X1 + 4,51 * X2 + 0,3936 * X3 - 2,76$	C score= - 0,3
Fulmer et al. (1984)	(X1) Undistributed Profit/T. Assets (X2) Sales/T. Assets (X3) Profit before Tax/Equity (X4) Cash/Total Debts (X5) Total Debts/T. Assets	F score= 0

	(X6) Short Term Debts/T. Assets	
	(X7) Log Tangible Total Assets	
	(X8) Working Capital/Total Debts	
	(X9) Log Profit before Interest and Tax/Interest	
	F:5,52X1+0,212X2+0,073X3+1,27X4-0,12X5+2,34X6+0,575X7+1,083X8+0,894X9-6,075	

Source: (Bozkurt, 2014, p.170)

2. LITERATURE REVIEW

In literature, there are several empirical studies about financial stress (failure). In foreign literature; Kidane (2004) applied the Altman's score model to determine financial stress in service and technologies businesses and revealed out a weak prediction skill in unsuccessful companies and a powerful prediction skill in successful companies. In their study Pongsat et al. (2004) examined big and small companies, they compared Altman Z and Ohlson O scores and did not find a significant difference between these models. Huo (2006) examined the restaurants in the USA using three different models, compared Altman Z score, Springate S score and Fulmer F score with each other and found that Altman Z score was more efficient. Jayadev (2006) considered bank data and compared the accuracy rate of internal scoring model and Altman Z score model and he found superior results from Altman Z score model. Jacobs (2007) used Altman Z score model for credit assessment of companies serving in different sectors and reported to have obtained successful results. Moghadam et al. (2009) examined the companies have traded in Tehran Stock Market and compared Altman Z score and Ohlson O score. They found, Ohlson O score was more efficient. Pranowo et al. (2010) used Altman Z score to determine the players that had role in the failure of companies and found that factors such as current ratio, efficiency, leverage and equity were the key players. Imanzadeh et al. (2011) compared Springate S score and Zmijewski J score and revealed out that Springate S score was more reliable. Sanobar (2012) used Altman Z score in banks and obtained quite successful results. Kumar and Kumar (2012) compared three different models, namely Altman Z, Ohlson O and Zmijewski J scores and found that, Ohlson O score was the most efficient one. Rahimipoor (2013) compared Fulmer F score with Toffler T score and found that, Fulmer F score gave more accurate results.

In the recent studies conducted in Turkey; Terzi (2011) reported to have obtained quite successful results in S score model he used for determining the financial failure risks of the food companies listed on Istanbul Stock Exchange. Zeytinoğlu and Akarim (2013) used Altman Z score and 20 financial ratio to analyze the 2009-2012 period financial data of the food companies listed on Istanbul Stock Exchange. The results they obtained at the end of analysis were able to explain the financial failure of companies at a rate over 88% and they revealed out that, Z score model had a high capability in the prediction of the financial failure of companies. Civan and Dayı (2014) examined the 2008-2012 period financial data of companies affiliated to Zonguldak Association of Public Hospitals using Altman Z model and Artificial Neural Networks. At the end of analysis, it was estimated according to Altman Z score that, 4% of companies were unsuccessful and 27% of those would become unsuccessful with a probability rate of 95%.

2.1. Altman Z-Score Model

Altman Z Model is a method developed by Edward Altman to predict the financial failures of companies. The model is a discriminative analysis tool including five financial ratios and is used for the determination of the bankruptcy risk of the company (Civan and Dayı, 2014, p.3). Though Altman Z score model was developed for the determination of the bankruptcy probabilities of companies, it is also deemed to be a model that could help companies in assessing their financial strength and lenders in making investment decisions (Hauschild, 2013, p.7). In his model, Altman defined 5 financial ratios representing 22 financial ratios. He classified these ratios in categories as; liquidity, profitability, leverage, insolvency and activity ratio (Yıldız, 2014, p.76). By using particular weights, these ratios are described through 2 equations as public and nonpublic companies. Values shown in Equation 1 and descriptions for each variable are given for public companies (Hauschild, 2013, p.6):

Equation 1

$$Z \text{ Score} = (1,2X1) + (1,4X2) + (3,3X3) + (0,6X4) + (0,999X5)$$

X1= Net Working Capital/Total Assets

X2= Undistributed Profit/Total Assets

X3= Profit before Interest and Tax/Total Assets

X4= Market Value of Stock Shares/ Book Value of Debts

X5= Net Sales/Total Assets

Whereas the formula and variables given in Equation 1 are used in the financial failure prediction of public companies, the results it gave for private companies were not as accurate as public companies, so the model was modified and formulized as Z' for private industrial companies and Z'' model for service companies.

Equation 2

$$Z' \text{ Score} = (0,717X1) + (0,847X2) + (3,10X3) + (0,42X4) + (0,998X5)$$

[private industrial companies]

$$Z'' \text{ Score} = (6,56X1) + (3,267X2) + (6,72X3) + (1,05X4)$$

[service companies]

In Equation 2 shows, the X5 variable available Z Model, is removed out. This is considered to minimize the impact of industry (Zhang and Ellinger, 2006, p.11). Range values necessary for the identification of the Z values obtained and analysis of financial stress are given in Table 2.

Table 2: Altman Z Score Ranges

Z Score(Istanbul Stock Exchange Companies)	Z' Score(industrial companies)	Z'' Score(service companies)
Z<1.8 area with bankruptcy risk	Z'<1.23 area with bankruptcy risk	Z''<1.1 area with bankruptcy risk
1.8<Z<2.99 uncertain area	1.23<Z'<2.9 uncertain area	1.1<Z''<2.6 uncertain area
Z>2.99 safe area	Z'>2.9 safe area	Z''>2.6 safe area

Source: (Hauschild, 2013, s.6)

In this case, different formulations are used for different company structures. On the other hand, Z value, which is suitable for public companies, is mostly used.

2.2. Springate S-Score Model

The model developed by Gordon L.V. Springate uses the multivariate discriminative analysis just like Altman Z Model. Springate uses four basic ratios to estimate an S value for successful and unsuccessful companies. The estimation is as given below (Sevil et al. 2013, p.191):

$$S \text{ Score} = (1,3X1) + (3,07X2) + (0,66X3) + (0,4X4)$$

X1= Net Working Capital/Total Assets

X2= Profit before Interest and Tax/Total Assets

X3= Profit before Tax/Short Term Debts

X4= Net Sales/Total Assets

If $S < 0.862$, it is predicted that the company will go bankrupt. Values estimated based on Altman Z Score and Springate S Score models were used in the study.

3. DATA and METHODOLOGY

3.1. The Purpose, Scope and Limitations of the Study

This study has two main purposes. The first one is to identify the bankruptcy risks of the companies list on Istanbul Stock Exchange by using Altman and Springate models. The second one is to compare the financial failure risk prediction capabilities of Altman and Springate models and to find out an efficient bankruptcy indicator model for the companies with accessible data. The study made use of the financial data of 7 sectors and 166 companies listed on Istanbul Stock Exchange which continued their activities non-stop in period 2014-2016. Financial data were collected from the financial statements of the companies. The study was performed in 3 stages. In the first stage, company data was analyzed based on Altman Model. In the second stage, financial data was analyzed based on Springate Model and in the Scores obtained for these two methods were compared with each other in the final stage. The reason why Altman and Springate models were selected among several other models was that, they had the best linear ratio combination discriminating financially unsuccessful companies from successful companies; compared to other financial ratios, they had higher capability to predict whether the company had financial stress risk before going bankruptcy and also because of the fact that, these two models fit better for the size, activity area and financial structure analyses of the companies affiliated to Istanbul Stock Exchange. Even though a number of similar studies were conducted in literature. This study is distinct with respect to its variables such as sectoral diversity and sample size. Sectoral distribution of the number of companies included in the study is shown in Table 3.

Table 3: Sectoral Distribution of the Companies Included in the Study

SECTORS	N	Number of companies that have continued their activities non-stop in period between 2014-2016	Percentage Distribution
Mining	6	3	1.81%
Manufacturing	191	113	68.07%
Electricity	7	5	3.02%
Construction	10	4	2.41%
Wholesale and Retail	34	22	13.25%
Transportation, Communication and Storage	10	6	3.61%
Technology	16	13	7.83%
Total	274	166	100%

Although in Istanbul Stock Exchange there were 274 companies in these 7 sectors, the study was restricted to 166 companies. Limitations of the study were that; it did not cover all the sectors trading in Istanbul Stock Exchange and it ignored the multiple relationships with other bankruptcy indicator models.

3.2. Data Collection

The ratios between income statements and balance statement items were used in the study for the assessment of financial failures of companies. The ratios between balance items were realized over the equation and balance statement items defined for Altman Z Score and Springate S Score.

13950 observations were used in the estimation of bankruptcy risks of companies. Once the financial ratios were determined, “Z” value and “S” value (independent variable) for each observation (company) were estimated from the sum of relevant variables. Distribution ranges of the Scores obtained are given in Table 4. If model critical values are below the value given in Table 4, companies are shown to be on the verge of bankruptcy.

Table 4: Altman Z Score and Springate S Score Ranges

Z Score	S Score
Z < 1.8 area with bankruptcy risk	S < 0,862 red area (bankruptcy risk)
1.8 < Z < 2.99 uncertain area	S > 0,862 green area (safe)
Z > 2.99 safe area	

3.3. Methodology

Altman Z Score and Springate S Score methods which are based on financial ratios and are deemed to be efficient in the prediction of financial failure were used in the study. Bankruptcy risks were obtained with the estimation of the below equations.

Altman Z Score equation;

$$Z \text{ Score} = (1,2X1) + (1,4X2) + (3,3X3) + (0,6X4) + (1X5)$$

X1= Net Working Capital/Total Assets

X2= Undistributed Profit/Total Assets

X3= Profit before Interest and Tax/Total Assets

X4= Market Value of Stock Shares/ Book Value of Debts

Springate S Score equation;

$$S \text{ Score} = (1,3X1) + (3,07X2) + (0,66X3) + (0,4X4)$$

X1= Net Working Capital/Total Assets

X2= Profit before Interest and Tax/Total Assets

X3= Profit before Tax/Short Term Debts

X4= Net Sales/Total Assets

With Altman Z index and Springate S index values obtained from the financial statements of companies, situations of companies were classified in two categories as ‘companies with bankruptcy risk (financially unsuccessful)’ and ‘companies with no bankruptcy risk (financially successful)’.

4. FINDINGS

In the first part of the study, financial failures of the companies listed on Istanbul Stock Exchange were estimated with Altman Z model. Previous year financial statements of relevant companies were examined to identify the financial ratios and the data sets obtained were put into relevant place in the equation for Altman Z model. In Figure 1, Z values obtained at the end of analysis are shown in three different ranges, including 2014-2016 period.

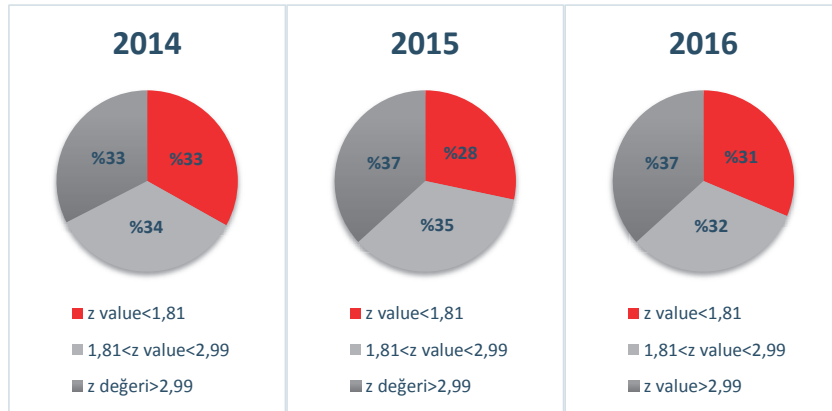

Figure 1: Graphic Illustration of Z Values over Years

In Figure 1, “Z” index value of companies are classified into three categories as the companies in successful area (green), uncertain area (gray) and unsuccessful area (red).

According to the results of the model, company success level was lower in 2014 compared to 2015 and 2016. In parallel with these values, 2015 is the most successful period with a ratio of 72%. 35% of this ratio consisted of successful companies and the remaining 32% consisted of uncertain companies. The ratio of successful companies remained stable in 2016 whereas the ratio of unsuccessful companies increased to 31%. The number of companies and sectoral distributions within Z values range in period 2014-2016 are presented in Table 5 and Table 6.

Table 5: Number of Companies within Z Values Range on Sectors Basis

SECTORS	2014			2015			2016		
	z value< 1,81	1,81<z value<2 ,99	z value> 2,99	z value<1 ,81	1,81<z value<2, 99	z value>2, 99	z value<1, 81	1,81<z value<2 ,99	z value>2, 99
Mining	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Manufacturing	35	45	33	26	47	40	33	42	38
Electricity	4	1	0	5	0	0	3	2	0
Construction	3	1	0	3	1	0	3	1	0
Wholesale and Retail	8	4	10	9	3	10	8	3	11
Transportation Communication and Storage	3	1	2	2	2	2	3	1	2
Technology	1	4	8	1	4	8	1	3	9
Total	55	57	54	47	58	61	52	53	61
	166			166			166		

Table 6: Z Values Table based on the Success of Sectors over Years

SECTORS	2014			2015			2016		
	Lowest	Highest	Average	Lowest	Highest	Average	Lowest	Highest	Average
Mining	-1,841	3,966	1,652	-0,545	3,716	1,863	-1,481	2,110	0,076
Manufacturing	0,647	6,534	2,710	-0,545	8,527	2,927	-1,481	11,078	2,827
Electricity	0,694	1,829	1,249	0,859	1,709	1,216	0,760	2,040	1,637
Construction	1,051	2,780	1,660	0,736	2,786	1,639	0,580	2,490	1,308
Wholesale and Retail	-0,080	30,048	4,168	-0,001	17,329	3,669	-0,297	20,534	3,810
Transportation Communication and Storage	0,395	5,058	2,476	0,446	5,844	2,651	0,365	5,039	2,254
Technology	1,408	3,690	2,887	0,904	7,018	3,306	0,578	7,571	3,470

When Altman Z Score model was studied on the basis of sectors, the lowest Z value averages for 2014 and 2015 observed in Istanbul Stock Exchange were in Electricity Gas and Water sector. We believe this might be due to the fact that, this sector was most affected by the decrease in total industrial production. By 2016, the mining sector average was the one with the lowest ratio. The main reasons for this is few number of companies serving in mining sector and most importantly, the political stress experienced by mining companies in this year. Sectoral averages of the 7 sectors showed that, the highest average belonged to wholesale and retail companies. The reason behind this is considered to be the transition from particularly small stores to urban, innovative big scaled supermarkets/hypermarkets hosting a variety of products. Likewise; examination of sectoral averages show that, information and technology comes the second. Advancements in software market and the increase in the applications of virtual companies, e-trading, e-state, mobile business, e-banking etc. are deemed to be the factors which have promoted technology companies to the locomotive sectors category.

In the second part of the study, companies affiliated to Istanbul Stock Exchange were reanalyzed using Springate S Score model. In Figure 2, companies were illustrated in graphics in two categories for financial failure. The ones below the S Score value (0.862) were shown in unsuccessful companies (red) category and the ones above the Score value were shown in the successful companies (green) category on year basis.

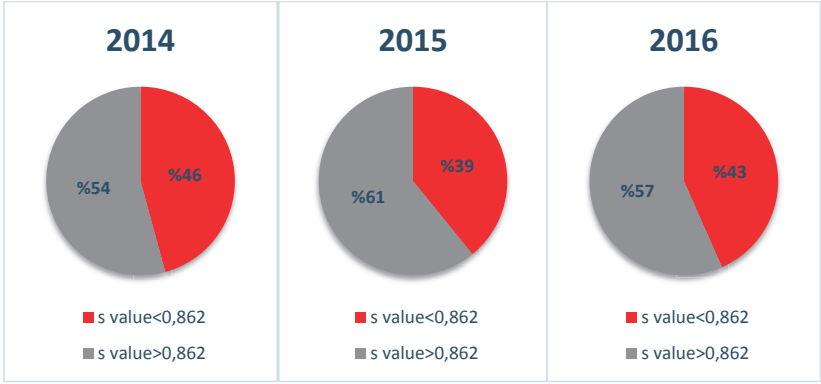

Figure 2: Graphic Illustration of S Values Over Years

Estimations performed with Springate S score revealed out that, 2014 period was financially less successful compared to the periods 2015 and 2016. In this sense, financial success of the year 2014 was lower both in Altman Z Score and in Springate S Score compared to other years. As in Altman Z Score, 2015 was revealed out to be the most successful year in financial terms. Financial success ratio of this period was estimated to be 61%. In Altman Z Score, this ratio was estimated to be 72%, 37% of which was successful and 35% uncertain. In summary, financial success was lower in 2013 period in both models. There was an increase in the following year (2015) and a decrease again in the final year (2016). The number of companies and sectoral distributions within S range in period 2014-2016 are presented in Table 7 and Table 8.

Table 7: Number of Companies within S Values Range on Sectors Basis

SECTORS	2014		2015		2016	
	s value<0,862	s value>0,862	s value<0,862	s value>0,862	s value<0,862	s value>0,862
Mining	1	2	1	2	2	1
Manufacturing	46	67	37	76	43	70
Electricity	5	0	5	0	4	1
Construction	3	1	3	1	3	1
Wholesale and Retail	14	8	12	10	9	13
Transportation, Communication and Storage	4	2	3	3	6	0
Technology	3	10	4	9	5	8
Total	76	90	65	101	72	94
	166		166		166	

Table 8: S Values Table based on the Success of Sectors over Year

SECTORS	2014			2015			2016		
	Lowest	Highest	Average	Lowest	Highest	Average	Lowest	Highest	Average
Mining	0,361	5,602	2,720	0,814	1,089	0,966	0,201	1,081	0,697
Manufacturing	-0,257	4,186	1,112	-0,155	4,566	1,268	-0,184	4,431	1,132
Electricity	-2,605	0,254	-0,549	-0,903	0,288	-0,227	-0,442	1,006	0,096
Construction	-0,141	1,249	0,307	0,055	1,331	0,700	0,329	1,280	0,728
Wholesale and Retail	-1,194	2,512	0,672	-1,127	2,769	0,964	-0,440	17,429	1,828
Transportation Communication and Storage	-0,380	1,113	0,613	-0,165	1,308	0,682	-0,366	0,685	0,384
Technology	0,657	2,117	1,339	0,426	2,847	1,242	0,008	2,453	1,231

S values table for 2014-2016 period showed that, just as in Altman Z values table, the lowest S values average in Istanbul Stock Exchange belonged to Electricity Gas and Water sector. The decrease of Electricity Gas and Water sector covering only the 2014 and 2015 period in Altman Z values table continued in all other years in Springate S values table. It can be concluded from these results that, the wholesale and retail sector in Istanbul Stock Exchange preserved its financial success in general among the other sectors. As different from Altman Z Score, Springate S Score model showed that, mining sector was the leader in Istanbul Stock Exchange (a natural result of the limited number active companies) and technology companies preserved their stability over the years. In summary, while there were some differences in percentiles of the two models, they revealed out similar results in sectoral analysis. To enable a better understanding of the issue, data belonging to two models are shown in Table 9.

Table 9: Altman and Springate Models Comparison Table

	Altman Z-Score		Springate S-Score	
	Successful/ Unsuccessful	Successful / Unsuccessful (%)	Successful / Unsuccessful	Successful / Unsuccessful
	(N)	(%)	(N)	(%)
2014	112/54	67/33	76/90	54/46
2015	105/61	72/28	65/101	61/39
2016	105/61	69/31	72/94	57/43

According to Table 9, company success/failure percentages and number of companies for period 2014-2016 differ in Altman and Springate models. On the other hand, analysis made

on year basis shows that, financial failure levels of 166 companies from 7 different sectors trading in Istanbul Stock Exchange, is the highest in 2014 in both models. Financial success ratio is the highest in 2015 in both models. 2016 is financially more stressful period compared to 2015.

5. CONCLUSION

Data belonging to 166 companies serving in 7 different sectors were tested using Altman Z Score and Springate S models and both models revealed out similar results in the determination of financial failure. Yearly based averages analyzed in Altman Z model showed that, approximately 69% of the companies were successful whereas the Springate S model showed that the level of success reached 57%. With respect to this, it wouldn't be wrong to say that financial failure prediction models gave similar results.

On the other hand; the fact that the results of models might not be able to predict bankruptcy of companies for sure does not mean that companies do not have financial risks. Company failures (bankruptcies) do not only depend on financial statements or financial indicators but also on management policies and strategies such as economic conjuncture, bad location, inadequate management, weak market etc. Objective analyses and methods are needed in order to manage this process efficiently. Indeed, Altman and Springate financial failure prediction models are considered to be able to fulfill this need and be an important indicator of the future for investors and creditors.

6. REFERENCES

- Bozkurt, İ. (2014). “İflas Olasılığı İle Sistematik Risk İlişkisinin İncelenmesi Ve Etkin İflas Göstergesi Modellerinin Tespiti: Bist’de Ampirik Bir Uygulama”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 19(4): 127-142.
- Civan, E., Dayı, F. (2014). “Altman Z Skoru ve Yapay Sınır Ağı Modeli İle Sağlık İşletmelerinde Finansal Başarısızlık Tahmini”, *Akademik Bakış Dergisi*, (41).
- Hauschild, D. (2013). “*Altman Z-Score: Not Just for Bankruptcy: From Z-Score to Green Zone*”, Survivability, Amros Corporation.
- Huo, Y. H. (2006). “Bankruptcy Situation Model in Small Business: The Case of Restaurant Firms”, *Hospital Review*, 24(2): 49-58.
- Imanzadeh, P., Jouri, M. M., Sepehri, P. (2011). “A Study of The Application of Springate and Zmijewski Bankruptcy Prediction Models in Firms Accepted in Tehran Stock Exchange”, *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 5(11).
- Jacobs, J. J. (2007). “*The Application of Failure Prediction Models on non-listed Companies*”, Tshwane University of Technology, Business School.
- Jayadev, M. (2006). “Predictive Power of Financial Risk Factors: An Empirical Analysis of Default Companies”, *The Journal for Decision Makers*, 31(3), 45-56.
- Kidane, H. W. (2004). “*Predicting Financial Distresses in IT and Services Companies in South Africa*”, Department of Business Management, University of the Free State, Republic of South Africa.
- Kumar, R. G., Kumar, K. (2012). “A Comparison of Bankruptcy Models”, *International Journal of Marketing Financial Services and Management Research*, 1(4): 76-86.

- Moghadam, A. G., Fard, M. M. G., Zadeh, F. N. (2009). “Review of The Prediction Power of Altman and Ohlson Models in Predicting Bankruptcy of Listed Companies in Tehran Stock Exchange”, International Conference on Intellectual Capital Management.
- Pongsat, S., Ramage, J., Lawrence, H. (2004). “Bankruptcy Prediction for Large and Small Firms in Asia: A Comparison of Ohlson and Altman”, *Journal of Accounting and Corporate Governance*, 1(2): 1-13.
- Pranova, K., Noer, A. A., Manurung, A. H., Nunug, N. (2010). “Determinant of Corporate Financial Distress in an Emerging Market Economy: Empirical Evidence from the Indonesian Stock Exchange”, *International Research Journal of Finance and Economics*.
- Rahimipour, A. (2013). “A Comparative Study of Bankruptcy Prediction Models of Fulmer and Toffler in Firms Accepted in Tehran Stock Exchange”, *Journal of Novel Applied Sciences*, 2(10).
- Sanobar, A. (2012). “Business Bankruptcy Prediction Models: A Significant Study of the Altman’s Z-Score Model”, *Asian Journal of Management Research*, 3(1).
- Sevil, G., Başar, M., Coşkun, M. (2013). *Finansal Yönetim-II*, Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Terzi, S. (2011). “Finansal Rasyolar Yardımıyla Finansal Başarısızlık Tahmini: Gıda Sektöründe Ampirik Bir Araştırma”, *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15(1): 1-18.
- Yıldız, A. (2014). “Kurumsal Yönetim Endeksi ve Altman Z Skoruna Dayalı Lojistik Regresyon Yöntemiyle Şirketlerin Kredi Derecelendirmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 19(3): 71-89.
- Yılmaz, H. ve Yıldırım, M. (2015). “Borsada İşlem Gören İşletmelerde Mali Başarısızlık Tahmini: Altman Modeli’nin BIST Uygulaması”, *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(3): 43-49.
- Zeytinoğlu, E., Akarım, Y. D. (2013). “Financial Failure Prediction Using Financial Ratios: An Empirical Application on Istanbul Stock Exchange”, *Journal of Applied Finance and Banking*, 3(3): 107-116.
- Zhang, T., Enllinger, P. (2006). “Credit Risk and Financial Performance Assessment of Illinois Farmers: A Comparison of Approaches with Farm Accounting Data”, American Agricultural Economics Association Annual Meeting, Long Beach California.

MAVİ YAKALI ÇALIŞANLARDA PSİKOLOJİK PERSONEL GÜÇLENDİRME VE İŞ TATMİNİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ BELİRLEMeye YÖNELİK GÖRGÜL BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Gülşah KARAVARDAR¹

Özet

Bu araştırmanın amacı mavi yakalı çalışanların psikolojik personel güçlendirme ve iş tatmini arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Psikolojik personel güçlendirme, çalışanlara yetki ve güç vererek onları harekete geçirme şeklinde tanımlanmaktadır. Bu çalışmada, personel güçlendirme anlam, yetkinlik, özerklik ve etki olmak üzere dört boyut olarak incelenmiştir. İş tatmini ise çalışanların işlerinden doyum sağlayıp sağlayamadıkları veya işleri hakkındaki hisleri şeklinde ifade edilebilir. Çalışmada, örme kumaş üretimi yapan bir firmadaki 234 mavi yakalı çalışandan elde edilen veriler kullanılmıştır. Korelasyon analizi sonucunda, psikolojik personel güçlendirmenin boyutlarından yetkinlik ve etki ile iş tatmini arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Anlam ve özerklik boyutları ile iş tatmini arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Regresyon analizi sonuçlarına göre, anlam ve özerklik boyutlarının iş tatmini üzerinde pozitif bir şekilde etkisi olduğu bulunmuştur. Son olarak, çalışanların demografik özelliklerine göre psikolojik personel güçlendirme algılarındaki ve iş tatminlerindeki farklılıklar araştırılmıştır. Buna göre, katılımcıların yaşlarının psikolojik personel güçlendirmeye yönelik algıları açısından anlamlı bir fark yarattığı belirlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların cinsiyetlerinin iş tatminleri açısından anlamlı bir fark yarattığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik personel güçlendirme, iş tatmini, mavi yakalı çalışanlar

AN EMPIRICAL STUDY ON THE ASSOCIATION BETWEEN PSYCHOLOGICAL EMPOWERMENT AND JOB SATISFACTION'S OF BLUE COLLAR EMPLOYEES

Abstract

The aim of this study is to examine the associations between psychological empowerment and job satisfaction of blue collar employees. Psychological empowerment can be defined as increased intrinsic task motivation manifested in a set of four cognitions reflecting an individual's orientation to one's work role. These dimensions are meaning, competence, self-determination and impact. Job satisfaction can be defined whether employees satisfy their work or not and their feelings toward their work. This study's data was obtained from 234 blue-collar employees working in a knit fabric factory. According to the correlation analysis results, there isn't a significant relationship between competence-impact subdimensions of psychological personel empowerment and job satisfaction. However, there was a positive and significant relationship between meaning, autonomy, and job satisfaction. In addition to that, meaning and autonomy affect job satisfaction in a positive way. Last, differences in perceptions of psychological empowerment and job satisfaction according to demographic characteristics of employees were analysed. According to that, a significant difference was found in age groups in terms of psychological empowerment perception. Besides, a significant difference was found for gender in terms of job satisfaction.

Keywords: Psychological empowerment, job satisfaction, blue collar employ

¹ Giresun Üniversitesi/ İİBF/ gkaravardar@yahoo.com

1. GİRİŞ

Çalışanları bir makine olarak değil ‘insan’ olarak ele almaya başlayan görüş, Elton Mayo ve Rothlisberger’in katkılarıyla 1920 yılların başında şekillenmeye başlamış ve gelişimini halen sürdürmektedir. Bu görüş, neoklasik/insan ilişkileri yaklaşımı ile ortaya çıkmaya başlamıştır. Günümüz rekabet koşullarında, organizasyonların rekabet avantajlarını devam ettirebilmeleri için ‘insan’ kaynağına yatırım yapma zorunluluğu modern yönetim anlayışının bir gerekliliğidir. Çalışanlara verilen değer ve önem artmakta olup, çalışanların iş yaşamında verimli ve mutlu olmaları hem kişisel hem de organizasyonel amaçlar için gereklidir. İşte bu noktada karşımıza firmalar için rekabet avantajı sağlayan bir yönetim anlayışı olan psikolojik personel güçlendirme çıkmaktadır. Psikolojik personel güçlendirme, çalışanları karar vermeye ve sorumluluk almaya motive etmektedir. Thomas ve Velthouse (1990, s.662) psikolojik personel güçlendirmeyi, çalışanlara güç verme, yetki verme ve bununla birlikte onları harekete geçirme olarak tanımlamıştır. Psikolojik personel güçlendirme anlam, yetkinlik, özerklik ve etki olmak üzere dört boyuttan oluşan ‘bilişsel güçlendirme modeli’ ile incelenmektedir. Psikolojik personel güçlendirme, çalışanların kendilerine güvenlerini artırıp, örgütün bir parçası olduklarını hissettirmekte dolayısıyla iş çıktılarını etkilemektedir. Bir iş çıktısı olarak iş tatmini, çalışanın yaptığı işi veya sahip olduğu iş tecrübelerini değerlendirmesi ile oluşan olumlu veya olumsuz duygusal durumdur (Brough ve Frame, 2004, s.9). Elnega ve Imran (2014) personel güçlendirme ve iş tatmini konularını teorik çerçevede ele alarak bu iki değişkenin işletmeler üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmalarında dünyanın önde gelen firmaları olan Toyota ve Walt Disney’i incelemiş ve işletmelerin performansını arttırabilmek için çalışanların performanslarının arttırılması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Pelit, Öztürk ve Arslantürk’ün (2011) çalışmalarında da ülkemizdeki otel işletmelerindeki çalışanlar personel güçlendirme ve iş tatmini açısından incelenmiştir. Psikolojik güçlendirmenin iş tatmini üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Literatürde öne çıkan bu çalışmalardan da görüldüğü üzere, psikolojik personel güçlendirme ve iş tatmini arasındaki ilişkiler rekabet avantajını korumak ve geliştirmek isteyen organizasyonlar için önemlidir. Bu doğrultuda, bizim çalışmamız da modern yönetim yaklaşımları içerisinde yer alan psikolojik personel güçlendirmenin boyutları ile iş tatmini arasındaki ilişkileri bir üretim firmasında inceleyerek literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmamızda psikolojik personel güçlendirme boyutlarının iş tatmini üzerindeki etkileri araştırılacaktır. Son olarak, çalışanların demografik özellikleri açısından psikolojik personel güçlendirme algılarında ve iş tatmin düzeylerinde farklılık olup olmadığı incelenecektir. Çalışmada öncelikle araştırma değişkenleri hakkında teorik bilgi verilecektir. Ardından da araştırma sonuçları ve tavsiyeler yer alacaktır.

2. PSİKOLOJİK PERSONEL GÜÇLENDİRME

Thomas ve Velthouse (1990, s.668), psikolojik personel güçlendirmeyi, çalışanlara güç verme, yetki verme ve bununla birlikte onları harekete geçirme olarak tanımlamıştır. Thomas and Velthouse (1990, s.670) ile Olshfski ve Cunningham (1998, s.358) çalışmalarında oluşturdukları bilişsel güçlendirme modeli ile psikolojik personel güçlendirmeyi anlam, yetkinlik, özerklik ve etki olmak üzere dört başlık altında incelemiştir.

Anlam boyutu, çalışanın iş rolü ile değerleri, inançları ve davranışlarının birbirleriyle uyumlu olmasını ifade etmektedir (Spreitzer, 1995, s.1443; Lee ve Koh, 2001, s.686). Bu nedenle de çalışanın, yaptığı işi anlamlı bulması, iş tatmin düzeyini ve güçlendirme duygusunu olumlu yönde etkilemektedir (Spreitzer, 1995, s.1443). Diğer araştırmacılar da aynı şekilde ‘anlam’ boyutunu, çalışanın inançları, değerleri ve davranışları ile iş rolünün gerektirdikleri arasındaki uyumluluk derecesi olarak tanımlamaktadır.(Lee ve Koh, 2001,

s.686; Thomas ve Velthouse, 1990, s.672-673). Thomas ve Velthouse (1990, s.673) çalışmalarında düşük düzeydeki anlamlılığın ilgisizlik ve kayıtsızlığa, yüksek düzeydeki anlamlılığın ise, bağlılık, katılım ve odaklanmaya sebep olabileceğini belirlemiştir.

Yetkinlik boyutu, çalışanların kendi işlerini etkin bir şekilde yerine getireceklerine olan inançları olarak tanımlanmaktadır (Spreitzer, 1995, s.1443). Yetkinlik boyutu, belirli bir iş ile ilgili olan yetkinliği ifade etmektedir (Spreitzer, 1995, s.1443; Bandura, 1989, s.1181). İşgörenin sahip olduğu yetkinliklerine karşı güven eksikliği sözkonusu ise ya da düşük düzeyde özgüvene sahipse, böyle bir durumda çalışan yeteneklerini kullanmayı gerektiren durumlardan kaçınacak (Thomas ve Velthouse, 1990, s.673); dolayısıyla da bu durum çalışanın iş tatmini azalacaktır.

Özerklik, işle ilgili sergilenen davranışlar ve süreçlerle ilgili olarak, kendi kendine karar verebilme ve bağımsızca seçim yapabilme olarak tanımlanmaktadır (Wang ve Lee, 2009, s.273). Spreitzer (1995, s.1143), özerklik boyutunu, çalışanın çalışma esnasında kişisel olarak sergilediği tavırlar, davranışlar, izleyeceği yöntemler hakkında kendi seçimini yapması olarak tanımlamıştır. Özerklik boyutu, işle ilgili atılacak adımlara, harcanacak çabaya ve seçilecek yöntemlere karar vermede çalışanın üst yönetimden bağımsız olarak karar verebilme özgürlüğünü ifade etmektedir. (Spreitzer vd., 1999, s.512). Spreitzer (1995, s.1443) konuyla ilgili olarak çalışanın çalışma metodları ve işiyle ilgili harcayacağı çabaya karar vermesini örnek olarak vermiştir.

Etki boyutu, Ashforth (1989, s.211) tarafından, çalışanın iş hayatındaki stratejik, yönetsel ve operasyonel çıktılar üzerinde etkili olabilmesi olarak tanımlanmıştır. Spreitzer (1995, s.1443), etki boyutunu, çalışanların kendi davranışlarının iş rolleri üzerinde istenen etkiler doğurması olarak ifade etmiştir. Thomas ve Velthouse (1990, s.672) da etki boyutunu, bir görevin tamamlanmasında çalışanın davranışlarının ya da o işi yapış tarzının organizasyonel sonuçlar açısından yarattığı farklılık olarak tanımlamıştır. Özerklik boyutu işe katılımı, etki boyutu da örgütsel katılımı ifade eder (Spreitzer vd. 1997, s.685).

Psikolojik personel güçlendirmenin dört boyutundan hiçbiri, diğerinin öncülü ya da sonucu olmamakla birlikte, psikolojik personel güçlendirmenin farklı yüzlerini ifade eden bileşenleridir (Spreitzer vd., 1997, s.686). Personel güçlendirmenin açıklanan bu dört boyutu Hu ve Leung (2003, s.368) tarafından tam ve yeterli bilişsel set olarak değerlendirilmiştir.

3. İŞ TATMİNİ

İş tatmini uzun yıllardan beri araştırmacıların ilgisini çeken bir konudur. İş tatmini genel olarak çalışanların yaptıkları işten tatmin olup olmamaları veya işlerinin farklı yönleri hakkında ne hissettikleri olarak tanımlanabilir (Connolly, 2003, s.152). İş tatmini, yönetim ve çalışma psikolojisi alanlarında en çok tartışılan konulardan biridir. Bunun iki nedeni vardır (Dormann and Zapf, 2001, s.485); birincisi, iş tatmini çalışma koşullarının sorumluluk, görev çeşitliliği, iletişim gibi öznel değerlendirmesi ile ilgilenenler için önemli bir konudur. Bunun sebebi iş tatmininin bu koşullardan doğrudan etkilendiği yönündeki varsayımdır. İkincisi de iş tatminsizliği, işe devamsızlık, işten ayrılma, örgütsel verimliliğin azalması gibi çalışma hayatına ilişkin problemlerin sebebi olarak gösterilmesidir. İş tatmini, kişilik özellikleri ve çevresel faktörleri kapsayan çok boyutlu bir kavramdır (Roelen vd., 2008, s.433). Genel olarak iş tatminine bakıldığında görevlerin, rollerin, sorumlulukların, etkileşimlerin, teşviklerin ve ödüllerin oluşturduğu karmaşık bir yapı olduğu görülmektedir (Bowling vd., 2008, s.115).

İş tatmini yüksek seviyede olan çalışanların, organizasyonların etkinlik ve verimliliğini olumlu yönde etkilerken; iş tatmini düşük düzeyde olan çalışanların

organizasyonun etkinlik ve verimliliğini olumsuz yönde etkileyeceği açıktır. Bu noktadan hareketle, iş tatmini, organizasyonlar için olduğu kadar çalışanlar açısından da önemlidir (Yıldız, 2011, s. 217). Düşük düzeydeki iş tatmini, çalışanlarda moral bozukluğuna, işten soğumaya, düşük düzeyde verimliliğe ve sonuçta sağlıksız bir topluma ortam hazırlar (Özkalp ve Kirel, 2005, s.133). İş tatmini ile ilgili çalışmalar uzun yıllar içerisinde gelişme kaydetmiş olmakla birlikte, iş tatmininin diğer değişkenlerle ilişkileri ve bu ilişkilerin zaman içinde nasıl şekillendiği hakkında halen az sayıda sonuç mevcuttur(Bowling vd., 2008, s.116)

4. PSİKOLOJİK PERSONEL GÜÇLENDİRME VE İŞ TATMİNİ

Literatür incelendiğinde, psikolojik personel güçlendirmenin boyutları ile iş tatmini arasındaki ilişkilerin çeşitli araştırmacılar tarafından irdelendiği sınırlı sayıda araştırma mevcuttur (Spreitzer vd., 1997, s.691; Thomas ve Thymon, 1994, s.10; Indra, 2012, s.44). Thomas ve Thymon (1994, s.11), yaptıkları çalışma sonucunda, psikolojik personel güçlendirmenin boyutları olan anlam, özerklik ve etki ile iş tatmini arasında anlamlı ilişkiler tespit etmiştir. Speitzer'in (1997, s.691) araştırmasında da psikolojik personel güçlendirmenin boyutlarından biri olan anlam ile iş tatmini arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. İş tatmini ile özerklik ve yetkinlik arasında anlam boyutu kadar olmasa da, yine bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak etki boyutu ile iş tatmini arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Psikolojik personel güçlendirme boyutları ile iş tatmini ilişkisini inceleyen bir diğer çalışmada, anlam ve yetkinlik ile iş tatmini arasında anlamlı bir ilişki belirlenirken; özerklik ve etki ile iş tatmini arasında bir ilişki belirlenmemiştir (Liden vd., 2000, s.411).

Özer, Ergün ve Okatan'ın (2015) otelcilik sektöründe yaptığı çalışmada personel güçlendirmenin iş tatmini üzerinde pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu kanısına varılmıştır. Kitapçı, Kaynak ve Ökten'in (2013) çalışmasında, güçlendirmenin anlam boyutunun iş tatmini pozitif bir biçimde etkilediği bulunmuştur. Ayrıca anlam boyutu, işten ayrılma niyetini negatif etkilediği, etki boyutunun kamu sektöründe iş tatmini ve işten ayrılma niyetini olumlu etkilediği, otonomi boyutunun ise, özel sektörde işten ayrılma niyetini olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Yüksel ve Adıgüzel'in (2015) çalışmalarında personel güçlendirme, iş tatmin düzeyi ve iş motivasyon düzeyi arasında anlamlı ve doğrusal yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

İş tatmini ile ilgili çalışmalar uzun yıllar içerisinde gelişme kaydetmiş olmakla birlikte iş tatmininin diğer değişkenlerle ilişkileri ve bu ilişkilerin zaman içindeki değişimleri ile ilgili olarak literatürde az sayıda sonuç mevcuttur (Bowling vd., 2008, s.115; Jackson ve Corr, 2002, s.1-2). Bu nedenle psikolojik personel güçlendirme ve boyutları ile iş tatmini arasındaki ilişkilerin mavi yakalı personel açısından da incelenmesi literatüre katkı sağlayacaktır. Bu bulgular ışığında, aşağıdaki hipotezler test edilecektir:

Hipotez 1: Psikolojik personel güçlendirmenin alt boyutlarından biri olan anlam ile iş tatmini arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Hipotez 2: Psikolojik personel güçlendirmenin alt boyutlarından biri olan yetkinlik ile iş tatmini arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Hipotez 3: Psikolojik personel güçlendirmenin alt boyutlarından biri olan özerklik ile iş tatmini arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Hipotez 4: Psikolojik personel güçlendirmenin alt boyutlarından biri olan etki ile iş tatmini arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

5. YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu araştırmanın amacı, psikolojik personel güçlendirme ve iş tatmini arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Araştırmada ayrıca çalışanların demografik özelliklerinin psikolojik personel güçlendirme ve iş tatmini düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır.

Araştırmanın kapsamını, psikolojik personel güçlendirme ile iş tatmini arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla, örme kumaş üretimi yapan bir firmanın İstanbul ilindeki fabrikasında çalışan mavi yakalı çalışanlar oluşturmaktadır. Araştırma sonuçları bu örgüt ile sınırlıdır. Firmada üretim departmanında tam zamanlı (376 kişi) ve kısmi zamanlı çalışan (65 kişi) toplam 441 kişinin 234'ünden cevap alınmıştır. Saunders vd.'nin (2009) çalışmasında da ifade edildiği gibi %95 güven aralığında bu örneklem sayısı ile sonuçlara ulaşılabilir. Katılımcıların %68'i erkek, %32'si ise kadın çalışanlardan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş gruplarına bakıldığında %52'sinin 18-25 yaş arasında, %26'sının 26-33 yaş arasında, %17'sinin 34-41 yaş arasında, %5'inin ise 42 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde %5'i ilkokul, %80'i lise ve %15'i üniversite mezunudur. Katılımcılar, iş hayatındaki toplam çalışma süreleri açısından incelendiğinde, %2'sinin 1 yıldan daha az, %33'ünün 1-3 yıl arasında, %29'unun 4-6 yıl arasında, %15'inin 7-9 yıl arasında, %6'sının 10-12 yıl arasında, %10'unun 13-15 yıl arasında ve %5'inin 16 yıldan daha fazla süredir çalışma hayatının içinde oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların halen çalışmakta oldukları firmadaki çalışma sürelerine bakıldığında, %2'sinin 1 yıldan daha az, %32'sinin 1-3 yıl arasında, %30'ünün 4-6 yıl arasında, %21'inin 7-9 yıl arasında, %8'inin 10-12 yıl arasında, %4'ünün 13-15 yıl arasında ve %11'inin 16 yıldan daha uzun süreden beri bu firmada çalıştıkları belirlenmiştir.

5.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmadaki değişkenler iş tatmini ve psikolojik personel güçlendirmenin boyutları olan anlam, etki, özerklik ve yetkinliktir. Katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular anket formunun ilk bölümünde yer almaktadır. Çalışmada kullanılan ölçekler ise, psikolojik personel güçlendirme ve iş tatmini ölçekleridir. Çalışanların psikolojik olarak güçlendirildiklerine ilişkin algılarını ölçmek üzere kullanılan psikolojik personel güçlendirme ölçeği, Spreitzer (1995, s.1460) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek farklı araştırmacılar tarafından farklı alanlarda kullanılmış olup; geçerliliği bu çalışmalar ile ispat edilmiştir (Kraimer vd., 1999, s.138; Boudarias vd., 2004, s.874; Ergeneli vd., 2007, s.44). Bu ölçek, psikolojik personel güçlendirmeyi ölçmek için literatürde kullanılan tek ölçektir. Ölçeğin orijinali 7'li Likert tipi ölçektir. Ancak Türkiye'de kullanımı daha anlaşılır olduğu için, Ergeneli ve diğerlerinin (2007, s.44) çalışmasında olduğu gibi 5'li Likert tipi ölçek olarak kullanılmıştır. Her bir boyut (anlam, etki, özerklik ve yetkinlik) için 3'er ifade yer almaktadır. Ölçekte toplam 12 ifade bulunmaktadır. Ölçekte yer alan sorular, bireyin işini ve işteki görevini ne ölçüde anlamlı ve önemli bulduğunu, bireyin işi başarmak için gerekli yetenek ve kapasiteye kendisinin ne kadar sahip olduğunu düşündüğünü, işle ilgili yeteneklerini zaman içerisinde ne kadar ilerletmiş olduğunu hissettiği, işin nasıl yapılacağı konusunda karar verme yetkisine ne kadar sahip olduğunu düşündüğünü, işin nasıl yürütüleceği ile ilgili olarak gerekli kararları kendi kendine ne derecede verebildiğini, işini bağımsız olarak yapma şansı olduğunu ne derecede hissettiğini, çalıştığı departmanda olanları hangi derecede kontrol edebildiği ve etkileyebildiğini ölçmeye yöneliktir (Sağlam Arı ve Ergeneli, 2003). Ölçek Sağlam Arı ve Ergeneli'nin (2003) çalışmasında beşli Likert tipi ölçek olarak kullanılmıştır. Bu çalışmada da 1 ile 5 arası puanlama ile beşli likert tipi ölçek (kesinlikle katılıyorum,

katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum) şekliyle kullanılmıştır. Psikolojik personel güçlendirme ölçeğinin boyutlarına ait Cronbach alpha değerleri, anlam için 0,78, yetkinlik için 0,74, özerklik için 0,76 ve etki için 0,72'dir.

Çalışmada katılımcıların iş tatminlerini belirleyebilmek için Minnesota İş Tatmin ölçeği (Weiss vd., 1967, s.3) kullanılmıştır. Bu ölçek, iş tatmini ölçekleri arasında en yaygın olarak kullanılan ölçeklerden biridir. Bu ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği çeşitli araştırmacılar tarafından kanıtlanmıştır (Blake vd., 2004, s.920; Hancer ve George, 2004, s.359). Çalışmada bu ölçeğin kısa formu (20 maddelik) kullanılmıştır. Minnesota iş tatmin ölçeği 5'li Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin Cronbach alpha değeri 0,83'tür. 0,70'in üzerindeki Cronbach alpha değeri ölçeğin iç tutarlılığının güvenilirliği için yeterlidir (Nunnally, 1978, s.245).

5.3. Elde Edilen Bulgular ve Tartışma

Ölçekler vasıtasıyla elde edilen verilere öncelikle normallik testi yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov test sonuçlarına göre verilerin normal dağılım gösterdiği belirlendiği için parametrik testler uygulanmıştır. Tablo 1'de araştırma değişkenlerinin ortalama, standart sapma ve değişkenler arasındaki korelasyon değerleri yer almaktadır. Minnesota iş tatmin ölçeği ve Psikolojik Personel Güçlendirme ölçekleri beşli likert tipi ölçektir. Ölçekler 'kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum' olarak '1 ile 5' arası puanlama ile değerlendirilmiştir.

Tablo 1: Değişkenler Arasındaki Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyonlar

	1	2	3	4	5
1.İş Tatmini	1				
2.Anlam	0,421	1			
3.Yetkinlik	0,186	0,225	1		
4.Özerklik	0,397	0,286	0,287	1	
5.Etki	0,174	0,245	0,310	0,321	1
Ortalama	3,77	3,86	3,71	3,75	3,73
Std. Sapma	3,21	4,24	5,21	4,47	5,17

Tablo 1 incelendiğinde, anlam ($r=0,421$; $p<0,05$) ve özerklik ($r=0,397$; $p<0,05$) boyutlarının iş tatmini ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkide olduğu görülmektedir. Diğer iki değişken olan yetkinlik ($r=0,186$; $p>0,05$) ve etki ($r=0,174$; $p>0,05$) ile iş tatmini arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Psikolojik personel güçlendirme boyutlarının (anlam, yetkinlik, özerklik ve etki) iş tatmini üzerindeki etkisini incelemek için regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon modelinin daha iyi olması için çoklu doğrusal bağıntı (multicollinearity) analizinin yapılması faydalı olacaktır. Akman, Özkan ve Eriş (2008, s.108) çalışmalarında, çoklu doğrusal bağıntının tespit edilmesi için tolerans ve varyans etki faktör değerlerinin hesaplanması gerektiğini ifade etmiştir. Lynch (2003, s.3-4), tolerans değerinin düşük olmasının ve VIF değerinin yüksek olmasının bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağıntının varlığına işaret ettiğini belirtmiştir.

Tablo 2'de de görüleceği üzere, veri setinde çoklu doğrusal bağıntı ile ilgili bir problem bulunmamaktadır. Çünkü elde edilen tolerans değerleri 0,10'dan yüksek (Özgener ve Iraz, 2006, s.1362; Kaplan ve Biçkes, 2013, s.238) ve varyans etki faktörleri de 10,0'dan (Lynch, 2003, s.3-4; Özgener ve Iraz, 2006, s.1362; Kaplan ve Biçkes, 2013, s.238) düşüktür.

Model genel olarak anlamlıdır (Düz. $R^2=0,244$; $F=9,101$; $p<0,05$). Bağımsız değişkenler (anlam, yetkinlik, özerklik ve etki) arasındaki karşılıklı ilişkiler dikkate alınmıştır ve R^2 (0,244) değeri, 0,05 düzeyinde anlamlıdır. İş tatminindeki varyansın %24,4'i bağımsız değişkenler olan anlam, yetkinlik, özerklik ve etki ile açıklanmaktadır. İş tatminindeki varyansı açıklamada en önemli değişkenler anlam ($\beta=0,238$; $p=0,000$) ve özerklidir ($\beta=0,165$; $p=0,038$). Elde edilen sonuçlar literatürdeki çalışmaları destekler niteliktedir (Spreitzer vd.,1997,s.692; Thomas ve Thymon, 1994, s.10; Chen vd., 2007, s.340; Aryee ve Chen, 2006, s.797). Elde edilen korelasyon ve regresyon analizi sonuçlarına göre Hipotez 1 ve Hipotez 3 reddedilemez. Sonuçlar literatürdeki diğer araştırmalarla benzer niteliktedir (Liden vd., 2000,s.411; Spreitzer vd.,1997, s.691; Thomas ve Thymon, 1994, s.11). Bu sonuç ışığında çalışanların anlam ve özerklik algıları arttıkça, iş tatminlerinin de artacağı söylenebilir. Korelasyon ve regresyon analizi sonuçlarına göre Hipotez 2 ve Hipotez 4 ise reddedilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar literatürdeki araştırmaları destekler niteliktedir (Spreitzer vd.,1997, s.691; Liden vd.,2000, s.411; Thomas ve Thymon, 1994, s.10).

Tablo 2: İş Tatmini için Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	β	Std. Hata	t	Anlamlılık	Tolerans	VIF	
Anlam	0,238	0,068	3,784	0,000**	0,731	1,461	
Yetkinlik	0,024	0,071	0,467	0,571	0,812	1,369	
Özerklik	0,165	0,067	2,102	0,038*	0,614	1,711	
Etki	0,021	0,071	0,317	0,627	0,723	1,521	
F							9,101
Düz. R^2							0,244
R^2							0,258
Th.Std.Hatası							0,612
Anlamlılık							0,000

Bağımlı değişken: İş tatmini / * $p<0,05$; ** $p<0,01$

Son olarak çalışanların demografik özelliklerinin (cinsiyet, yaş, eğitim, toplam çalışma süresi ve mevcut işletmedeki çalışma süresi) psikolojik personel güçlendirme ve iş tatmini düzeylerinde farklılık gösterip göstermediği bağımsız gruplar arası t testi ve tek yönlü ANOVA testi kullanılarak belirlenmiştir. Çalışanların cinsiyet, eğitim, toplam çalışma süresi ve mevcut işletmedeki çalışma süresine göre psikolojik personel güçlendirmeye yönelik algıları farklılık göstermemektedir. Tablo 3'te de görüleceği üzere, katılımcıların yaşlarının psikolojik personel güçlendirmeye yönelik algıları açısından anlamlı bir fark yarattığı belirlenmiştir ($F=4,74$; $p=0,000$). Farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Tukey testinin sonuçlarına göre 18-25 yaş grubundaki çalışanların psikolojik personel güçlendirmeye ilişkin algıları 34-41 yaş grubundaki çalışanlara göre daha düşüktür.

Tablo 3: Yaş Değişkeni Açısından ANOVA Sonuçları

Değişken	N	Yaş Grupları				F	p
		18-25	26-33	34-41	42+		
Psikolojik Personel Güçlendirme	Ortalama	3,66	3,79	3,91	3,78	4,68	0,000

Çalışanların eğitim, yaş, toplam çalışma süresi ve mevcut işletmedeki çalışma süresine göre iş tatminleri farklılık göstermemektedir. Tablo 4'te görüleceği üzere, t testi sonuçlarına göre çalışanların cinsiyetinin iş tatminleri açısından anlamlı bir fark yarattığı belirlenmiştir ($p=0,000$, $p<0,05$). Buna göre, erkek çalışanların iş tatminleri, kadın çalışanlara göre daha yüksektir.

Tablo 4: Cinsiyet Değişkeni Açısından t-testi Analiz Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	Ortalama	SS	T	p
İş Tatmini	Erkek	159	3,78	0,83	1,984	0,000
	Kadın	75	3,34	0,82		

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

İş dünyasındaki rekabetin giderek zorlaştığı bir dönemde, organizasyonların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için kendilerini sürekli geliştirmesi organizasyonel amaçların gerçekleştirilebilmesi için gereklidir. Organizasyon içinde etkin bir yönetim sağlanabilmesi için üst yönetim ve birim yöneticilerinin ve elbette tüm çalışanların katkısı gereklidir. Bu noktada insan kaynağının etkin yönetilmesi hususu karşımıza çıkmaktadır. İnsan kaynağının etkin ve verimli şekilde yönetilebilmesini mümkün kılan araçlardan birisi de psikolojik personel güçlendirmedir. Psikolojik personel güçlendirme dört boyutu (anlam, yetkinlik, özerklik ve etki) ile çalışanların dolayısıyla organizasyonların etkinlik ve verimliliğini arttırarak, rekabet avantajı yaratmayı sağlamaktadır. İş tatmini kavramı da çalışanların işlerine yönelik tutumları olarak nitelendirildiğine göre, çalışanların iş tatminlerinin artmasının organizasyonel çıktılar üzerine olumlu etkileri olacağı için, organizasyonların üzerinde dikkatle durması gereken bir husus olduğu açıktır.

Bu çalışmada, bir üretim firmasındaki mavi yakalı çalışanların psikolojik personel güçlendirme algıları (anlam, yetkinlik, özerklik ve etki boyutları) ile iş tatmini arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Korelasyon analizi sonuçlarına göre, anlam ve özerklik ile iş tatmini arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Yetkinlik ve etki boyutları ile iş tatmini arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Psikolojik personel güçlendirme boyutlarının iş tatmini üzerindeki etkisini belirlemek için regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre anlam ve özerklik boyutlarının iş tatmini üzerinde pozitif bir etkiye sahip oldukları belirlenmiştir. Özetlersek çalışmada psikolojik güçlendirme ve iş tatmini arasında tespit edilen ilişkiler, hem literatürdeki araştırma sonuçlarıyla örtüşmekte, hem de literatüre katkıda bulunmaktadır. Elde edilen korelasyon ve regresyon analizi sonuçlarına göre çalışmada öne sürülen Hipotez 1 ve Hipotez 3 kabul edilmiştir. Sonuçlar literatürdeki diğer araştırmalarla benzer niteliktedir (Liden vd., 2000, s.411; Spreitzer vd.,1997, s.691; Thomas ve Thymon,

1994, s.11). Korelasyon ve regresyon analizi sonuçlarına göre araştırmada test edilen Hipotez 2 ve Hipotez 4 ise kabul reddedilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar literatürdeki araştırmaları destekler niteliktedir (Spreitzer vd., 1997, s.691; Liden vd., 2000, s.411; Thomas ve Thymon, 1994, s.10).

Araştırmanın son bölümünde, çalışanların demografik özelliklerinin (cinsiyet, yaş, eğitim, toplam çalışma süresi ve mevcut işletmedeki çalışma süresi) psikolojik personel güçlendirme ve iş tatmini düzeylerinde farklılık gösterip göstermediğı belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışanların cinsiyet, eğitim, toplam çalışma süresi ve mevcut işletmedeki çalışma süresine göre psikolojik personel güçlendirmeye yönelik algıları farklılık göstermemektedir. Çalışanların yaşlarının, psikolojik personel güçlendirmeye yönelik algıları açısından anlamlı bir fark yarattığı belirlenmiştir. Demografik özellikler açısından yapılan bu analiz sonuçları literatürde son yıllarda yer alan çalışmalarla benzerlikler göstermektedir (Ouyang, vd., 2015; Çavuş, 2008). Çalışanların eğitim, yaş, toplam çalışma süresi ve mevcut işletmedeki çalışma süresine göre iş tatminleri farklılık göstermemektedir. Çalışanların cinsiyetinin iş tatminleri açısından anlamlı bir fark yarattığı belirlenmiştir. Demografik özellikler açısından yapılan bu analiz sonuçları literatürde son yıllarda yer alan çalışmalarla benzerlikler göstermektedir (Neelamegam, 2010; Reid vd., 2013; Taleb ve Fathi, 2013).

Araştırmanın kapsam kısıtını verilerin İstanbul ilinde faaliyet gösteren tek bir işletme elde edilmesi oluşturmaktadır. Araştırmanın zaman kısıtı ise çalışmadaki verilerin bir haftalık süre içinde çalışanlardan toplanmaya çalışılması oluşturmaktadır. Çalışmanın bir işletme ile sınırlı kalması nedeniyle elde edilen sonuçların genellenmesi söz konusu değildir. İleride yapılacak çalışmalarda daha fazla sayıda işletme üzerinde araştırma yapılacağı gibi farklı sektörlerde de çalışma yapılması ve özellikle beyaz yakalı çalışanlarla mavi yakalı çalışanların psikolojik personel güçlendirme ve iş tatminine yönelik algılarının karşılaştırılması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akman, G., Özkan, C. ve Eriş, H. (2008). The Analysis of The Effect of The Firm Performance by Using Strategic Focusing and The Firm Strategy. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 7 (13), 93-115.
- Aryee, S. ve Chen, Z. X. (2006). Leader-member exchange in a Chinese context: antecedents, the mediating role of psychological empowerment and outcomes. *Journal of Business Research*, 59 (7), 793-801.
- Ashforth, B. E. (1989). The experience of powerlessness in organizations. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 43(2), 207-242.
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175-1184.
- Blake, S., Kester, L. ve Stoller, J.K. (2004). Respiratory therapists' attitudes about participative decision making: Relationship between managerial decision-making style and job satisfaction. *Respiratory Care*, 49 (8), 917-925.
- Boudarias, J. S., Gaudreau, P., Heather, K. ve Laschinger, S. (2004). Testing the structure of psychological empowerment: Does gender make a difference?. *Educational and Psychological Measurement*, 64 (5), 861-877.
- Bowling, N., Hendricks, E. ve Wagner, S. (2008). Positive and negative affectivity and facet satisfaction: a meta-analysis. *Journal of Business Psychology*, 23(3), 115-25.

- Brough, P. ve Frame, R. (2004). Predicting Police Job Satisfaction And Turnover Intentions: The Role Of Social Support And Police Organisational Variables. *New Zealand Journal of Psychology*, 33(1), 8-16.
- Chen, G., Kirkman, B. L., Kanfer, R., Allen, D. ve Rosen, B. (2007). A multilevel study of leadership, empowerment, and performance in teams. *Journal of Applied Psychology*, 92 (2), 331-346.
- Connolly, K.M. ve Myers, J. E. (2003). Wellness And Mattering: The Role Of Holistic Factors In Job Satisfaction. *Journal of Employment Counseling*, 40(4),152-160.
- Çavuş, M.F. (2008). Personel güçlendirme: imalat sanayi işletmelerinde bir araştırma. *Journal of Yaşar University*, 3(10), 1287-1300.
- Çekmeceliolu, H. G. ve Günsel, A. (2011). Rol stresi kaynaklarının iş tutumları açısından değerlendirilmesi: Kimya sektöründe bir uygulama. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 33-43.
- Davis, K. (1988), *İşletmede İnsan Davranışı: Örgütsel Davranış*, (Çeviren: Tosun, K.), İstanbul: İ.Ü.İşletme Fakültesi, Yayın No: 199.
- Dormann, C. and Zapf, D. (2001). A Meta-analysis of Stabilities. *Journal of Organizational Behavior*, 22(5), 483-504.
- Elnega, A.A. ve Imran, A. (2014). The impact of employee empowerment on job satisfaction. *American Journal of Research Communication*, 2(1), 13-26.
- Ergeneli, A., Arı Sağlam, G. ve Metin, S. (2007). Psychological empowerment and its relationship to trust in immediate managers. *Journal of Business Research*, 60 (1), 41-56.
- Hancer, M. ve Thomas, G. (2004). Factor Structure Of The Minnesota Satisfaction Questionnaire Short Form For Restaurant Employees. *Psychological Reports*, 94(1), 357-362.
- Indra, D. R. (2012). The impact of psychological empowerment on job performance and job satisfaction in indian software companies. *International Journal of Multidisciplinary Management Studies*, 2(4), 36-48.
- Kaplan, M. ve Biçkes, D.M. (2013). The Relationship Between Psychological Capital and Job Satisfaction: A Study of Hotel Businesses in Nevşehir. *Yönetim ve Ekonomi*, 20(2), 233-242.
- Kirkman, B. ve Rosen, B. (1999). Beyond self-management: The antecedents and consequences of team empowerment. *Academy of Management Journal*, 42,58-71.
- Kitapçı, H., Kaynak, R. ve Ökten, S. S. (2013). Güçlendirmenin İş Tatmini ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi: Kamu ve Özel Sektörde Mukayeseli Bir Araştırma. *International Review of Economics and Management*, 1(1), 49-73.
- Kraimer, M. L., Seibert, S.E. ve Liden, R.C. (1999). Psychological empowerment as a multidimensional construct: A construct validity test. *Educational and Psychological Measurement*, 59(1), 127-142.
- Lee, M. ve Koh, J. (2001). Is Empowerment Really a New Concept?. *International Journal of Human Resource Management*, 12 (4), 684-695.

- Liden, R.C., Wayne, S. J. and Sparrowe, R.T. (2000). An Examination of the Mediating Role of Psychological Empowerment on the Relations Between the Job, Interpersonal Relationships, and Work Outcomes. *Journal of Applied Psychology*, 85(3), 407-416.
- Locke, A.E. (1976). *The Nature and Causes of Job Satisfaction*, Handbook of Industrial and Organizational Psychology, Chicago, IL: Rand McNally.
- Lynch, S. M. (February 2003), "Multicollinearity" www.princeton.edu/~slynch/soc504/multicollinearity.pdf adresinden 15/03/2014 tarihinde edinilmiştir.
- Mallika, N. (2010). Job satisfaction and demographic variables - is there any link? *Perspectives of Innovations, Economics & Business*, 6(3), 108-111.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory*, New York: McGraw-Hill.
- Olshfski, D. ve Cunningham, R. (1998). The Empowerment Construct in Manager-Executive Relationships. *Administration&Society*, 30(4), 357-373.
- Ouyanga, Y., Zhou, W. ve Quc, H. (2015). The impact of psychological empowerment and organisational commitment on Chinese nurses' job satisfaction. *Contemporary Nurse*, 50(1), 80-91.
- Özer, K. O., Ergün, Ö. ve Okatan, T. (2015). Personel Güçlendirmenin İş Tatmini Üzerindeki Etkileri: İstanbul Otelcilik Sektörü Araştırması. *Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6, 104-115.
- Özkalp, E. ve Kırel, Ç. (2005). *Örgütsel Davranış*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özgener, Ş. ve Iraz, R. (2006). Customer Relationship Management in Small-Medium Enterprises: The Case of Turkish Tourism Industry. *Tourism Management*, 27, 1356-1363.
- Reid, C., Hurst, C. ve Anderson, D. (2013). Examination of socio-demographics and job satisfaction in Australian registered nurses. *Collegian*, 20(3), 161-169.
- Roelen, C.A.M., Koopmans, P.C., ve Groothoff, J.W. (2008). Which work factors determine job satisfaction?. *Work*, 30(4), 433-439.
- Saunders, M., Lewis, P. and Thornhill, A. (2009). *Research Methods for Business Students*, London: Prentice Hall.
- Spector, P. E. (1996), *Industrial and organizational psychology: Research and practices*, New York: John Wiley.
- Spreitzer, G.M. (1995). Psychological empowerment in the workplace: Construct definition, measurement, and validation. *Academy of Management Journal*, 38(5), 1442-1465.
- Spreitzer, G.M., Kızılos, M. A. ve Nason, S.W. (1997). A dimensional analysis of the relationship between psychological empowerment and effectiveness, satisfaction, and strain. *Journal of Management*, 23(5), 679-704.
- Spreitzer, G., M., De Janasz, S. C. ve Quinn, R.E. (1999). Empowered to lead: The role of psychological empowerment in leadership. *Journal of Organizational Behavior*, 20(4), 511-526.

- Taleb, A. ve Fathi, T. (2013). Job Satisfaction among Jordan's Kindergarten Teachers: Effects of Workplace Conditions and Demographic Characteristics. *Early Childhood Education Journal*, 41(2), 143-152.
- Thomas, K. W. ve Tymon, W. G. (1994). Does empowerment always work: Understanding the role of intrinsic motivation and personal interpretation. *Journal of Management Systems*, 6(2), 1-13.
- Thomas, K.W. ve Velthouse, B. A. (1990). Cognitive elements of empowerment: An "interpretive" model of intrinsic task motivation. *Academy of Management Review*, 15, 666-681.
- Wang, G. ve Lee, P.D. (2009). Psychological Empowerment and Job Satisfaction An Analysis of Interactive Effects. *Group&Organization Management*, 34(3), 271-296.
- Weiss, D.J., Dawis, R.V., England, G. W. ve Lofquist, L. H. (1967). *Manual for the Satisfaction Questionnaire*, Minnesota Studies in Vocational Rehabilitation, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Yüksel, O. ve Adıgüzel, O. (2015). Kamu Hastaneleri Birliği Kapsamında Yer Alan Sağlık Kurumlarında Çalışanlar Açısından Personel Güçlendirmenin İş Tatmini Ve İş Motivasyonu Üzerine Etkilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39), 1019-1027.
- Yıldız, S. M. (2011). İçsel pazarlama, iş tatmini ve örgütsel bağlılık ilişkisi: Spor okullarında görev yapan antrenörler üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 13(2), 216-225.

TÜRK KAMU BANKALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: 2003–2015 DÖNEMİ¹²

Yrd. Doç. Dr. Ali BORA³,

Yrd. Doç. Dr. Erdal ARSLAN⁴

Özet

Çalışmanın amacı; 2003–2015 dönemi kamu sermayeli mevduat bankalarının oran analizi ile karşılaştırmalı olarak performanslarının değerlendirilmesidir. 1991 yılında 8 olan kamu sermayeli mevduat bankalarının sayısı 1992–1994 döneminde 6'ya, 1995–1997 döneminde 5'e, 1998–2000 döneminde 4'e gerilemiş, 2001 yılından itibaren 3 olarak varlığını devam ettirmiştir. Karşılaştırması yapılacak kamu sermayeli mevduat bankaları 2001 yılından itibaren varlığını devam ettiren T.C. Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası ve Türkiye Vakıflar Bankasıdır.

Kamu bankalarının sayısı 3 olmasına rağmen ilgili dönemde aktif büyüklüğüne göre sektör payları toplamda yaklaşık %30, kullandıkları krediler ve alacaklara göre yaklaşık %25, toplam mevduata göre yaklaşık %36 olmuştur. Kamu bankalarının karşılaştırılmasında oran analizi yöntemi ile kullanılmıştır. Oran analizi karşılaştırmalar için kullanılan anlaşılır ve yaygın bir teknik olması nedeni ile tercih edilmiştir. Oran analizinde kullanılan oranlar; aktif kalitesi ve karlılık oranları ile personel maliyetleridir.

Anahtar Kelimeler: Türk Bankacılık Sistemi, Kamu Bankaları, Finansal Rasyolar

COMPARATIVE ANALYSES OF PUBLICLY OWNED BANKS IN TURKEY: 2003-2015 PERIOD

Abstract

In this study, publicly-owned banks in Turkish Banking Sector have been compared by using basic financial ratios. These ratios are asset quality ratios, capital adequacy ratios, profitability ratios, liquidity ratios. Numbers of public banks were 8 in 1991, decreased 6 during the period of 1992–1996, decreased 5 during the period of 1995–1997, decreased 4 during the period of 1998–2000 and have been 3 since 2001.

These 3 banks are T.C. Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası and Türkiye Vakıflar Bankası. These 3 publicly-owned banks have approximately 30 percent market share of assets, 25 percent market share of credit, and 36 percent market share of deposits. Comparing of these banks will be investigated by ratio analyses method. Because this method clearer and more common, it will be preferred in this study. These ratios are on quality of assets, profitability ratios, and personnel costs.

Keywords: Turkish Banking System, Publicly-Owned Banks, Financial Ratios.

¹ Çalışma 20-21 Nisan 2017 tarihlerinde düzenlenen "II. Ulusal EconHarran İktisat Kongresi"nde sunulan bildiriden makale haline getirilmiştir.

² Bu çalışmada "Erdal Arslan ve Ali Bora. (2016). Milenyum Öncesi ve Sonrası (1991-2015) Türkiye'deki Bankacılık Sektörü, 1. Basım, Ankara Ofset Basım Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara" eserden faydalanılmıştır.

³ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, alibora@osmaniye.edu.tr, GSM: 0536 483 89 96

⁴ Selçuk Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, erdalarlan@selcuk.edu.tr, GSM: 0532 424 95 68

1. GİRİŞ

Cumhuriyetten önceki dönemde ilk bankacılık faaliyeti 1847 yılında Galata bankerleri tarafından kurulan İstanbul Bankası (Banque de Constantinople) ile başlamış, ancak banka faaliyetini 1852 yılına kadar sürdürebilmiştir. İsmi Osmanlı olan ancak sermayesi İngiliz ve Fransız olan Osmanlı Bankası, Ottoman Bank adıyla 1856 yılında İngiliz sermayesiyle kurulmuş, daha sonra Fransızlar ortak olmuş ve 1863 yılında Bank-ı Osmani-i Şahane olarak hizmet vermeye başlamıştır. Osmanlı Bankası başlangıçta ticaret bankası olarak faaliyet göstermiş, daha sonra Osmanlı Devleti'nin kağıt para basma imtiyazını da içeren borçlanma hizmetlerini üstlenmiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Hükümetinin avans ve banknot ihraç isteği Osmanlı Bankası tarafından geri çevrilerek kendine verilen para basma görevini yerine getirmemiştir. Bu olay devlete ait bankaya sahip olmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı Yugoslavya'nın Niş kenti valisi olan Mithat Paşa, çiftçilerin tefecilerin eline düşmesi sebebiyle bu alanda teşkilatlanmanın ve devlet yardımının gerekli olduğunu değerlendirmiş ve çiftçilerin tefecilerin elinden kurtarılması için halk hareketiyle desteklenen devlet yardımının gerektiği sonucuna varmıştır. Bu sebeple 1863 yılında çiftçilerin oluşturduğu kaynakla, Mithat Paşa öncülüğünde devlet eliyle ve devlet himayesinde Memleket Sandıkları kurulmuştur. Bu organizasyon, milli bankacılığın ilk örneği olarak tarihe geçmiş ve bu girişim bugünkü Ziraat Bankası'nın temelini oluşturmuştur (Arslan ve Bora, 2016, s. 146). Türkiye Halk Bankası'nın 1933 yılında çıkarılan 2284 sayılı Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu ile kuruluş süreci başlamış ve Banka, 23 Mayıs 1938 tarihinde faaliyete geçmiştir. 1938-1950 yılları arasında finansman sağladığı Halk Sandıkları kanalı ile kredi hizmeti veren banka, 1950 yılından sonra doğrudan şube açma ve kredi kullandırma yetkisi ile faaliyetine devam etmiştir. Türkiye Vakıflar Bankası 11 Ocak 1954 tarihinde 6219 sayılı özel bir kanunla kurulmuştur.

1954 yılında 14 olan kamusal sermayeli mevduat bankaları sayısı 1964 yılında 12'ye düşmüş, 1976 yılında 13'e çıkmış, ancak dört yıl sonra 1980 yılında 12'ye gerilemiş, 1983 yılında tekrar 13'e çıksa da bir yıl sonra 1984 yılında 12'ye, 1986 yılında 8'e düşmüş, 1987 yılında 9'a çıksa da 1988'de tekrar 8'e düşmüş ve 1992 yılına kadar bu sayıda kalmıştır. 1992 yılında 6'ya 1995 yılında 5'e, 1998 yılında 4'e 2001 yılında da 3'e düşen kamusal sermayeli mevduat bankaları sayısı bu tarihten sonra 3 banka ile faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bu bankalar, yukarıda kısaca tarihi geçmişi anlatılan Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası ve Türkiye Vakıflar Bankası'dır.

Çalışmada kamu sermayeli mevduat bankalarının 2003 – 2015 dönemi faaliyetleri oran analizi yöntemiyle incelenecektir. Oran analizi yöntemi, karşılaştırmalar için kullanılan anlaşılır ve yaygın bir teknik olması nedeni ile tercih edilmiştir. Yapılan karşılaştırmalar 2015 yılı için ve 2003 – 2015 dönemi için ayrı ayrı olmak üzere sektör ortalamasına göre ve bankaların kendi aralarında karşılaştırmalar şeklinde olacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde Türk Bankacılık Sistemi'nde faaliyet gösteren bankalar, özellikle de kamu sermayeli bankalarla ilgili çalışmalara yer verilmiştir. İkinci bölümde aktiflerin, kredi ve alacaklar ile mevduatın Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'ya oranı ve kredilerin mevduata oranından oluşan Türk Bankacılık Sektörü'ne ait büyüklüklere yer verilmiştir. Sonraki bölümlerde bankaların sektör payları, bankaların aktif kalitesi ile ilgili oranları, karlılık ile ilgili oranlar, personel maliyetleri incelenmektedir.

2. LİTERATÜR

Önal ve Sevimeser (2006) tarafından yapılan çalışmada Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların sahiplik yapılarına göre etkinlikleri karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda en etken banka grubunun yabancı sermayeli bankalar olduğu, yabancı sermayeli

bankaları kamu sermayeli bankalar takip ettiği ve özel sermayeli bankalar etkinlik açısından listenin sonunda yer aldığı tespit edilmiştir.

Aktaş ve Kargın (2007) tarafından yapılan çalışmada Türk Bankacılık Sektöründeki yabancı bankalar ile ulusal bankalar bazı finansal oranlar açısından karşılaştırılmış, bu karşılaştırma Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren yabancı ve ulusal bankaların farklı finansal özellik taşıyıp taşımadığı araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, yabancı bankalar daha yüksek Sermaye Yeterliliği ve Likidite oranlarına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “Sermaye Yeterliliği” oranlarında yabancı bankaların ulusal bankalara göre daha yüksek sermaye yeterliliğine sahip olduğu tespit edilmiştir. Yabancı bankaların ulusal bankalara göre daha sağlam bir finansal yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yabancı bankalar ile ulusal bankalar arasında “Aktif Kalitesi”ni yansıtan oranlar açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır. İncelenen dönem boyunca, yabancı bankaların ulusal bankalara göre daha yüksek “Likidite” oranlarına sahip olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonucunda, yabancı bankalar ile ulusal bankalar arasında karlılık oranları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Özgür (2008) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye’de mevcut kamu bankalarının 2003-2007 yılları arasındaki finansal verileriyle “Veri Zarflama Analizi” kullanılarak çok yönlü etkinlik ve verimlilik ölçüm çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda Ziraat Bankası’nın en büyük kamu bankası olmasının yanında finansal açıdan da en etkin birim olduğu, Halk Bankası’nın da finansal etkinliğinin yüksek olduğu, Vakıflar Bankası’nın ise kamu bankaları arasında etkinliği en düşük banka olduğu belirlenmiştir.

Akbulut ve Albayrak (2009) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye’de mülkiyet yapısı açısından bankaların performansı ve bu mülkiyet yapılarının hangi faktörlere göre ayrıştığı incelenmiştir. Çalışmada temel bileşenler analizi ile mevduat bankaları için yıllara göre performans endeksleri elde edilmiş, elde edilen endekslere göre genelde yabancı bankaların özel ve kamu bankalarından daha iyi bir performansa sahip olduğu görülmüştür. Bu tür bir sonucun elde edilmesinde kısmen yabancı bankaların şube sayılarının ve personel sayılarının nispi olarak daha az olması ile açıklanabilmektedir.

Ata (2009) tarafından yapılan çalışmada, Türk bankacılık sektöründe yer alan yerli ve yabancı bankalar finansal performansları açısından karşılaştırılmış, bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişinin bankaların performansı üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda performans göstergeleri açısından yerli bankaların yabancı bankalara oranla daha etkin olduğu ancak özellikle Faiz Dışı Giderin Toplam Aktife oranı, Aktif Karlılığı ve Faaliyet Karının Toplam Aktife oranı değişkenleri açısından yabancı bankaların etkinliğinin arttığı ortaya konmuştur. Yapılan analizler sonucunda, Türkiye’deki yerli bankaların yabancı bankaların faaliyetlerine kıyasla daha yüksek performans sergilediği ve yerli bankalar yabancı bankalardan daha yüksek ortalama maliyet etkisine ve ortalama karlılık etkisine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak yabancı bankaların yerli bankalara göre daha yüksek faiz dışı gider/toplam aktif oranı ile çalıştığı belirlenmiştir. Bu durum yabancı bankaların aktif karlılığı ve faaliyet karı/toplam aktif oranları bakımından daha belirleyici hale gelmesine neden olduğu ileri sürülmektedir.

Yücel (2009) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren 3’ü kamu sermayeli, 10’u özel sermayeli mevduat bankaları ve 11 tanesi de Türkiye’de kurulmuş yabancı bankalardan oluşan yirmi dört bankanın 2002-2007 yılları arasında bankacılıkla ilgili on dokuz değişken üzerinden bir performans değerlendirmesi faktör analizi ile hesaplanan skor değerleri üzerinden yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda 2002 yılında kamu bankaları; sermaye, likidite, kredi ve karlılık oranları bakımından yabancı bankalar ve özel sermayeli

bankaların önüne geçtikleri belirlenmiş, bunun en önemli sebebi olarak da devletin 2001 ekonomik krizi sonrasında kamu bankalarına sağlamış olduğu imtiyazlar olarak belirtilmiştir. Durum 2003 – 2004 yıllarında benzer biçimde devam etmiş, 2005 yılında yabancı ve özel sermayeli bankaların lehine dönmeye başlamıştır.

Demireli (2010) tarafından yapılan çalışmada 2001 – 2007 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren ve ülke çapında yaygın olarak hizmet veren kamu sermayeli bankaların (Türkiye Cumhuriyeti Halk Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası) performanslarının çok kriterleri karar verme yöntemlerinden TOPSIS yöntemi ile belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda yurt çapında yaygın olarak faaliyet gösteren kamu sermayeli bankaların yerel ve global finansal krizlerden etkilendiği, performans puanlarının yurtdışı verilere dayalı olarak sürekli olarak dalgalanmalar gösterdiği, bankacılık sektöründe göze çarpan bir iyileşmenin kaydedilmediği belirlenmiştir.

Taşkın (2011) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’de 1995-2009 yılları arasında faaliyet gösteren ticari bankaların performanslarını etkileyen içsel ve dışsal faktörleri belirlemeyi amaçlanmıştır. Sonuçlar bankacılık performansının daha çok mikro değişkenlerden etkilendiğini ve makroekonomik faktörlerin anlamlı düzeyde bir etkisinin olmadığını, bankaların kendi değişkenlerinin genel ekonomik konjonktürden daha etkili olduğu ortaya konmuştur.

Uçkun ve Girginer (2011) tarafından yapılan çalışmada Türk Bankacılık Sistemi’ndeki 3 kamu ve 10 özel mevduat bankası 2008 yılına ait finansal oranlarla Gri İlişki Analizi (GİA) kullanılarak finansal performanslarının belirlenmesi amaçlanmıştır. GİA sonucunda finansal performans bakımından ilk sırayı kamu bankalarında Ziraat Bankası, özel bankalarda ise Anadolu Bankası almıştır. Finansal başarıdaki en önemli finansal oranlar kamu bankalarında kârlılıkla ilgili oranlar, özel bankalarda ise aktif kalitesiyle ilgili oranlar olarak belirlenmiştir.

Sarıtaş ve Gökçe (2012) tarafından yapılan çalışmada Türk Bankacılık Sistemi içerisinde faaliyet gösteren ulusal ve yabancı sermayeli bankaların sermaye yeterlilik oranı ile sermayenin kaynağı arasındaki korelasyonu ve sermayenin kaynağı ile piyasaya kullandırılan kümülatif kredi miktarı arasındaki ilişki incelenmiştir. (Yapılan bağımsız oran analizine, göre 2005 ve 2010 yılı sonu arasında sermayenin kaynağı ile sermaye yeterlilik oranı arasındaki ilişki incelendiğine 2005-2008 döneminde ulusal sermayeli bankaların sermaye yeterlilik oranının yabancı sermayeli bankalarından daha yüksek olduğu, 2009-2010 yıllarında ise bu durumun tam tersi bir durum söz konusu olduğu ortaya konmuş, yapılan analiz sonucunda bankaların sermayesinin kaynağı ile Sermaye Yeterlilik Oranı arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Ayrıca bu çalışmada ulusal ve yabancı sermayeli bankalar piyasaya sağladıkları kredi miktarı açısından incelenmiş, 2005-2010 yılları arasında ulusal sermayeli bankaların daha fazla piyasaya fon sağladıkları ortaya konmuş, sermayenin kaynağı ile kümülatif kredi miktarı arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır.

Artaç ve Sarıdoğan (2012), yapmış olduğu çalışmada 2009 küresel finansal krizin Türkiye’de bankacılık sektörüne etkilerini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, 2009 küresel finansal krizin bankacılık sektörü üzerindeki olumsuz etkileri, 2001 yılında bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yapılandırma sayesinde kazandığı güçlü yapısı sebebiyle, sınırlı düzeyde kaldığı, bankacılık sektörünün 2009 yılı karlılık oranının önemli ölçüde yükseldiği ve net faiz marjındaki değişimin karlılık yapısını da şekillendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Demirel vd.(2013) tarafından yapılan çalışmada, banka grubu çerçevesinde yapılmış; özel, kamu ve yabancı mevduat bankaları gruplarının faaliyet oranları ve karlılık göstergeleri, 2002 Mart – 2012 Haziran arasında üçer aylık veriler kullanılarak zaman serisi – panel veri analizi yöntemiyle karşılaştırılmıştır. Çalışmada karlılık ölçütü olarak alınan “personel

giderleri / toplam aktif” ve “operasyonel giderler / toplam aktif” oranlarında kamu bankalarının belirgin biçimde daha verimli çalıştığı tespit edilmiştir. Özel karşılıklar sonrası net faiz geliri / toplam aktifler oranında kamu sermayeli mevduat bankalarının belirgin bir biçimde, yabancı sermayeli bankalar ve özel sermayeli mevduat bankalarından daha karlı olduğu, net faiz geliri / toplam aktiflerde yabancı sermayeli bankaları daha yüksek karlılık göstergelerine sahip olduğu belirlenmiştir.

Küçükaksoy ve Önal (2013) tarafından yapılan çalışmada; 2004-2011 yılları arasında, Türk bankacılık sektöründe aralıksız olarak faaliyet gösteren 10 adet özel sermayeli mevduat bankaları ve 5 adet yabancı sermayeli mevduat bankalarının etkinlikleri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında 2004 yılında 7 KVB (Karar Verme Birimleri), 2005 yılında 7 KVB, 2006 yılında 6 KVB, 2007 yılında 8 KVB, 2008 yılında 7 KVB, 2009 yılında 5 KVB, 2010 yılında 7 KVB ve 2011 yılında ise 7 KVB teknik olarak etkin olduğu ve KVB’lerinin genel durumu incelendiğinde ise, sektörün ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında teknik etkinliği 2004 yılında %94, 2005 yılında %98, 2006 yılında %96, 2007 yılında %99, 2008 yılında %98, 2009 yılında %90, 2010 yılında %90 ve 2011 yılında ise %97 gerçekleşmiştir.

Bağcı ve Rençber (2014) tarafından yapılan çalışmada, 2006 – 2012 yılları arasında 3 kamu bankası ile 10 özel banka arasında kârlılık performanslarının Promethee yöntemi ile karşılaştırması yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda kamu bankaları içerisinde en kârlı banka Halk Bankası, özel bankalar içerisinde Denizbank olduğu belirlenmiştir. Tüm bankalar dikkate alındığında hem kamu bankalarının daha kârlı olduğu hem de Halk Bankası’nın en kârlı banka olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3. BANKACILIK SEKTÖRÜNE AİT BÜYÜKLÜKLER

Bu başlık altında ilk olarak aktiflerin, kredi ve alacaklar ile mevduatın GSYH’ya oranı, kredilerin mevduata oranı incelenmekte daha sonra bankaların toplam aktiflere göre, kredilere, mevduata ve karlılığa göre sektör payları ele alınmaktadır.

3.1. Aktiflerin, Kredi ve Alacaklar ile Mevduatın GSYH’ya Oranı, Kredilerin Mevduata Oranı

Bankacılık sektörünün ekonomideki yerini görme açısından aktiflerin GSYH’ya oranının incelenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte toplam krediler ve alacakların GSYH’ya oranı, toplam mevduatın GSYH’ya oranı da bankacılık sektörünün ekonomideki büyüklüğü hakkında fikir verebilecektir.

Tablo 1: Aktiflerin GSYH’ya oranı (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Aktifler / GSYH	55	55	61	64	66	74	84	88	89	92	105	108	114,5

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Banka aktiflerinin GSYH’ya oranı 2004 yılından 2015 yılına kadar sürekli artış göstermiş, 2013 yılında %100’ü aşarak %105’e, 2015 yılında da %114,5’e ulaşmıştır. Bunun anlamı bankacılık sektörünün sahip olduğu varlıklar ülkenin bir yıllık üretiminden daha fazla bir değere ulaşmıştır. Bu oran 2014 yılı için Avrupa Birliği ortalaması %311, İngiltere’de %399, Yunanistan’da %222, İspanya’da %286 olmuştur (Sümer, 2016, s. 498).

Tablo 2: Krediler ve alacaklar ile mevduatın GSYH'ya oranı (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Krediler ve Alacaklar / GSYH	15	19	24	29	33	39	40	46	51	54	65	69	75
Mevduat / GSYH	35	35	39	41	42	48	53	56	54	54	60	60	64
Kredi ve Alacaklar / Mevduat	44	52	60	70	79	81	75	83	95	100	108	115	117

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Krediler ve Alacakların GSYH'ya oranı incelendiğinde; 2003 yılında %15 olan oran yıllar itibariyle artış göstermiş ve 2011 yılında %51'e 2015 yılında da %75'e ulaşmıştır. Mevduatın GSYH'ya oranı incelendiğinde; 2003 yılında %35 olan bu oran 2010 yılına kadar artış göstermiş ve %56'ya ulaşmış, 2011 yılında %54'e gerilese de 2015 yılında %64 olarak gerçekleşmiştir. İki oran karşılaştırıldığında 2012 yılına kadar mevduatın GSYH'ya oranı daha yüksek iken 2012 yılında birbirine eşit olmuş ve bu yıldan sonra kredilerin GSYH'ya oranı sürekli olarak daha yüksek gerçekleşmiştir. Kredi ve alacakların mevduata oranı dikkate alındığında; 2003 yılında %44 iken yani mevduatın sadece %44'ü kredi olarak kullanılıyorken bu oran 2008 yılına kadar artış göstermiş ve bu yılda %81 olmuş, 2009 yılında %75'e gerilemiş, ancak sonraki yıllar artışına devam etmiş, önce 2012 yılında %100'e ulaşmış, 2014 yılında %115 ve 2015 yılında da %117 olmuştur. Bu durum bankalardaki mevduatın krediler için yetmediği ve bankaların mevduat dışı kaynaklara başvurduğu anlamına gelmektedir.

Kredilerin GSYH oranı Avrupa Birliği ortalaması 2014 yılı için %164 iken mevduatın GSYH'ya oranı %157 olmuştur. Avrupa Birliğinde de kredilerin mevduatın üzerinde olduğu görülmektedir. Ancak kredilerin mevduata oranına bakıldığında 2014 yılı için bu oran Avrupa Birliği ortalamasında %105, İngiltere'de %107, Fransa'da %110'dur (Sümer, 2016, s. 498).

3.2. Bankaların Sektör Payları

Bankaların sektör payları başlığı altında toplam aktiflere göre, toplam kredilere, toplam mevduata ve karlılığa göre sektör payları incelenmektedir.

3.2.1. Toplam Aktiflere Göre Sektör Payları

Bankaların büyüklükleri toplam aktif büyüklüğe göre ölçülmektedir. Bankaların toplam aktiflere göre sektör paylarının incelenmesi, bankaların büyüklükleri hakkında fikir verecektir.

Tablo 3: Kamu sermayeli bankaların toplam aktifleri (milyon TL)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ziraat Bankası	46.655	56.994	65.050	71.904	80.942	104.413	124.529
Halk Bankası	19.361	25.709	27.053	34.425	40.235	51.096	60.650
Vakıflar Bankası	17.118	24.199	32.383	37.034	42.409	52.194	64.798
Kamu Bankaları	<i>83.134</i>	<i>106.903</i>	<i>124.486</i>	<i>143.362</i>	<i>163.585</i>	<i>207.702</i>	<i>249.976</i>
Sektör Toplamı	249.750	306.452	396.970	484.857	561.172	705.871	798.533

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2001 - 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016; www.tbb.org.tr

Tablo 3(Devamı): Kamu sermayeli bankaların toplam aktifleri (milyon TL)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat Bankası	151.160	160.681	162.868	207.530	247.600	302.848
Halk Bankası	72.942	91.124	108.282	139.944	155.423	187.729
Vakıflar Bankası	73.962	89.185	104.580	135.496	158.218	182.947
Kamu Bankaları	298.064	340.989	375.730	482.970	561.241	673.525
Sektör Toplamı	961.876	1.160.712	1.298.143	1.635.370	1.888.309	2.235.995

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016; www.tbb.org.tr

Kamu bankalarının toplam aktifleri incelendiğinde; Ziraat Bankası’nın en yüksek aktif büyüklüğe sahip olduğu banka olduğu görülmektedir. 2003 yılında 46.555 milyon TL olan Ziraat Bankası’nın aktif büyüklüğü, 19.361 milyon TL olan Halk Bankası’ndan %141, 17.118 milyon TL olan Vakıflar Bankası’ndan %173 daha fazladır. 2015 yılında 302.848 milyon TL aktif büyüklüğe sahip olan Ziraat Bankası, 187.729 milyon TL aktif büyüklüğe sahip olan Halk Bankası’ndan %61, 182.947 milyon TL aktif büyüklüğe sahip olan Vakıflar Bankası’ndan %66 daha fazla olmuştur. Bu durumda 2003 yılından 2015 yılına kadar Ziraat Bankası ile iki banka arasındaki aktif büyüklük farkı azalmıştır.

Tablo 4: Kamu sermayeli bankaların toplam aktiflere göre sektör payları (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat B.	18,7	18,6	16,4	14,8	14,4	14,8	15,6	15,7	13,8	12,5	12,7	13,1	13,5
Halk B.	7,8	8,4	6,8	7,1	7,2	7,2	7,6	7,6	7,9	8,3	8,6	8,2	8,4
Vakıflar B.	6,9	7,9	8,2	7,6	7,6	7,4	8,1	7,7	7,7	8,1	8,3	8,4	8,2
Kamu Ser.	33,3	34,9	31,4	29,6	29,2	29,4	31,3	31,0	29,4	28,9	29,5	29,7	30,1

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu sermayeli bankaların toplam aktiflere göre sektör payı incelendiğinde; 2003 yılında %18,7 olan Ziraat Bankası payı yıllar itibariyle azalmış, 2012 yılında incelenen dönem içerisindeki en düşük oran olan %12,5’e kadar gerilemiş, 2015 yılında 2012’ye göre bir puanlık artışla %13,5 olarak gerçekleşmiştir. Halk Bankası’nın 2003 yılında %7,8 olan oranı 2005 yılında %6,8’e kadar gerilese de sonraki yıllarda artış göstermiş ve 2015 yılında %8,4 olmuştur. 2003 yılında Vakıflar Bankası’nın sahip olduğu %6,9’luk oran sonraki yıllarda bu oranın altına düşmemiş ve 2015 yılında %8,2 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında Ziraat Bankası’nın aktiflere göre sektör payı Halk Bankası’ndan yaklaşık on bir puan, Vakıflar Bankası’ndan yaklaşık on iki puan fazla iken, 2015 yılında Halk Bankası’ndan yaklaşık 5,1 puan, Vakıflar Bankası’ndan 5,3 puan fazla olarak gerçekleşmiştir. Bankalar arasındaki fark biraz daha azalmıştır.

Tablo 5: Kamu sermayeli bankaların toplam aktiflerinin bir önceki yıla göre % değişimi

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat B.	-	22	14	11	13	29	19	21	6	1	27	19	22
Halk B.	-	33	5	27	17	27	19	20	25	19	29	11	21
Vakıflar B.	-	41	34	14	15	23	24	14	21	17	30	17	16
Sektör Ort.	-	22,7	29,5	22,1	15,7	25,8	13,1	20,5	20,7	11,8	26,0	15,5	18,4

Not: Tablo 4'ten türetilmiştir.

Bankaların toplam aktiflerinin bir önceki yıla göre değişimi incelendiğinde; Ziraat Bankası'nın incelenen 12 yılda 6 yıl sektör ortalamasının altında kaldığı, en büyük değere %29 ile 2008 yılında, en düşük değere de %1 ile 2012 yılında sahip olmuştur. Halk Bankası 12 yılda sadece üç yıl sektör ortalamasının altında kalmış, en düşük değere %5 ile 2005 yılında, en yüksek değere %33 ile 2004 yılında ulaşmıştır. Vakıflar Bankası ise 12 yılda beş yıl sektör ortalamasının altında kalmış, en düşük değere %14 ile 2006 ve 2010 yılında, en yüksek değere %41 ile 2004 yılında sahip olmuştur.

3.2.2. Toplam Kredilere Göre Sektör Payları

Bankaların büyüklükleri aktiflere göre ölçülmektedir. Ancak bankaların kullandığı kredilerin büyüklüğü bu konuda bankaların tercihini ve sektördeki yerini göstermektedir. Toplam aktiflere göre sektördeki payı büyük olan bir bankanın, daha az kredi kullandırması durumunda kredilere göre sektör payı düşük olabilecektir.

Tablo 6: Kamu sermayeli bankaların kredi ve alacakları (milyon TL)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ziraat Bankası	5.498	9.135	13.425	17.371	21.604	30.836	36.725
Halk Bankası	2.519	4.340	6.219	11.646	18.121	25.836	32.458
Vakıflar Bankası	4.715	8.062	11.905	18.043	23.470	30.502	34.573
Kamu Bankaları	12.732	21.536	31.549	47.060	63.195	87.175	103.755
Sektör Toplamı	69.990	103.241	153.059	218.064	280.453	366.901	381.013

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2001 - 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016. www.tbb.org.tr

Tablo 6(Devamı): Kamu sermayeli bankaların kredi ve alacakları (milyon TL)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat Bankası	57.444	71.430	71.427	111.048	141.915	186.813
Halk Bankası	44.297	56.216	65.894	84.848	101.767	126.745
Vakıflar Bankası	44.861	57.309	68.133	86.752	104.584	123.781
Kamu Sermayeli	146.601	184.956	205.453	282.649	348.265	437.339
Sektör Toplamı	508.862	664.290	768.939	1.015.524	1.209.686	1.458.517

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2001 - 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016. www.tbb.org.tr

Bankaların kredi ve alacakları incelendiğinde; 2003 yılında Ziraat Bankası 5.498 milyon TL ile ilk sırada Vakıflar Bankası 4.715 milyon TL ile ikinci sırada ve Halk Bankası 2.519 milyon TL ile de son sırada yer almaktadır. Ziraat Bankası'nın 2012 yılındaki 3 milyon TL'lik azalışın dışında kredi ve alacaklar üç banka içinde sürekli artış göstermiştir. 2008

yılında bir önceki yıla göre krediler ve alacaklarda artış Ziraat Bankası'nın ve Halk Bankası'nın %43, Vakıflar Bankası'nın %30, 2009 yılında ise Ziraat Bankası'nın %20, Halk Bankası'nın %26 ve Vakıflar Bankası'nın %13 olmuştur. 2015 yılında Ziraat Bankası 186.813 milyon TL ile ilk sırada yer alırken, Halk Bankası 126.745 milyon TL ile ikinci sırada ve 2015 yılına kadar ikinci sırada yer alan Vakıflar Bankası 123.781 milyon TL ile son sırada yer almıştır.

Tablo 7: Kamu sermayeli bankaların krediler ve alacaklara göre sektör payları (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat Bankası	7,9	8,8	8,8	8,0	7,7	8,4	9,6	11,3	10,8	9,3	10,9	11,7	12,8
Halk Bankası	3,6	4,2	4,1	5,3	6,5	7,0	8,5	8,7	8,5	8,6	8,4	8,4	8,7
Vakıflar Bankası	6,7	7,8	7,8	8,3	8,4	8,3	9,1	8,8	8,6	8,9	8,5	8,6	8,5
Kamu Sermayeli	18,2	20,9	20,6	21,6	22,5	23,8	27,2	28,8	27,8	26,7	27,8	28,8	30,0

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2001 - 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Bankaların krediler ve alacaklara göre sektör payları incelendiğinde; kamu sermayeli bankaların 2003 yılında %18,2 olan sektör payı 2009 yılına kadar her yıl yaklaşık birer puan artış göstermiş, 2009 yılında 3,4 puanlık bir artış göstermiş ve %27,2'ye ulaşmıştır. Sonraki yıllarda da yıllık yaklaşık birer puanlık artış devam etmiş ve 2015 yılında krediler ve alacaklara göre sektördeki payı %30'a yükselmiştir. Kamu sermayeli bankaların yaklaşık on iki puanlık artışın yaklaşık beş puanı Ziraat Bankası, beş puanı Halk Bankası ve iki puanı da Vakıflar Bankası tarafından sağlanmıştır. Ziraat Bankası 2003 yılında sahip olduğu %7,9'luk oranı 2009 yılında %9,6ya, 2010 yılında %11,3'e çıkarmış, sonraki yıllarda ortaya çıkan düşüşler ve yükselişler sonucunda 2015 yılında %12,8'lik bir paya ulaşmıştır. Halk Bankası 2003 yılında sahip olduğu %3,6'lık oranı yaklaşık her yıl birer puan artırmış ve 2015 yılında %8,7'lik paya ulaşmıştır. Vakıflar Bankası da 2003 yılında sahip olduğu payı 2009 yılında %9,1'e kadar çıkarmış olsa da 2015 yılında %8,5'lik paya sahip olmuştur.

3.2.3. Toplam Mevduata Göre Sektör Payları

Toplam mevduata göre sektör payı, bankaların fon kaynağı olarak mevduatı mı yoksa mevduat dışı kaynakları mı tercih ettiğini gösterecektir. Bir bankanın toplam aktiflere göre ve kredilere göre sektör payları birbirine yakın olsa bile fon kaynağı olarak mevduat dışı kaynakları daha fazla kullanması durumunda toplam mevduata göre sektör payı düşük olacaktır.

Tablo 8: Kamu bankalarının mevduatları (milyon TL)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ziraat Bankası	33.852	45.382	51.778	59.653	68.250	83.883	98.530
Halk Bankası	13.821	19.453	20.898	27.188	30.841	40.271	43.950
Vakıflar Bankası	12.699	17.585	22.946	24.842	28.863	37.120	44.652
Kamu Sermayeli	60.372	82.420	95.622	111.683	127.953	161.275	187.131
Sektör Toplamı	160.812	197.394	253.579	312.832	356.984	453.485	507.259

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2001 - 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Tablo 8(Devamı): Kamu bankalarının mevduatları (milyon TL)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat Bankası	125.797	113.067	118.966	141.735	153.255	186.469
Halk Bankası	54.782	66.247	79.974	100.756	103.708	122.146
Vakıflar Bankası	47.701	60.939	67.242	81.533	91.757	109.923
Kamu Sermayeli	228.280	240.253	266.183	324.024	348.721	418.538
Sektör Toplamı	614.681	698.920	770.016	943.313	1.057.638	1.250.698

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu bankalarının mevduatları incelendiğinde; 2003 yılında 60.372 milyon TL olan kamu bankalarının toplam mevduatının 33.852 milyon TL’si ilk sıradaki Ziraat Bankası’na 13.821 milyon TL’si ikinci sıradaki Halk Bankası’na ve 12.699 milyon TL’si son sıradaki Vakıflar Bankası’na ait iken, 2015 yılındaki 418.538 milyon TL kamu bankaları toplam mevduatının 186.469 milyon TL’si ilk sıradaki Ziraat Bankası’na, 122.146 milyon TL’si ikinci sıradaki Halk Bankası’na ve 109.923 milyon TL’si de üçüncü sıradaki Vakıflar Bankası’na ait olmuştur. 2003 yılından 2015 yılına kadar ilk sırayı sürekli Ziraat Bankası alırken ikinci sırayı 2005 ve 2009 yılları hariç Halk Bankası almıştır. 2003 yılında Ziraat Bankası Halk Bankası’nın 1,5 katı, Vakıflar Bankası’nın 1,7 katı kadar mevduata sahipken 2015 yılında Halk Bankası’ndan %53 , Vakıflar Bankası’ndan %70 daha fazla mevduata sahip olmuştur. Bankaların 2003 yılından 2015 yılına kadar mevduatlarının sürekli arttığı görülmektedir.

Tablo 9: Kamu sermayeli bankaların toplam mevduata göre sektör payları (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat B.	21,1	23,0	20,4	19,1	19,1	18,5	19,4	20,5	16,2	15,4	15,0	14,5	14,9
Halk B.	8,6	9,9	8,2	8,7	8,6	8,9	8,7	8,9	9,5	10,4	10,7	9,8	9,8
Vakıflar B.	7,9	8,9	9,0	7,9	8,1	8,2	8,8	7,8	8,7	8,7	8,6	8,7	8,8
Kamu Ser.	37,5	41,8	37,7	35,7	35,8	35,6	36,9	37,1	34,4	34,6	34,3	33,0	33,5

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu sermayeli bankalarının toplam mevduata göre sektör payları incelendiğinde; 2003 yılında %37,5 olan payda Ziraat Bankası’nın %21,1, Halk Bankası’nın %8,6, Vakıflar Bankası %7,9 katkısı bulunmaktadır. 2003 yılından 2015 yılına kadar Ziraat Bankası ilk sırada, Halk Bankası iki yıl hariç ikinci sırada ve Vakıflar Bankası son sırada yer almıştır. Ziraat Bankası’nın 2004 yılında artan mevduata göre sektör payı 2005 yılından 2009 yılına kadar düşüş göstermiş, 2009 ve 2010 yılında birer puan yükselse de 2011’den itibaren tekrar düşmeye başlamış ve 2014 yılında incelenen dönem içerisindeki en düşük oran olan %14,5’e gerilemiş, 2015 yılında bir miktar artışla %14,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu çerçevede Ziraat bankasının mevduata göre sektör payı yaklaşık altı puanlık düşüş göstermiştir. Halk Bankası incelenen dönem boyunca beş yıl düşüş yaşamış, ancak 2003 yılında %8,6 olan payını yaklaşık bir puan artırarak 2015 yılında %9,8’e çıkarabilmiştir. Vakıflar Bankası’nın da sadece iki yılda sektör ortalaması düşmüş ancak 2003 yılında %7,9 olan payını yaklaşık bir puan artırarak 2015 yılında %8,8’e yükseltmiştir. Sonuçta kamu sermayeli bankaların 2003 yılında %37,5 olan mevduata göre sektör payları dört puan azalarak 2015 yılında %33,5’e gerilemiştir.

3.2.4. Bankaların Karlılığa Göre Sektör Payları

Bankaların karlılığa göre sektör payı bankaların büyüklüğü ile yakından ilgilidir. Eğer bir banka toplam aktiflere göre buna bağlı olarak kredilere göre sektör payı büyükse, diğer bankalar kadar kar elde etmesi durumunda karlılığa göre sektör payı da büyük çıkacaktır.

Tablo 10: Kamu sermayeli bankaların karları (milyon TL)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ziraat Bankası	1.073	1.531	1.802	2.100	2.351	2.134	3.511
Halk Bankası	486	528	532	863	1.131	1.018	1.631
Vakıflar Bankası	232	624	535	770	1.031	753	1.251
Kamu Sermayeli	1.790	2.682	2.869	3.733	4.513	3.906	6.393
Sektör Toplamı	5.610	6.456	5.715	10.981	14.332	12.774	19.477

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016; www.tbb.org.tr

Tablo 10(Devamı): Kamu sermayeli bankaların karları (milyon TL)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat Bankası	3.713	2.101	2.650	3.330	4.051	5.163
Halk Bankası	2.010	2.045	2.595	2.751	2.206	2.315
Vakıflar Bankası	1.157	1.227	1.460	1.586	1.753	1.930
Kamu Sermayeli	6.880	5.373	6.706	7.667	8.010	9.408
Sektör Toplamı	21.360	19.042	22.607	23.613	24.466	25.644

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016; www.tbb.org.tr

2003 yılında kamu sermayeli bankaların elde ettiği 1.790 milyon TL karın %60’ına denk gelen 1.073 milyon TL’sini Ziraat Bankası, %27’sine denk gelen 486 milyon TL’sini Halk Bankası ve %13’üne denk gelen 232 milyon TL’sini de Vakıflar Bankası elde etmiştir. Ziraat Bankası 2008 yılında, Halk Bankası 2008 ve 2014 yıllarında, Vakıflar Bankası ise 2005, 2008 ve 2010 yıllarında elde ettiği kar bir önceki yıla göre düşüş göstermiştir. 2015 yılında Ziraat Bankası toplam 9.408 milyon TL’lik kamu sermayeli bankaların karının %55 olan 5.163 milyon TL’sini, Halk Bankası %25 olan 2.315 milyon TL’sini, Vakıflar Bankası da %20 olan 1.930 milyon TL’sini elde etmiştir. 2003 yılına göre Ziraat Bankası’nın kamu sermayeli bankaların toplam karına yaptığı katkı beş puan, Halk Bankası’nın iki puan azalırken Vakıflar Bankası’nın katkısı, iki bankanın kaybı olan, yedi puan artmıştır.

Tablo 11: Kamu sermayeli bankaların karlılığa göre sektör payları (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat B.	19	24	32	19	16	17	18	17	11	12	14	17	20
Halk B.	9	8	9	8	8	8	8	9	11	11	12	9	9
Vakıflar B.	4	10	9	7	7	6	6	5	6	6	7	7	8
Kamu Ser.	32	42	50	34	31	31	33	32	28	30	32	33	37

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016; www.tbb.org.tr

Kamu sermayeli bankalar 2003 yılında bankacılık sektörünün toplam karının %32'sini elde etmişlerdir. Ziraat Bankası'nın karlılığa göre sektördeki payı %19, Halk Bankası'nın %9 ve Vakıflar Bankası'nın %9 olmuştur. Ziraat Bankası'nın sektör payı 2005 yılında %32'ye kadar çıkmış, 2011 yılında %11'e kadar gerilemiş, Halk Bankası'nın 2013 yılında %12'ye, Vakıflar Bankası'nın ise 2004 yılında %10'a kadar yükselmiştir. 2015 yılında Ziraat Bankası 2003 yılına göre karını bir puan artırarak %20'ye, Vakıflar Bankası 4 puan artırarak %8'e çıkarmış, Halk Bankası'nın %9 olan payında bir değişiklik olmamış ve kamu sermayeli bankaların karlılığa göre bankacılık sektöründeki payı %37 olmuştur.

4. BANKALARIN AKTİF KALİTESİ İLE İLGİLİ ORANLARI

Bankaların aktif kalitesi ile ilgili oranlar; krediler ve alacakların toplam aktiflere oranı, mevduatın toplam aktiflere oranı, krediler ve alacakların mevduata oranı ve takipteki kredilerin krediler ve alacaklara oranlarından oluşmaktadır.

4.1. Krediler ve Alacakların Toplam Aktiflere Oranı

Krediler ve alacakların toplam aktiflere oranı, fon kaynaklarının ne kadarının kredilerde değerlendirildiğini göstermektedir. Bankalar krediler dışında devlet tahvili ve hazine bonosundan da faiz geliri elde edebilmektedirler. Devlet tahvili ve hazine bonosuna göre krediler daha riskli ancak elde edilecek faizi daha yüksek plasmanlardır.

Tablo 12: Kamu sermayeli bankaların krediler ve alacaklar / toplam aktifler oranı (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vakıflar B.	27,5	33,3	36,8	48,7	55,3	58,4	53,4	60,7	64,3	65,1	64,0	66,1	67,7
Halk B.	13,0	16,9	23,0	33,8	45,0	50,6	53,5	60,7	61,7	60,9	60,6	65,5	67,5
Ziraat B.	11,8	16,0	20,6	24,2	26,7	29,5	29,5	38,0	44,5	43,9	53,5	57,3	61,7
Kamu Ser.	15,3	20,1	25,3	32,8	38,6	42,0	41,5	49,2	54,2	54,7	58,5	62,1	64,9
Sektör Ort.	28,0	33,7	38,6	45,0	50,0	52,0	47,7	52,9	57,2	59,2	62,1	64,1	65,2

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2001 - 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu sermayeli bankaların krediler ve alacaklarının toplam aktiflere oranı incelendiğinde; özellikle Ziraat Bankası'nın incelenen dönem boyunca sektör ortalamasının altında kaldığı, ancak 2003 yılında %11,8 olan oranın 2015 yılında %61,7'ye yükseldiği görülmektedir. Halk Bankası, incelenen 13 yıl boyunca 7 yıl sektör ortalamasının altında olduğu, 2003 yılında %13 olan oranın 2015 yılında %67,5'e çıktığı görülmektedir. Kamu sermayeli bankalar içerisinde 2015 yılına göre en yüksek orana sahip olan Vakıflar Bankası, incelenen dönem boyunca sadece 2003, 2004, 2005 yıllarını kapsayan üç yılda sektör ortalamasının altında kaldığı, diğer yıllarda sektör ortalamasının üzerinde bir orana sahip olduğu görülmektedir. Vakıflar Bankası'nın sahip olduğu oran 2009 ve 2013 yıllarında, Halk Bankası'nın 2012 ve 2013 yıllarında ve Ziraat Bankası'nın 2012 yılında bir önceki yıla göre düşüş göstermiştir.

4.2. Mevduatın Toplam Aktiflere Oranı

Mevduatın toplam aktiflere oranı bankaların fon kaynağı olarak ne kadar mevduata, ne kadar mevduat dışı kaynaklara başvurduğunu gösteren bir orandır. Bankaların temel faaliyetlerinden birinin mevduat toplamak olduğu düşünüldüğünde, toplam pasifler içerisinde fon kaynağı olarak mevduatın oranının daha yüksek olması beklenir.

Tablo 13: Kamu sermayeli bankaların mevduat / toplam aktifler oranı (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Halk B.	71,4	75,7	77,2	79,0	76,7	78,8	72,5	75,1	72,7	73,9	72,0	66,7	65,1
Ziraat B.	72,6	79,6	79,6	83,0	84,3	80,3	79,1	83,2	70,4	73,0	68,3	61,9	61,6
Vakıflar B.	74,2	72,7	70,9	67,1	68,1	71,1	68,9	64,5	68,3	64,3	60,2	58,0	60,1
Kamu Ser.	72,6	77,1	76,8	77,9	78,2	77,6	74,9	76,6	70,5	70,8	67,1	62,1	62,1
Sektör Ort.	64,4	64,4	63,9	64,5	63,6	64,2	63,5	63,9	60,2	59,3	57,7	56,0	55,9

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu sermayeli bankaların mevduatın aktiflere oranı incelendiğinde; sektör ortalamasındaki gelişime benzer biçimde yıllar itibariyle oranda düşüş ortaya çıkmıştır. Halk Bankası’nın 2003 yılında %71,4 olan oranı 2015 yılında %65,1’e, Ziraat Bankası’nın 2003 yılında %72,6 olan oranı %61,6’ya, en fazla düşüş olan Vakıflar Bankası’nın oranı ise 2003 yılında %74,2 iken 2015 yılında %60,1’e gerilemiştir. Bankaların incelenen dönem içerisinde bir önceki yıla göre oranlarının düştüğü yıllara dikkat edildiğinde, Halk Bankası’nın 2007, 2009, 2011 ve 2013 – 2015 yılları, Ziraat Bankası’nın 2008, 2009, 2011 ve 2013 - 2015, en çok düşüş yaşayan Vakıflar Bankası’nın 2004 – 2006, 2009, 2010, 2012 – 2014 yıllarıdır.

4.3. Kredi ve Alacakların Mevduata Oranı

Kredi ve alacakların mevduata oranı, bankaların kullandıkları kredilerin ne kadarının mevduatla, ne kadarının mevduat dışı kaynakla finanse edildiğini gösterir. Oranın yüksek özellikle yüzde yüzün üzerinde çıkması bankaların mevduat dışı kaynaklara başvurduklarını göstermektedir. Burada mevduat dışı kaynakların tercih edilmesinde en önemli etkenlerden birinin fon maliyeti diğerinin de fon kaynağının vadesi olarak ifade edilebilir.

Tablo 14: Kamu sermayeli bankaların kredi ve alacakların mevduata oranı (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vakıflar B.	37,1	45,8	51,9	72,6	81,3	82,2	77,4	94,0	94,0	101,3	106,4	114,0	112,6
Halk B.	18,2	22,3	29,8	42,8	58,8	64,2	73,9	80,9	84,9	82,4	84,2	98,1	103,8
Ziraat B.	16,2	20,1	25,9	29,1	31,7	36,8	37,3	45,7	63,2	60,0	78,3	92,6	100,2
Kamu Ser.	21,1	26,1	33,0	42,1	49,4	54,1	55,4	64,2	77,0	77,2	87,2	99,9	104,5
Sektör Topl.	43,5	52,3	60,4	69,7	78,6	80,9	75,1	82,8	95,0	99,9	107,7	114,4	116,6

Kamu sermayeli bankalar sektör ortalamasının %43,5 olduğu 2003 yılında mevduatların ortalama %21,1’i kadar kredi kullandırmaktaydı. Bu yılda Ziraat Bankası’nın sahip olduğu oran %16,2, Halk Bankası’nın %18,2 ve Vakıflar Bankasının %37,1 olmuştur. Yıllar itibariyle bu oran artış göstermiş, Vakıflar Bankası 2005 yılında, Halk Bankası 2007 yılında ve Ziraat Bankası 2011 yılında %50’yi, aynı bankalar sırasıyla 2012 ve 2015 yıllarında da %100’ü geçmiştir. 2009 yılında sektör ortalaması yaklaşık altı puan düşüş gösterirken, kamu bankalarının sahip olduğu oran yaklaşık 1,5 puan artmıştır. Kamu sermayeli bankalardan Ziraat Bankası ve Halk Bank’ın sahip olduğu oran ekonominin küçüldüğü 2009 yılında artarken Vakıflar Bankası’nın sahip olduğu oran azalmıştır. Ancak

2012 yılında tersine bir durum oluşmuş, Ziraat Bankası ve Halk Bank'ın sahip olduğu oran azalırken Vakıflar Bankası'nın sahip olduğu oran artış göstermiştir.

4.4. Takipteki Kredilerin Krediler ve Alacaklara Oranı

Bankaların kullandıkları kredilerin kalitesini gösteren takipteki kredilerin krediler ve alacaklara oranının düşük olması, bankalar için olumlu olarak yorumlanmaktadır. Bu oranın yüksek olması, bankaların kullandıkları kredilerin kalitesinin düşük ve geri ödemelerinde problem olduğunu göstermektedir.

Tablo 15: Kamu sermayeli bankaların takipteki krediler (net) / krediler ve alacaklar oranı (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat B.	1,2	0,7	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	1,1	0,7	0,6	0,5
Vakıflar B.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,4	0,1	0,2	0,4	0,3	0,2	0,7
Halk B.	1,3	1,0	0,3	0,1	0,1	0,8	1,0	0,7	0,5	0,5	0,5	1,3	0,7
Kamu Ser.	<i>0,8</i>	<i>0,5</i>	<i>0,2</i>	<i>0,2</i>	<i>0,1</i>	<i>0,5</i>	<i>0,6</i>	<i>0,4</i>	<i>0,3</i>	<i>0,7</i>	<i>0,5</i>	<i>0,7</i>	<i>0,6</i>
Sektör Ort.	<i>1,4</i>	<i>0,7</i>	<i>0,5</i>	<i>0,3</i>	<i>0,4</i>	<i>0,7</i>	<i>0,8</i>	<i>0,6</i>	<i>0,5</i>	<i>0,7</i>	<i>0,6</i>	<i>0,7</i>	<i>0,7</i>

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2001 - 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu sermayeli bankaların takipteki kredilerin krediler ve alacaklara oranı incelendiğinde; Ziraat Bankası'nın 2006, 2012 ve 2013 yılları olmak üzere incelenen dönem içerisinde üç yıl, Halk Bankası'nın 2004, 2008 - 2010 ve 2014 yılları olmak üzere beş yıl, sektör ortalamasının üzerinde, Vakıflar Bankası'nın ise incelenen dönem boyunca sektör ortalamasının altında oranlara sahip olduğu görülmektedir. 2012 yılında sektör ortalaması %0,7 iken Ziraat Bankası'nın %1,1, 2014 yılında sektör ortalaması %0,7 iken Halk Bankası'nın %1,3 orana sahip olması dikkat çekicidir.

4.5. Tüketici Kredilerinin Toplam Krediler ve Alacaklara Oranı

Bankalar firmalara kısa ve uzun vadeli kredi kullandığı gibi tüketicilere de farklı vadelerde kredi kullanmaktadır. Bankaların kullandıkları kredilerde uyguladıkları faiz oranları incelendiğinde genelde tüketici kredilerine uygulanan faiz oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bankaların sahip olduğu toplam krediler ve alacaklar içerisinde tüketici kredilerinin oranının yüksek olması nedeni daha yüksek faiz kazanma isteği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 16: Kamu sermayeli bankaların tüketici kredileri / krediler ve alacaklar oranı (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vakıflar B.	42,3	47,3	25,8	27,1	27,9	28,3	29,4	33,2	36,8	35,6	35,1	31,4	29,6
Ziraat B.	19,5	27,5	35,9	43,6	46,2	43,1	45,6	40,6	42,5	40,4	33,6	29,7	26,9
Halk B.	10,7	15,9	13,5	18,4	22,7	21,2	22,5	25,6	26,5	26,6	27,2	24,6	21,1
Kamu Ser.	<i>26,2</i>	<i>32,6</i>	<i>27,7</i>	<i>31,0</i>	<i>32,7</i>	<i>31,4</i>	<i>33,0</i>	<i>33,8</i>	<i>35,9</i>	<i>34,4</i>	<i>32,1</i>	<i>28,7</i>	<i>26,0</i>
Sektör Ort.	<i>23,5</i>	<i>27,2</i>	<i>29,8</i>	<i>31,2</i>	<i>33,3</i>	<i>31,7</i>	<i>33,7</i>	<i>33,3</i>	<i>33,0</i>	<i>33,7</i>	<i>31,6</i>	<i>28,5</i>	<i>25,7</i>

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2001 - 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu sermayeli bankaların tüketici kredilerinin krediler ve alacaklar içerisindeki payı incelendiğinde; Halk Bankası'nın incelenen dönemin tamamında sektör ortalamasının altında

kaldığı, Vakıflar Bankası'nın 2005 yılından 2010 yılına kadar beş yıl, Ziraat Bankası'nın 2003 yılında bir yıl sektör ortalamasının altında orana sahip olduğu görülmektedir. Ziraat Bankası'nın 2008, 2010 ve 2012 – 2015 yıllarında, Halk Bankası'nın 2005, 2008, 2014 ve 2015 yıllarında, Vakıflar Bankası'nın 2005, 2012 – 2015 yıllarında ilgili oranın bir önceki yıla göre azaldığı görülmektedir.

5. KARLILIK ORANLARI

Karlılık oranları, banka varlıklarının ve banka ortaklarının yatırdıkları paraların getirisini ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu çalışmada karlılık oranları olarak; toplam aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı oranları kullanılmıştır.

5.1. Aktiflerin Karlılığı

Net dönem karının aktiflere oranı, bankanın plasmanlarının ne kadar karlı aktiflerde kullanıldığını göstermektedir. Bu oranın yüksek olması fon kaynaklarının karlı aktiflerde değerlendirildiğini gösterir.

Tablo 17: Kamu sermayeli bankaların net dönem karı / toplam aktifler oranı (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat Bankası	2,3	2,7	2,8	2,9	2,9	2,0	2,8	2,5	1,3	1,6	1,6	1,6	1,7
Halk Bankası	2,5	2,1	2,0	2,5	2,8	2,0	2,7	2,8	2,2	2,4	2,0	1,4	1,2
Vakıflar Bankası	1,4	2,6	1,7	2,1	2,4	1,4	1,9	1,6	1,4	1,4	1,2	1,1	1,1
Kamu Sermayeli	2,2	2,5	2,3	2,6	2,8	1,9	2,6	2,3	1,6	1,8	1,6	1,4	1,4
Sektör Ort.	2,2	2,1	1,4	2,3	2,6	1,8	2,4	2,2	1,6	1,7	1,4	1,3	1,1

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2001 - 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu sermayeli bankaların aktif karlılığı incelendiğinde; Ziraat Bankası'nın sahip olduğu oran 2003 yılında %2,3 iken 2006 ve 2007 yıllarında %2,9'a kadar çıkmış, ancak 2011 yılında %1,3'e gerilemiş ve 2012 yılı ile birlikte sektör ortalamasının altında kaldığı yıl olmuştur. Bu çerçevede Ziraat Bankası incelenen dönem boyunca sadece 2011 ve 2012 yılında sektör ortalamasının altında bir orana sahip olmuştur. 2003 yılında %2,5 olan Halk Bankasının bu oranı, 2007 ve 2010 yıllarında %2,8'e kadar yükselmiş, ancak 2014 yılında %1,4'e, 2015 yılında da %1,2'ye gerilemiştir. Halk Bankası, incelenen dönem içerisinde sektör ortalamasının altında orana sahip olmamıştır. Vakıflar Bankası 2003 yılında sahip olduğu %1,4 oranı ile sektör ortalamasının altında bir orana sahip olmuş, ayrıca 2006 yılından 2015 yılına kadar da bu durum gerçekleşmiştir. Vakıflar Bankası incelenen on üç yılın on yılında sektör ortalamasının altında oranlara sahip olmuştur.

5.2. Özkaynakların Karlılığı

Özkaynakların ne kadar karlı yatırımlarda kullanıldığını gösteren net dönem karının özkaynaklara oranı kardan pay alacak olan ortaklar açısından önem arz etmektedir.

Tablo 18: Kamu sermayeli bankaların net dönem karı / özkaynaklar oranı (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat Bankası	18,4	30,3	31,1	31,9	32,6	29,0	33,9	27,6	15,9	15,4	18,1	14,2	16,4
Halk Bankası	18,9	17,5	16,6	22,8	25,8	23,7	28,3	27,0	23,7	21,1	19,4	13,3	11,9
Vakıflar Bankası	19,8	31,0	12,6	17,2	19,7	13,3	17,0	13,5	13,2	12,3	12,6	11,9	11,5
Kamu Sermayeli	18,7	26,6	21,6	25,1	26,8	22,5	27,2	23,4	17,3	16,2	17,0	13,4	13,9
Sektör Ort.	15,8	14,0	10,6	18,9	19,5	15,4	18,3	16,5	13,8	13,0	12,8	11,0	10,2

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu sermayeli bankaların özkaynak karlılığı incelendiğinde; Ziraat Bankası’nın sahip olduğu oran sektör ortalamasının çok üzerinde seyretmiş, 2003 yılında %18,4 olan oran 2009 yılında incelenen dönem içerisindeki en yüksek oran olan %33,9’a çıkmış, 2014 yılında %14,2’ye kadar düşen oran 2015 yılında %16,4 olmuştur. Halk Bankası’nın da sahip olduğu oranlar incelenen dönem süresinde sektör ortalamasının üzerinde olmuş, 2009 yılında incelenen dönem içerisindeki en yüksek orana çıkmış, 2015 yılında en düşük oran olan %11,9 olarak gerçekleşmiştir. Vakıflar Bankası’nın sahip olduğu oranlar ise incelenen 13 yıl boyunca yedi yıl sektör ortalamasının altında gerçekleşmiş, 2004 yılında %31 ile en yüksek, 2015 yılında %11,5 ile de en düşük orana sahip olmuştur.

5.3. Şube Başına Net Kar

Net karın şube sayısına bölünmesi ile elde edilen şube başına kar, banka şubelerin ne kadar karlı çalıştığını göstermektedir. Şube başına kar tutar (TL) olarak hesaplanması sebebi ile bankaların başarısının geçmiş verilere göre değil sektör ortalamasına göre değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Tablo 19: kamu sermayeli bankaların şube başına net karı (bin TL)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ziraat Bankası	935	1.336	1.572	1.684	1.879	1.682	2.668
Halk Bankası	922	747	911	1.468	1.917	1.637	2.438
Vakıflar Bankası	784	2.108	1.754	2.452	2.848	1.434	2.295
Kamu Sermayeli	880	1.397	1.412	1.868	2.215	1.584	2.467
Sektör Ortalaması	940	1.057	915	1.603	1.881	1.453	2.158

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Tablo 19(Devamı): Kamu sermayeli bankaların şube başına net karı (bin TL)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat Bankası	2.654	1.441	1.750	2.005	2.373	2.849
Halk Bankası	2.835	2.652	3.161	3.137	2.451	2.439
Vakıflar Bankası	1.819	1.804	1.962	1.846	1.963	2.098
Kamu Sermayeli	2.436	1.966	2.291	2.329	2.262	2.462
Sektör Ortalaması	2.257	1.936	2.209	2.143	2.180	2.291

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu sermayeli bankaların şube başına net karı incelendiğinde; 2015 yılı verilerine göre ilk sırada yer alan Ziraat Bankası, incelenen dönem içerisinde 2007, 2011, 2012 ve 2013 yılları olmak üzere dört yıl sektör ortalamasının altında kalmış, 2003 yılında 936 bin TL olan tutar, 2015 yılında incelenen dönem içerisindeki en yüksek tutar olan 2.849 bin TL’ye ulaşmıştır. İkinci sırada yer alan Halk Bankası incelenen dönem içerisinde 2003 yılından 2007 yılına kadar olmak üzere dört yıl sektör ortalamasının altında kalmış, ancak daha sonraki performansıyla 2012 ve 2013 yıllarında üç milyon TL’yi geçmiştir. Vakıflar Bankası incelenen dönem içerisinde 2003, 2008 ve 2010 yılından 2015 yılı dahil olmak üzere sekiz yıl sektör ortalamasının altında kalmıştır. Sektör ortalaması ile birlikte her üç banka da 2008 yılında şube başına net karda düşme yaşamıştır. En dikkat çekici düşüş 1.414 bin TL ile Vakıflar Bankası’nda olmuştur.

5.4. Personel Başına Karlılık

Net karın personel sayısına bölünmesi ile elde edilen personel başına kar, banka personelinin kara katkısı göstermektedir. Burada da personel başına karın tutar (TL) olarak hesaplanması sebebi ile bankaların başarısında kriter olarak geçmiş verilerin değil sektör ortalamasının alınması uygundur.

Tablo 20: Kamu sermayeli bankaların net dönem karı / personel sayısı (TL)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ziraat Bankası	48.469	72.312	88.450	101.528	112.639	100.192	158.167
Halk Bankası	57.076	47.376	50.623	79.466	98.485	81.656	130.428
Vakıflar Bankası	31.603	87.273	74.679	100.273	118.506	78.708	123.215
Kamu Sermayeli	47.122	67.964	75.410	95.180	109.919	90.134	142.528
Sektör Ortalaması	45.518	50.769	43.211	76.713	90.403	74.441	112.974

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Tablo 20(Devamı): Kamu sermayeli bankaların net dönem karı / personel sayısı (TL)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ziraat Bankası	163.511	86.198	114.456	134.681	171.529	200.918
Halk Bankası	149.442	149.894	173.335	185.904	127.411	135.348
Vakıflar Bankası	104.451	100.393	108.445	106.137	117.493	125.243
Kamu Sermayeli	<i>145.658</i>	<i>106.941</i>	<i>129.989</i>	<i>140.757</i>	<i>143.409</i>	<i>161.617</i>
Sektör Ortalaması	<i>119.662</i>	<i>104.962</i>	<i>121.479</i>	<i>119.581</i>	<i>121.790</i>	<i>127.453</i>

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu sermayeli bankaların personel başına karlılık rakamları incelendiğinde; Ziraat Bankası’nın incelenen 13 yıl içerisinde 2011 ve 2012 yıllarında, Halk Bankası’nın sadece 2004 yılında, Vakıflar Bankası’nın 2003 ve 2010 – 2015 yılları olmak üzere yedi yıl sektör ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Bankacılık sektör ortalamasında 2005, 2008, 2011 ve 2013 yıllarında bir önceki yıla göre düşüş görülmüştür. Personel başına karlılıkta düşüş Ziraat Bankası’nda 2008 ve 2011 yıllarında, Halk Bankası’nda 2004, 2008 ve 2014 yıllarında, Vakıflar Bankası’nda 2005, 2008, 2010, 2011 ve 2013 yıllarında görülmüştür.

6. PERSONEL BAŞINA MALİYET

Personel başına maliyet, personel gideri ile kıdem tazminatı toplamının toplam aktiflere bölünmesi ile elde edilen oran ve personel gideri ile kıdem tazminatı toplamının personel sayısına bölünmesi ile elde edilen tutar olmak üzere iki alt başlıkta incelenmektedir.

6.1. (Personel Gideri + Kıdem Tazminatı) / Toplam Aktifler Oranı

Personel başına maliyetlerden ilki olan personel gideri ile kıdem tazminatı toplamının toplam aktiflere oranı aktiflere göre personele yapılan ödemenin büyüklüğünü gösterir. Bu oranın düşük ya da yüksek olması personele yapılan ödemeye bağlı olduğu gibi aktiflerin büyüklüğüne de bağlıdır.

Tablo 21: Kamu sermayeli bankaların (personel gideri + kıdem tazminatı)/toplam aktifler oranı (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Halk Bankası	1,6	1,2	1,6	1,2	1,2	1,1	1,0	1,0	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8
Vakıflar Bank.	1,5	1,2	1,0	1,0	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8
Ziraat Bankası	1,7	1,4	1,2	1,1	1,1	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,7
Kamu Ser.	<i>1,6</i>	<i>1,3</i>	<i>1,2</i>	<i>1,1</i>	<i>1,1</i>	<i>1,0</i>	<i>1,0</i>	<i>0,9</i>	<i>0,9</i>	<i>0,9</i>	<i>0,8</i>	<i>0,8</i>	<i>0,8</i>
Sektör Ort.	<i>1,7</i>	<i>1,6</i>	<i>1,4</i>	<i>1,3</i>	<i>1,4</i>	<i>1,3</i>	<i>1,2</i>	<i>1,2</i>	<i>1,1</i>	<i>1,1</i>	<i>1,0</i>	<i>1,0</i>	<i>0,9</i>

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi, “Seçilmiş Rasyolar”, 2001 – 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu sermayeli bankaların personel gideri ile kıdem tazminatı toplamının toplam aktiflere oranı incelenen dönem boyunca, Halk Bankası’nın 2005 yılı hariç, sektör ortalamasının altında çıkmıştır. Bunun anlamı, kamu sermayeli bankaların personel ödemelerinin diğer banka gruplarının altında olduğudur. Bu oran üç banka için de yıllar itibarıyla yaklaşık yarı yarıya düşüş göstermiştir. Bu düşüş; Halk Bankası için 2003 yılında %1,6’dan 2015 yılında %0,8’e, Vakıflar Bankası için 2003 yılında %1,5’ten 2015 yılında

%0,8'e ve Ziraat Bankası için de 2003 yılında %1,7'den 2015 yılında %0,7'ye şeklinde olmuştur.

6.2. (Personel Gideri + Kıdem Tazminatı) / Personel Sayısı

Personel gideri ile kıdem tazminatı toplamının personel sayısına bölünmesi ile elde edilen tutar personel başına yapılan ödemeyi göstermektedir. Bu tutarın (TL) olarak hesaplanması sebebi ile karşılaştırmanın geçmiş verilere göre değil sektör ortalamasına göre yapılması uygun olacaktır.

Tablo 22: Kamu sermayeli bankaların (personel gideri + kıdem tazminatı)/personel sayısı (bin TL)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Halk Bankası	37,0	27,6	40,2	38,8	41,5	44,4	50,4	53,5	57,9	62,8	76,8	75,3	92,8
Vakıflar Bank.	35,1	41,4	45,3	47,4	55,0	61,3	62,8	64,8	70,1	72,1	75,6	83,5	91,3
Ziraat Bankası	21,0	34,2	37,3	39,0	41,8	46,1	50,2	59,0	57,5	65,6	73,4	79,1	81,4
Kamu Ser.	35,7	35,3	39,6	40,6	44,5	49,0	53,1	58,8	60,7	66,5	74,9	79,1	87,4
Sektör Ort.	34,2	37,8	41,3	44,5	49,4	54,8	57,8	63,2	68,8	75,8	82,1	89,7	99,7

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2005 - 2015, Temmuz 2016; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar", 2001 - 2006, Temmuz 2007; TBB, Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1959 - 2015, Haziran 2016.

Kamu sermayeli bankaların personel başına maliyetleri ortaya koyan personel gideri ile kıdem tazminatı toplamının personel sayısına oranı incelendiğinde; ağırlıklı olarak Vakıflar Bankası'nın sektör ortalaması, Halk Bankası ve Ziraat Bankası'ndan daha fazla ödeme yaptığı görülmektedir. Ziraat Bankası'nın yaptığı ödeme incelenen dönem boyunca, Halk Bankası'nın ise 2003 yılı hariç sektör ortalamasının altında kalmıştır. Vakıflar Bankasının yaptığı ödeme ise 2003 yılından 2012 yılına kadar sektör ortalamasının üzerinde, 2012 yılı ve sonrasında ise sektör ortalamasının altında olmuştur.

7. SONUÇ

Banka aktiflerinin GSYH'ya oranı 2003 yılından 2015 yılına kadar sürekli artış göstermiş, 2013 yılında %100'ü aşarak %105'e, 2015 yılında da %114,5'e ulaşmıştır. 2012 yılına kadar mevduatın GSYH'ya oranı krediler ve alacakların GSYH'ya oranından daha yüksek iken 2012 yılında birbirine eşit olmuş ve bu yıldan sonra kredilerin GSYH'ya oranı mevduatın GSYH'ya oranından daha yüksek olmuştur. Kredi ve alacakların mevduata oranı 2003 yılında %44 iken 2008 yılında %81 olmuş, 2009 yılında %75'e gerilemiş, 2012 yılında %100'e ulaşmış, 2014 yılında %115 ve 2015 yılında da %117 olmuştur. Bu durum bankalardaki mevduatın krediler için yetmediği ve bankaların mevduat dışı kaynaklara başvurduğu anlamına gelmektedir. Kamu sermayeli bankalar içerisinde 2015 yılı için 302.848 milyon TL aktif büyüklüğe sahip Ziraat Bankası en büyük aktif büyüklüğe sahip bankadır. İncelenen bankaların aktif büyüklüğe göre sektör paylarında 2015 yılı verilerine göre Ziraat Bankası %13,5 ile ilk sırada yer almıştır. Ancak Ziraat Bankası 2003 yılına göre sektör payında 5,2 puanlık düşüş yaşamıştır. Kamu sermayeli bankaların 2003 yılında %18,2 olan krediler ve alacaklara göre sektör payı 2015 yılında %30'a yükselmiş, bu artışta Ziraat Bankası ve Halk Bankası önemli katkı sağlamıştır. Kamu sermayeli bankalarının toplam mevduata göre sektör payları 2003 yılında %37,5 iken 2015 yılında %33,5'e gerilemiş, Ziraat Bankasının mevduata göre sektör payı önemli ölçüde düşüş göstermiştir. Kamu sermayeli bankaların 2003 yılında %32 olan karlılığa göre sektör payı 2015 yılında %37'ye yükselmiş, burada en önemli katkısı Vakıflar Bankası sağlamıştır.

Bankaların kredi kalitesi oranlarından krediler ve alacakların toplam aktiflere oranına bakıldığında, Ziraat Bankası'nın incelenen dönem boyunca sektör ortalamasının altında kaldığı dikkat çekmektedir. Mevduatın aktiflere oranına bakıldığında, sektör ortalamasındaki gelişime benzer biçimde, yıllar itibariyle oranda düşüş görünmektedir. Bu durum yıllar itibariyle bankaların mevduat dışı kaynakları daha fazla kullanmaya başladığını göstermektedir. Aktif kalitesini gösteren oranlardan bir diğeri olan takipteki kredilerin krediler ve alacaklara oranına bakıldığında Vakıflar Bankası'nın incelenen dönem boyunca sektör ortalamasının altında kaldığı görünmektedir. Bu durum Vakıflar Bankası'nın kullandığı kredilerin kalitesinin sektör ortalamasının altında olduğu anlamına gelmektedir. Bankaların aktif karlılığına bakıldığında, Halk Bankası'nın, incelenen dönem boyunca, Vakıflar Bankası'nın on yıl sektör ortalamasının altında olduğu görünmektedir. Bu çerçevede karlılık açısından en başarısız banka Halk Bankası olduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Bankaların özkaynak karlılığında ise Ziraat Bankası'nın sektör ortalamasının çok üzerinde orana sahip olduğu dikkati çekmektedir. Şube başına karlılıkta ve personel başına karlılıkta Vakıflar Bankası son sırada yer almaktadır. Bankaların personel gideri ile kıdem tazminatı toplamının toplam aktiflere oranına bakıldığında, personel ödemelerinin diğer banka gruplarının altında olduğu görünmektedir. Personel başına maliyetleri ortaya koyan personel gideri ile kıdem tazminatı toplamının personel sayısına oranına bakıldığında ise ağırlıklı olarak Vakıflar Bankası'nın sektör ortalamasından, Halk Bankası'ndan ve Ziraat Bankası'ndan daha fazla ödeme yaptığı görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, R. ve A. S. Albayrak (2009). "Mevduat bankalarında performansın mülkiyet yapısına göre finansal göstergelerle incelenmesi". *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*. Cilt: 46, Sayı: 530, s. 27 – 40.
- Aktaş, H. ve Kargın, M. (2007). "Türk bankacılık sektöründeki yabancı ve ulusal bankaların finansal oranlar açısından karşılaştırılması". *Yönetim ve Ekonomi*. Cilt:14, Sayı: 2, s. 31 – 45.
- Arslan, E. ve Bora, A. (2016). *Milenyum Öncesi ve Sonrası (1991 – 2015) Türkiye'deki Bankacılık Sektörü* 1. Basım. Ankara: Ankara Ofset Basım Matbaacılık.
- Artar, O. K. ve Sarıdoğan, A. A. (2012). "Küresel finansal krizin Türkiye'de bankacılık sektörü mali yapısına etkileri". *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Sayı 2, s. 1 – 17.
- Ata, H. A. (2009). "Banka yabancılaşmasının Türkiye'deki yerli ve yabancı bankalar açısından karşılaştırılması". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt: 23, Sayı: 4, s. 109 – 124.
- Bağcı, H. ve Rençber, Ö. F. (2014). "Kamu bankaları ve halka açık özel bankaların prometee yöntemi ile karlılıklarının analizi". *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(1), s. 39-47.
- Demirel, E., Atakişi, A., ve Abacıoğlu, S. (2013). "Bankacılık faaliyet oranlarının panel veri analizi: Türkiye'deki kamu, özel ve yabancı sermayeli bankaların durumu". *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Temmuz, s. 101 – 112.
- Demireli, E. (2010). "TOPSIS çok kriterli karar verme sistemi: Türkiye'deki kamu bankaları üzerine bir uygulama". *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 5:1, 2010, s. 101 – 112.

- Küçükaksoy, İ. ve Önal, S. (2013). "Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların etkinliklerinin veri zarflama analizi yöntemi ile ölçülmesi: 2004-2011 yılları uygulaması". *Ekonometri ve İstatistik*. Sayı:18, s. 56 – 80.
- Önal, Y. B. ve Sevimeser, N. C. (2006). "Yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sistemine etkileri: yerli ve yabancı bankaların etkinlik analizi". *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 15, Sayı 2, s. 295 – 312.
- Özgür, E. (2008). "Kamu bankalarının finansal etkinliği", *Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: X, Sayı: 3, s. 247 – 260.
- Sarıtaş, H. ve Gökçe, A. (2012). "Türkiye’de faaliyet gösteren ulusal ve yabancı sermayeli bankaların sermaye yeterlilik oranı açısından değerlendirilmesi". *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*. Cilt: 49, Sayı: 571, s. 33 – 42.
- Sümer, G., (2016). "Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ve AB bankacılık sektörü ile karşılaştırılması". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18/2, s. 485-508.
- Taşkın, F. D. (2011). "Türkiye’de ticari bankaların performansını etkileyen faktörler". *Ege Akademik Bakış*. Cilt: 11, Sayı: 2, s. 289 – 298.
- Uçkun, N. ve Girginer, N. (2011). "Türkiye’deki kamu ve özel bankaların performanslarının gri ilişki analizi ile incelenmesi". *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (21), 2011, s. 46 – 66.
- Yücel, L. İ. (2009). "Türkiye’de faaliyet gösteren kamu bankaları, özel sermayeli bankalar ve yabancı bankaların performanslarının 2002 – 2007 döneminde temel bileşenler ve faktör analizi ile değerlendirilmesine ilişkin bir uygulama". *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. Sayı: 12, s. 118-138.
- Türkiye Bankalar Birliği. *Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959 – 2015*. Haziran 2016.
- Türkiye Bankalar Birliği. *Türkiye’de Bankacılık Sistemi "Seçilmiş Rasyolar" 2005 – 2015*. Temmuz 2016.
- Türkiye Bankalar Birliği. *Türkiye’de Bankacılık Sistemi "Seçilmiş Rasyolar" 2001 – 2006*. Temmuz 2007.
- www.tbb.org.tr

TÜRKİYE'DE BEŞERİ SERMAYENİN DURUMU (2005-2015)

Yunus SEZGİN*

Yrd. Doç. Dr. E.Yasemin BOZDAĞLIOĞLU♦

Özet

Bu çalışmada, Türkiye'de kalkınma ve beşeri sermaye ilişkisi incelenmektedir. Kalkınmanın tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için sermaye anlamında yalnızca fiziki sermayenin yeterli olmadığı, beraberinde beşeri sermayenin de gerekli olduğu düşüncesi temel hareket noktasıdır. Çalışmada aynı zamanda Türkiye'deki beşeri sermaye formu olarak sağlık-egitim-nüfus gibi kavramların önemi vurgulanmakta ve bu kavramlara ilişkin sayısal verilerle konu desteklenmektedir. Kalkınma ve beşeri sermaye kavramlarının insani gelişmişlik endeksinde göre karşılıklı ilişkisinin Türkiye açısından ele alınması çalışmanın bir diğer önemli boyutunu oluşturmaktadır. Sonuç olarak, beşeri sermayeye verilen önem arttığında ekonomik kalkınmanın daha iyi ve niteliksel şekilde gerçekleştiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Kalkınma, Beşeri Sermaye, İnsani Kalkınma Endeksi

HUMAN CAPITAL STATUS IN TURKEY (2005-2015)

Abstract

In this study, the relationship between development and human capital in Turkey is examined. It is the basic point of action that only the physical capital in the sense of capital is sufficient for the full realization of development and that the human capital is necessary in the meantime. At the same time, the importance of the concepts such as health-education-population are emphasized as a form of human capital in Turkey and the numerical data on these concepts are supported. Considering the relation between development and human capital concepts in terms of Turkey according to the human development index constitutes another important aspect of the study. As a result, it can be said that when the importance given to human capital increases, economic development is realized better and qualitatively.

Keywords: Economic Development, Human Capital, Human Development Index.

* Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bilim Uzmanı, younussezgin@gmail.com

♦ Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, İktisat Bölümü, yuyar@adu.edu.tr.

1. GİRİŞ

Sermaye uzun yıllar üretime katkı sağlayan fiziki değerler ile ifade edilmiştir. Günümüzde, insan niteliklerinin öneminin anlaşılması ile birlikte, bu içeriğe ek olarak insan faktörünü de kapsayan “beşeri sermaye” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda ülkelerin büyüme ve kalkınma performansları konusunda yapılan araştırmalarda beşeri sermaye kavramı kullanılmaya başlamıştır. Beşeri sermaye, “iş gücünün sahip olduğu bilgi, beceri, deneyim, dinamizm gibi iş gücünün yanı sıra diğer üretim faktörlerinin de verimliliğinin artmasını sağlayan pozitif değerler” şeklinde tanımlanabilir. Bu değerler aynı zamanda yeni düşüncelerin üretilmesi, yeni teknolojilerin bulunup bunların daha etkin bir şekilde kullanılmalarının sağlanması ile ekonomik büyümeyi de artırmaktadır (Eser ve Ekiz Gökmen, 2009: 42).

Özellikle, 2. Dünya Savaşı sonrası, insan sermayesi teorisinin sistemli bir bütünlük arz etmeye başlamasıyla birlikte beşeri sermaye, üretime olumlu katkısı olan maddi ve maddi olmayan bütün ekonomik değerler olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Günümüze dek gerçekleştirilen çalışmalar beşeri sermayenin fiziki sermayeye kıyasla ekonomik büyümeye olan katkısının daha fazla olduğunu doğrular niteliktedir (Yıldırım Bayraktar, 2009: 8).

Yapılan çalışmalarla ekonomik büyüme üzerindeki etkisi çok daha iyi anlaşılan beşeri sermaye, “kişinin sahip olduğu bilgi beceri ve deneyimin yanı sıra sağlık, eğitim ve toplumsal ilişkilerdeki durumunu” da ifade etmektedir. Bu bağlamda beşeri sermaye, aileden alınan eğitim, resmi kurumlardan alınan eğitim ya da iş yerlerinde yaparak öğrenme şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Taban ve Kar, 2006: 163). Diğer üretim faktörlerinin daha etkin kullanımını sağlayabilecek olan iş gücünün bilgi, beceri ve deneyim gibi birikimlerinden oluşan beşeri sermaye, ülkelerin gelişiminde son derece önemlidir. Beşeri sermayenin bu derece önem kazanmasının nedeni, günümüzde insana yatırımın öneminin daha belirgin hale gelmesidir. Artık ekonomik kalkınma için gerekli olan üretim faktörleri yetersiz kalmaktadır. Çoğu fiziki sermaye, iş gücü ve doğal kaynak zengini ülkeler hali hazırda gelişmelerini tamamlamış durumda değildir. Bu noktada, gelişimlerini tam anlamıyla tamamlamak isteyen ülkelerin beşeri sermaye unsurunu dikkate almaları son derece önemlidir.

Bu çalışmada Türkiye'nin 2005 yılından itibaren 10 yıllık süreçteki beşeri sermaye durumu incelenmiştir. Bu bağlamda öncelikli olarak beşeri sermaye kavramıyla ilgili tanımlamalara ve teorik alt yapıya yer verilerek, Türkiye’de son on yıllık dönemdeki beşeri sermaye değişimleri kıyaslamalı olarak incelenecektir.

2. BEŞERİ SERMAYE

1980’li yıllarda gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan ekonomik krizler ve petrol şokları, dünyadaki finansal sistemdeki değişiklikler gibi nedenlerden dolayı, kalkınma sorunu güncelliğini yitirmiştir. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise teknoloji alanında yaşanan gelişmelerle birlikte, yeni bir ekonomik dönem başlamış olup, bu dönemde bilgi üretimin temel bir faktörü olarak ele alınmaya başlanmıştır. Böylece, sanayi toplumunda fiziki sermaye yerini beşeri sermayeye bırakmaya başlamıştır (Çinko, 2003: 1-2).

Genel itibarıyla beşeri sermaye iş gücünün sahip olduğu bilgi, beceri ve deneyimin toplamı şeklinde tanımlanabilir (Özyakışır, 2011: 48). Diğer bir tanıma göre, ekonomik kalkınmanın iki zorunlu girdisi arasında yer alan beşeri sermaye; beceri kazandırılmış insan kaynağıdır. Daha iyi eğitilmiş, donanımlı insan kaynağı diğer girdiler olan fiziki sermayeyle birlikte kalkınma sürecinde var olacaktır. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerin gerekli niteliklere sahip iş gücüne sahip olabilmeleri en temel ekonomik ve kültürel amaçlar arasında yer almaktadır (Han ve Kaya, 2006: 113).

Diğer yandan, beşeri sermaye kişiye ait niteliklerin değerini ifade etmektedir. İnsanın niteliğinin gelişimine ve bu nitelikler yoluyla üretime katkısının artmasına katkıda bulunacak tüm faktörler beşeri sermaye faktörleri arasında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda eğitim, sağlık ve göç gibi faktörler beşeri sermaye faktörlerindedir. Bununla birlikte, konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, beşeri sermayenin en temel unsurunun eğitim olduğu anlaşılmaktadır (Altay, 2005: 3). Daha önce de ifade edildiği üzere beşeri sermaye ekonomide oldukça yeni bir araştırma alanıdır. Beşeri sermaye insan faktörünün dahil edildiği sermayenin bir şekli olup, gelecek kazanımların ya da tahminlerin yahut her ikisinin kaynağını teşkil eder (Schultz, 1972: 1). Bu durumun temel hareket noktası, emeğin niteliklerinin göz önüne alınması ve emeğin sahip olduğu bilgi, beceri ve deneyimlerin verimliliği artırıp üretime katkı sağlamasıdır. Ayrıca, fiziki sermayeye kıyasla beşeri sermayenin ekonomik gelişme ve insanların refah seviyelerinin artırılmasında çok daha etkili olduğu, ancak her iki sermaye türünün de birbirinin tamamlayıcısı olarak etkin bir şekilde kullanılması gerektiği söylenebilir.

Beşeri sermayeye yatırımın teorik analizi ilk kez Becker (1960) tarafından yapılmıştır. Schultz 1962'de beşeri sermaye üzerine yapmış olduğu çalışmasını yayımlamıştır. Schultz bu eserinde gelişmekte olan ülkelerin büyüme ve kalkınma sorunu yaşamalarının nedeninin fiziki sermaye yetersizliğinden değil, insan gücünün niteliksizliğinden ve yeteneksizliğinden ileri geldiğini söylemiştir. İnsan faktörünün bu açıdan önemli olduğunu ve fiziki sermaye ile birlikte beşeri sermayenin geliştirilmesi halinde ülkelerin gelişim kaydedeceğini belirtmiştir (Altay, 2005: 4).

Üretim faktörlerinin belirli koşullar altında, belirli oranlarla bir araya gelmesi sonucunda üretim gerçekleşmekte olup üretim faktörlerinin özellikleri zamana göre değişkenlik göstermektedir. 1980'lere kadar Neo-klasik iktisat teorisi genel itibarıyla büyümenin niceliksel boyutuna odaklanmıştır. Bu nedenle de 18. ve 19. yüzyıllarda çok fazla dikkate alınmayan beşeri sermaye faktörü, 20. yüzyılın sonlarında gelişmiş ülkelerde pek çok ekonomik çalışmanın konusu olmuş ve ekonomik gelişmeyle olan ilişkisi farklı boyutları ile analiz edilmiştir (Çankaya, 2009: 30). Beşeri sermayenin üretim üzerindeki pozitif etkisinin ortaya konulması, az gelişmiş ve gelişme sorunu yaşanan ülkeler bakımından bu alanda yatırım yapılmasının veya mevcut beşeri sermayenin etkin kullanımının ne kadar önemli olduğunu da göstermiştir (Özyakışır, 2011: 49). Bu nedenle, beşeri sermayenin üretkenliği artırıcı etkileri “fiziksel ve fiziksel olmayan faktörler” şeklinde iki grup altında toplanabilir: Fiziksel faktörler; çalışma ortamının sunduğu imkânlar, ücret seviyesi ve beşeri sermaye ile fiziksel sermaye arasındaki tamamlayıcılık özelliğidir. Fiziksel olmayan faktörler ise, çalışanların işlerine bağlılıklarını etkileyen sosyal sermaye ile diğer ahlaki ve sosyal değerler şeklinde sıralanabilir (Karagül, 2003: 80).

3. BEŞERİ SERMAYENİN ÖNEMİ

Genel olarak, fiziki sermayeden ayrı bir üretim faktörü şeklinde ortaya çıkan beşeri sermaye, bilginin temel üretim faktörlerinden biri olarak nitelendirildiği günümüz dünyasında fiziki sermaye ve doğal kaynaklara göre daha fazla önem arz etmeye başlamıştır (Eser ve Ekiz Gökmen, 2009). Beşeri sermaye gelişmiş ülkelerde görülen ekonomik büyüme üzerinde alışlagelmiş sermayeye göre daha büyük etki yaratabilecek bir özelliğe sahiptir. Bunun en güzel örneğini, beşeri sermayede yaşanan artışların gelişmiş ülkelerin ekonomik büyümelerindeki payı göstermektedir. Bu beşeri sermayenin önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Sağlık, eğitim ve beslenme gibi insanların ürün ve hizmet üretimindeki etkinliğini artıran beşeri sermayeye yapılan her türlü yatırım, üretim üzerinde beşeri sermayenin alışılmış sermayeye göre daha etkili olmasını sağlamaktadır (Gökçen, 2006).

Nitelikli iş gücü olmaksızın kalkınma, büyüme, rekabet edebilirlik ve karlılıktan söz edilemez. Bu nedenle, beşeri sermaye yatırımları ülkelerin başarı kazanmasındaki en önemli yatırımlar arasında yer almaktadır. Üretime ve gelişmeye katkı sağlamanın gerektirdiği şekilde sağlıklı, nitelikli ve eğitilmiş iş gücüne sahip olmak ülkeleri uluslararası düzeyde öne çıkaran faktörler olmaktadır. Özetle, ülke ekonomilerinin başarılı olması ülkelerin sahip olduğu beşeri sermayenin nitelikleri ve büyüklüğü ile doğru orantılıdır (Kayacan ve Alkan, 2005: 32). Diğer yandan, beşeri sermaye yalnızca ülkelerin büyümesi ve kalkınmasıyla ilgili olmayıp, aynı zamanda kişinin kendi yaşamını da olumlu yönde etkilemektedir. Kişiler sağlıklı ve eğitilmiş olduklarında doğal olarak daha iyi istihdam olanağı elde etmektedirler. Bu bağlamda da daha iyi iş imkânı ve daha fazla gelir elde etmektedirler. Bunların yanı sıra kişiler yalnızca ekonomik olarak değil, aynı zamanda sosyal açıdan da belirli bir statü elde etmektedir. Sonuç olarak, beşeri sermayenin hem ülkenin hem de kişinin sosyoekonomik refahını artırıcı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Beşeri sermaye aynı zamanda ülkelerin siyasi yapıları üzerinde etkili olmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek olan ülkelere halkın yönetimi eğitim düzeyi düşük olan ülkelere kıyasla çok daha kolay olmaktadır. Çünkü eğitilmiş insanlar ülkede ortaya çıkacak olan değişikliklere daha kolay uyum sağlayabilmektedirler. Aynı zamanda eğitim yoluyla elde edilen beşeri sermaye ülkedeki kaynakların da daha verimli şekilde kullanılmasını sağlamak yoluyla, ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle ülkedeki ekonomik istikrar beraberinde siyasi istikrarı da getirmektedir. Diğer bir ifadeyle, beşeri sermaye birikimi ekonomik istikrarın sağlanmasında son derece etkilidir (Karagül, 2002: 102).

Beşeri sermaye yatırımları yalnızca insanlardaki mevcut bilginin düzenlenmesini ve iletilmesini değil, aynı zamanda üretimin ve teknolojik değişikliğin kaynağı olan yeni bilginin üretilmesini de içermektedir. Böylelikle insana yapılacak olan yatırım, mevcut bilgi ve becerilerin uyarlanıp hayata geçirilmesiyle birlikte yeni bilginin üretimini de sağlamaktadır (Mincer, 1981: 18). Beşeri sermaye birikimi bu yönüyle aktif bir süreçtir. Hayatın ilk aşamasında elde edilen bilgi, hem ilk durumda, hem de ileride öğrenme teknolojilerini etkilemekte olup, bu yatırımlar aileler, okullar ve işletmeler tarafından yaşam dönemi üzerinde insanlara sağlanmaktadır (Heckman ve Carneiro, 2003: 5). Üretimin daha verimli yapılabilmesi için geleneksel üretim faktörlerine ek olarak, beşeri sermayeye de ihtiyaç vardır. Bu bağlamda yeterli düzeyde beşeri sermayeye sahip olmayan az gelişmiş ülkeler, yeterli sayıda vasıfsız emek ve fiziksel sermayeye sahip olsalar bile bazı ürünleri üretememektedirler. Buna karşın beşeri sermaye birikimi yüksek olan ülkeler ise, ileri teknoloji gerektiren ürünleri kolay bir şekilde üretebilmektedir. Gelişmiş ülkeler yeni bilgi üreten, teknolojik değişimlere çok hızlı ve kolay bir şekilde uyum sağlayan ve bunları etkin bir şekilde kullanan beşeri sermayeye sahiptirler. Bu nedenlerden dolayı bir ekonomi, fiziksel sermaye yatırımlarına ek olarak beşeri sermaye yatırımlarına da önemle ihtiyaç duymaktadır (Özyakışır, 2011: 54).

4. BEŞERİ SERMAYE GÖSTERGELERİ

Beşeri sermaye oluşumunda etkili olan çeşitli faktörler söz konusu olup, bunlar genel olarak eğitim göstergeleri, sağlık göstergeleri ve nüfus göstergeleri olmak üzere 3 grup altında ele alınabilir.

A. Eğitim ve Beşeri Sermaye

Fiziksel sermayede olduğu gibi beşeri sermayenin de üretime dahil olmasında çeşitli maliyetler ortaya çıkmaktadır. Çünkü her birey kendindeki bilgi birikimini artırmak zorundadır. Mevcut bilgi birikimine katkıda bulunmak ise ancak orta ve uzun dönemli yatırımlar ile mümkün olmaktadır. Bu nedenle de, beşeri sermayeye yapılacak olan en etkili

yatırım eğitim olmaktadır (Çankaya ve Karataş, 2010: 40). Ekonomilerde potansiyelin harekete geçirilebilmesi ve sürdürülebilir ekonomik gelişme açısından kişinin performansını artıracak bilgiyle donatılması önem arz eder. Bunun için de eğitim temel aktördür. Bundan dolayı, eğitim beşeri sermaye oluşumundaki en önemli faktör olarak değerlendirilebilir (Durusoy, 2007). Eğitim, eğitim alanlar üzerinde doğrudan bir etki yaratmasının yanı sıra, toplum üzerinde de dolaylı etkiye neden olabilecek bir göstergedir. Kişilerin nitelikli hale gelmesinde son derece önemli bir fonksiyona sahip olup, bilgi birikimi yüksek olan bireyler ülke gelişimine ciddi katkıda bulunabilmektedir. Bu nedenle de beşeri sermaye üzerine yapılan araştırmalarda eğitim ile beşeri sermaye kavramları oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır (Atik, 2006:22).

Eğitim göstergeleri arasında öne çıkanlar ise; okullaşma oranı, okur-yazarlık oranı, kişi başına düşen öğretmen sayısı, okullardaki öğretmen/öğrenci oranı ve eğitim harcamaları şeklinde sıralanabilir. Eğitimin getiri oranı kişinin hayatı boyunca eğitim harcaması yapmaktan dolayı elde etmiş olduğu gelirlerin bugünkü değerini toplamını, yapmış olduğu harcamaların tutarına eşit kılan iskonto oranını ifade etmektedir. Eğitim harcamalarındaki artışa bağlı olarak eğitimin getiri oranı da artmaktadır, bu da yatırımlardan elde edilmesi gereken gelir artışını beraberinde getirmektedir. Eğitim kayıtları, mali göstergeler, fiziki göstergeler ve okur-yazarlık göstergeleri eğitim seviyesini belirleyen temel kriterler arasında yer almaktadır. Bunlardan eğitim kayıtları, nüfusun ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim gibi farklı eğitim düzeyleri arasındaki dağılımını göstermektedir. Mali göstergeler ise gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) içerisinde eğitim harcamalarının payı ve kişi başı eğitim harcamalarını içermektedir. Diğer bir eğitim göstergesi olan fiziki göstergeler ise öğrenci ve öğretmen sayıları, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, okul sayısı, laboratuvar sayısı gibi göstergeleri içermektedir. Okur-yazarlık oranı da eğitim seviyesi ve beşeri sermaye stokunun ölçümünde kullanılan en basit gösterge konumundadır (Atik, 2006).

B.Sağlık ve Beşeri Sermaye

Beşeri sermaye gelişimi üzerinde etkili olan diğer bir önemli gösterge de sağlık göstergesidir. Sağlık göstergeleri sağlık harcamalarına bütçeden ayrılan pay, kişi başına düşen sağlık harcamaları, hastanelerdeki yatak sayısı, yatak başına düşen nüfus, doktor başına düşen nüfus, sağlık ocağı sayısı gibi unsurları içerir. Sağlık göstergelerindeki iyileşme tıpkı eğitimde olduğu gibi beşeri sermaye düzeyine etki eden önemli faktörler arasında yer almaktadır. İyi eğitilmiş, dolayısıyla da donanımlı kişiler ancak ve ancak sağlıklı olmaları halinde bu değerleri kullanarak değer yaratabilirler. Sağlıklı kişiler daha iyi eğitilebileceklerinden, nitelikli iş gücü verimliliklerinin yüksek ve dolayısıyla da üretimi artırıcı etkilerinin yüksek olması beklenmektedir. Bu nedenle, eğitim ve sağlığın birbirini tamamlayıcı nitelikteki göstergeler olduğu, ülke kalkınmasında fiziki sermayeye ve eğitime yapılan yatırımların benzerinin sağlık alanında da yapılmasının gerekli ve zorunlu olduğu söylenebilir (Taban ve Kar, 2008: 163).

Aynı zamanda sağlık harcamaları iş gücünü korumak suretiyle, gelecekte ortaya çıkabilecek olası hastalıkları azaltarak sağlık harcamalarından tasarruf elde edilmesini sağlamaktadır (Mazgit, 2002: 410). Özetle, sağlık sermayesi stokunu artırıcı sağlık hizmetleri ve yatırımları beşeri sermaye artışını beraberinde getirmek suretiyle ülkelerin gelişiminde önemli bir yere sahiptir, denilebilir.

C.Nüfus Yapısı ve Beşeri Sermaye

Beşeri sermayenin miktarını nüfus ve göç göstermektedir. Bununla birlikte, beşeri sermaye düzeyinin anlaşılabilmesi için nüfus artış hızı, kadın-erkek nüfus oranı, kırsal nüfus ve kentsel nüfus ayrımı da önemlidir (Çankaya ve Karataş, 2010: 42).

Nüfus yapısı ülkelerin ekonomik gelişmeleri üzerinde pozitif yönde etkiye neden olabileceği gibi negatif etkiye de neden olabilir. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerde bağımlı nüfusun toplam nüfusa oranının yüksek olması, bu ülkelerde tüketim artışını da beraberinde getirdiğinden fiziki sermaye birikimi zorlaşmaktadır. Sahip olduğu nüfusu istihdam etme konusunda sıkıntılar çeken ülkeler beşeri sermaye ihracatçısı, istihdam imkânları kendi nüfusunu aşan ülkeler de beşeri sermaye ithalatçısı rolünü üstlenen ülkeler olmaktadır (Çankaya, 2009: 33).

5. TÜRKİYE'DE BEŞERİ SERMAYENİN GELİŞİMİ

A. Türkiye'de Eğitim ve Beşeri Sermaye

Türkiye'de beşeri sermayenin gelişimi incelendiğinde 1930'larda % 18.7 dolayındaki okur-yazarlık oranının günümüzde ise % 95'lerin üzerine çıktığı görülmektedir (TÜİK, 2016). Bu gelişmelerde özellikle eğitim alanında yapılan yatırımlardaki artışın ciddi paya sahip olduğu söylenebilir. 2005 yılı ve sonrasına ilişkin veriler kullanılarak oluşturulan Tablo 1 ve Grafik 1 incelendiğinde, okullaşma oranının % 100'lerin eşliğinde olduğu, ortaöğretimde de bu oranın % 80'lere dayandığı görülmektedir. Özellikle ilköğretimde, öğretmen başına düşen öğrenci sayısındaki iyileşmeler dikkate alındığında, bu durumun gelecek açısından son derece ümit verici olduğu söylenebilir. Ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı incelendiğinde, 2012-2013 döneminden itibaren bir azalma trendinin olduğu ve 2015-2016 dönemi için öğretmen başına düşen öğrenci sayısının cumhuriyet tarihinin en düşük seviyesine ulaştığı söylenebilir.

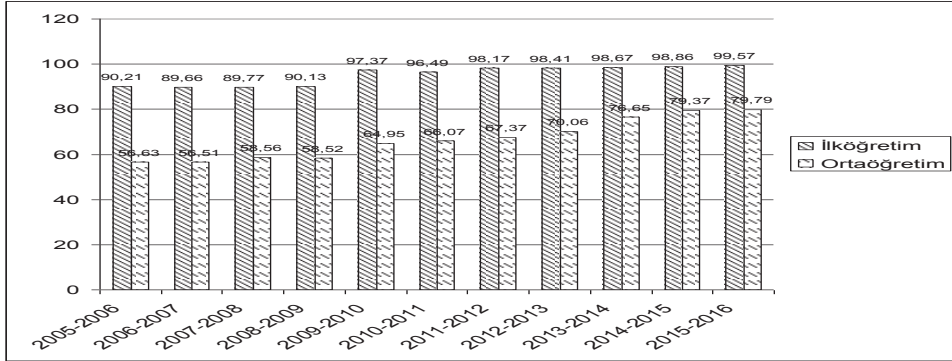
Tablo 1. Okullaşma Oranları, Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı Ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Öğretim yılı	İlköğretim			Ortaöğretim		
	Net okullaşma oranı (%)	Okul başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	Net okullaşma oranı (%)	Okul başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı
2005-2006	89.77	297	27	56.63	394	16
2006-2007	90.13	305	26	56.51	382	16
2007-2008	97.37	310	24	58.56	352	15
2008-2009	96.49	307	23	58.52	384	17
2009-2010	98.17	316	22	64.95	408	18
2010-2011	98.41	322	21	66.07	428	18
2011-2012	98.67	323	20	67.37	395	16
2012-2013	98.86	192	20	70.06	306	16
2013-2014	99.57	195	19	76.65	304	15
2014-2015	96.30	197	18	79.37	292	14
2015-2016	94.87	202	18	79.79	281	13

Kaynak: TÜİK (2016).

Grafik 1’de belirli bir eğitim çağında olan nüfusun ne kadarının okula devam ettiğini gösteren net okullaşma oranları verilmektedir.

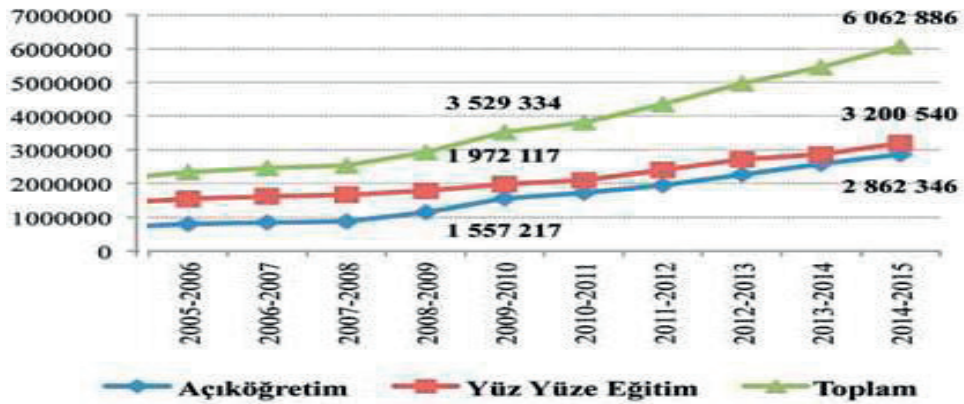
Grafik 1. Net Okullaşma Oranları (2005-2015)

Kaynak: YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi.

Grafik 1’de de görülebileceği gibi, Türkiye’deki okullaşma oranı yıllar itibariyle genel olarak artmıştır. Bununla birlikte, okullaşma oranlarının batılı ülkelere kıyasla hala yetersiz düzeyde olduğu söylenebilir. Bu bağlamda dünyada özellikle mesleki ve teknik lise ile yükseköğretim kademesinin ekonomik yaşama etkisinin diğer kademelere göre daha yüksek olmasından dolayı, Türkiye’nin bu alanlara yatırımlarını artırmasının Türkiye’nin gelişimini artıracakları açıktır.

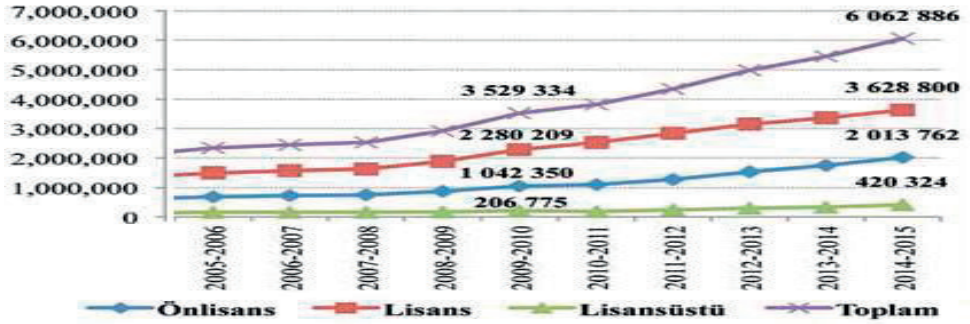
Grafik 2. Türkiye’de Yükseköğretim Öğrenci Sayılarındaki Değişim (2005-2015).

Kaynak: YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015).

Türkiye’de 2014-2015 öğretim yılı itibariyle yükseköğretim öğrenci sayısı açık öğretimde 2.862.346 iken, yüz yüze eğitimde de 3.200.540 olmak üzere toplam 6.062.886’dır (Grafik 2). 2015 yılında yükseköğretimde 2005 yılına göre öğrenci sayısında ciddi bir artış kaydedildiği görülmektedir. Yükseköğretimde en yüksek büyüme oranının 2009-2010 öğretim yılında gerçekleştiği görülmekle birlikte, bu büyüme yüz yüze eğitimdeki öğrenci sayısındaki artıştan çok açık öğretim öğrenci sayısındaki artıştan kaynaklanmaktadır. 2015 yılında ise, yükseköğretim öğrencileri içerisinde açık öğretim öğrencilerinin payının % 47.21’e, yüz yüze eğitimde ise % 52.79’a düştüğü görülmektedir (Grafik 2).

Grafik 3. Eğitim Düzeyine Göre Yükseköğretim Öğrenci Sayılarındaki Değişim (2005-2015)

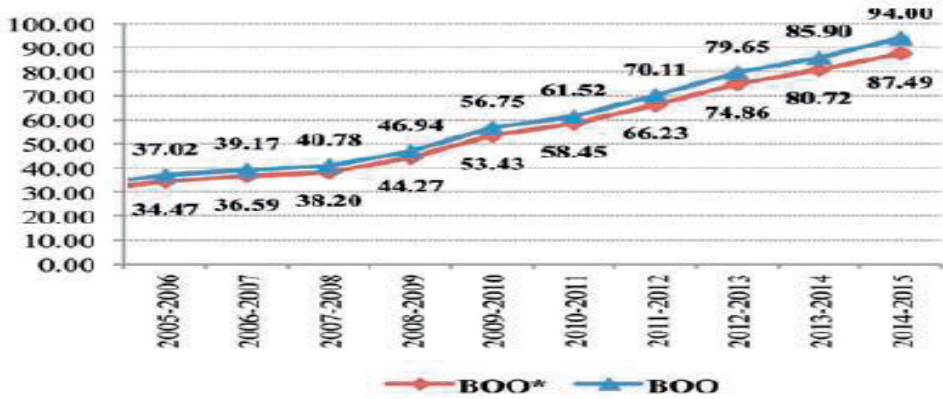

Kaynak: YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015).

Diğer yandan, ön lisans ve lisans öğrencilerinin 2015 yılındaki payı sırasıyla % 33.21 ve % 59.85 şeklindedir. Özellikle, 2009–2010 öğretim yılından itibaren ön lisans ve lisans öğrenci sayısındaki artış ciddi boyutlardadır. Lisansüstü öğrencilerinin toplam yükseköğretim öğrencileri içerisindeki payında yıllara göre önemli bir değişiklik bulunmamaktadır (Grafik 3).

Türkiye’de yükseköğretimde görülen genişlemenin okullaşma oranını ne düzeyde yansıttığı ise önemli tartışma konularından birisidir. Bu bağlamda Grafik 4 ve 5’te Türkiye’de toplamda ve eğitim türlerine göre yükseköğretim brüt okullaşma oranları (brüt okullaşma oranları, yaşa bakılmaksızın belirli bir düzeyde okula gidenlerin uygun yaş grubuna oranını gösterir) görülmektedir. Lisansüstü öğrencileri de hesaplama dâhil edildiğinden brüt okullaşma oranının 2015 yılı itibarıyla % 49.28’e, toplam yükseköğretim okullaşma oranının ise % 94’e çıktığı görülmektedir. Türkiye’de yükseköğretim brüt okullaşma oranındaki hızlı artışın özellikle 2008’den sonra gerçekleştiği. 2008’de % 40.78 civarındaki brüt okullaşma oranının 2015 yılında 2 kattan daha fazla artış kaydederek % 94’e çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte, en yüksek artışın 2009 ve 2010 yılları arasında gerçekleştiği, 2011’den itibaren ise brüt okullaşma oranının yıllık yaklaşık % 9 dolayında bir artış gösterdiği görülmektedir. Okullaşma oranında gerçekleşen bu büyüme eğiliminin temel nedeni olarak, 2009 ve 2010 yılları arasında toplam yükseköğretim öğrenci sayısında gerçekleşen % 20.69’luk artış gösterilebilir. Benzer şekilde 2008 ve 2015 yılları arası dönemde toplam yükseköğretim öğrenci sayısı yaklaşık 2,5 kat artmış olup, bu artış da önemli ölçüde açık öğretim öğrencilerinden kaynaklanmaktadır (Grafik 2).

Grafik 4. Yükseköğretim Brüt Okullaşma Oranları (%) (2005-2015).

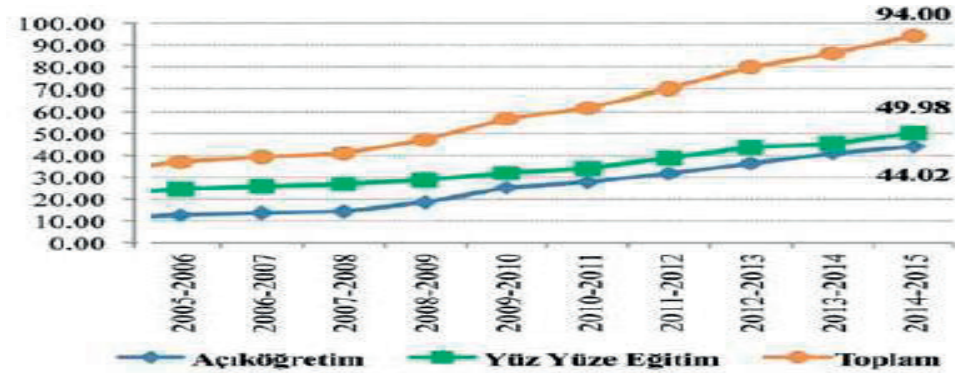

BOO *: Lisansüstü öğrenciler hesaplamaya dahil edilmemiştir.

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2005-2013). YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015).

Lisansüstü öğrencileri hesaplamaya dâhil edilmediğinde, Türkiye’deki yükseköğretim brüt okullaşma oranlarında benzer bir seyir olduğu görülmektedir (Grafik 4). Bu bağlamda yükseköğretim brüt okullaşma oranının % 90’ı aşması durumunda yükseköğretimde mevcut kapasitenin 18-22 yaş grubundaki gençler için yeterli olduğu söylenebilir.

Grafik 5. Türkiye’de Eğitim Türüne Göre Yükseköğretim Brüt Okullaşma Oranları (%) (2005–2015).

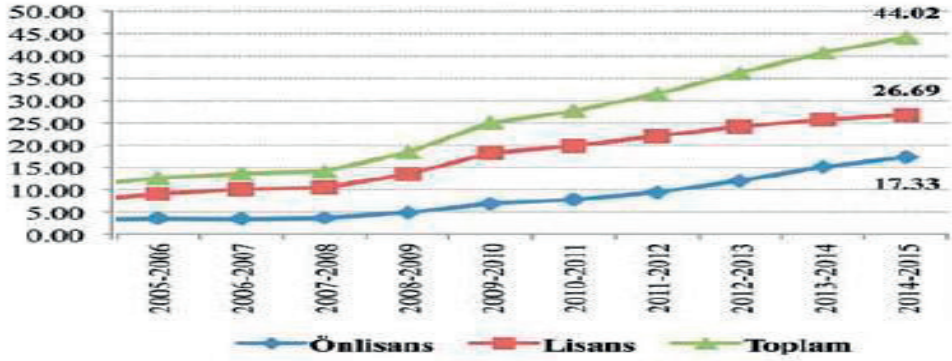

Grafik

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2005-2013). YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015).

Grafik 5’de 2005-2015 yılları arasında Türkiye’de eğitim türüne göre brüt okullaşma oranları görülmektedir. Grafik 5 incelendiğinde 2005-2006 itibariyle % 10’lar düzeyinde olan açık öğretim brüt okullaşma oranının % 44.02’te, % 20’ler düzeyinde olan yüz yüze eğitim brüt okullaşma oranının % 49.98’e, toplam okullaşma oranının ise % 94’e çıktığı görülmektedir ki ciddi bir iyileşme ve gelişme söz konusudur.

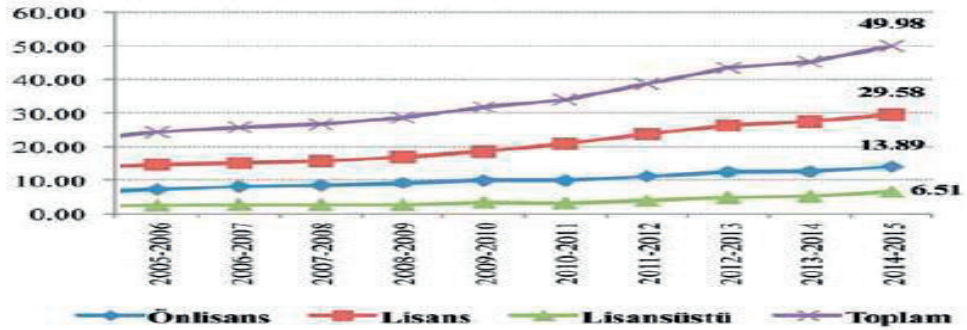
Grafik 6. Açık Öğretimde Eğitim Düzeyine Göre Brüt Okullaşma Oranları (%) (2005-2015).

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2005-2013). YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015).

Grafik 6’da 2005–2015 arası dönemde açık öğretimde eğitim düzeyine göre brüt okullaşma oranlarının dağılımı görülmektedir. Grafik 6 incelendiğinde, 2015 yılı itibariyle % 44.02 olan açık öğretim brüt okullaşma oranının % 26.9’unun lisans düzeyindeki brüt okullaşma oranından, % 17.33’ünün ise ön lisans brüt okullaşma oranından oluştuğu görülmektedir.

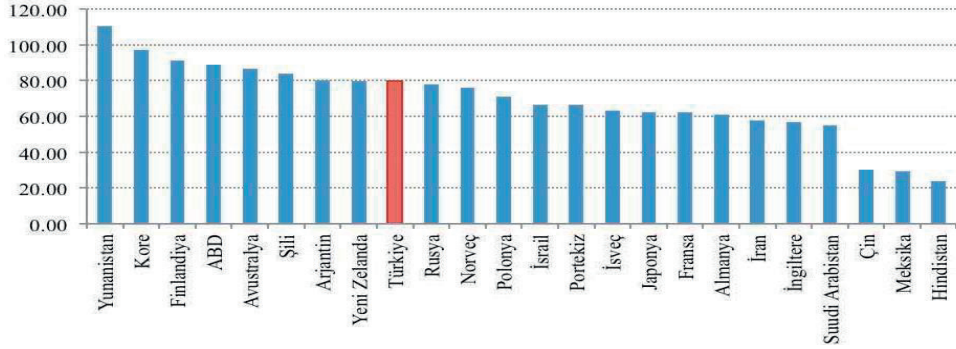
Grafik 7. Yüz Yüze Eğitimde Eğitim Düzeyine Göre Brüt Okullaşma Oranları (%) (2005-2015).

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2005-2013). YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015).

Grafik 7 yüz yüze eğitim düzeyine göre brüt okullaşma oranlarını göstermektedir. Grafik 7 incelendiğinde, yüz yüze eğitimde ön lisans, lisans ve lisansüstü seviyelerde brüt okullaşma oranları yer almaktadır. Bu oranlar ön lisans % 13.89 lisans % 29.58 ve lisansüstü % 6.51 olduğu görülmektedir ki 2005-2006 dönemi oranları ile karşılaştırıldığında önemli bir gelişmenin olduğu söylenebilir.

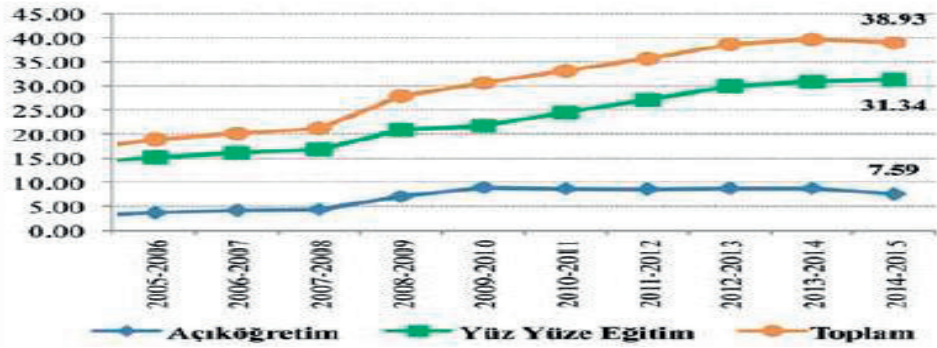
Grafik 8. Dünya’da Yükseköğretim Brüt Okullaşma Oranları (%) (2013)

Kaynak: “UNESCO Institute for Statistics” (2016).

Türkiye’nin yükseköğretim brüt okullaşma oranı açısından Yunanistan, Kore, Finlandiya, ABD, Avustralya, Şili, Arjantin ve Yeni Zelanda’dan sonra 9. sırada yer aldığı görülmektedir. Her yıl artış eğilimindeki brüt okullaşma oranı ile Türkiye’nin gelecekte daha üst sıralara çıkacağı öngörülmektedir (Grafik 8).

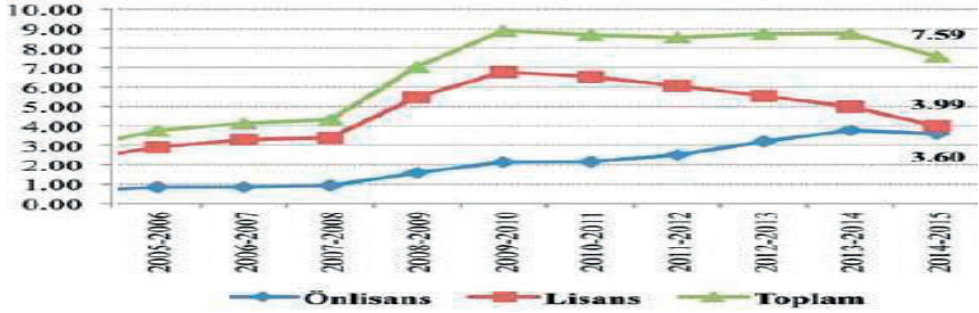
Grafik 9. Eğitim Türüne Göre Yükseköğretim Net Okullaşma Oranları (%) (2005-2015)

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2005-2013). YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015)

Grafik 9 incelendiğinde, 2005–2006 itibariyle %15-20’lik net okullaşma oranının 2015 yılında yaklaşık 2 katlık bir artış ile % 38.93’e ulaştığı görülmektedir. Yine grafikten de görüleceği üzere benzer durum yüz yüze eğitimde de söz konusudur. Yükseköğretimde net okullaşma oranının 2008’den sonra ciddi bir ivme kazandığı ancak yükseköğretim brüt okullaşma oranının tersine yükseköğretim net okullaşma oranındaki artışın yaklaşık % 6,5’lik artış ile 2008 ve 2009 arası dönemde gerçekleştiği görülmektedir. 2008 ve 2009 arası dönemde öğrenci sayısı % 15.46’lık bir artış kaydederken aynı dönemde açık öğretim öğrenci sayısında ise %30.13’lük bir artış gerçekleşmiştir.

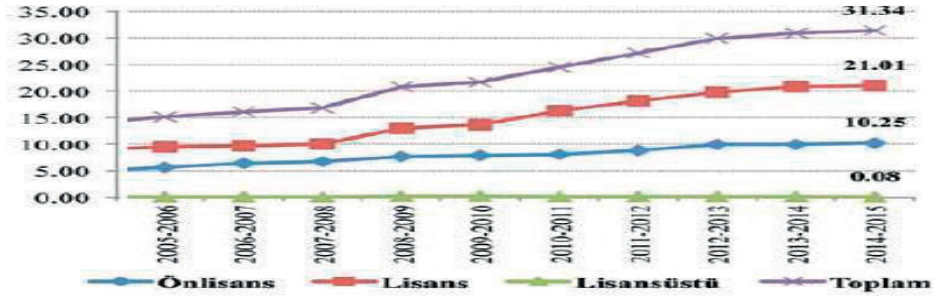
Grafik 10. Açık Öğretimde Eğitim Düzeyine Göre Yükseköğretim Net Okullaşma Oranları (%) (2005–2015)

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2005–2013). YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015)

Açık öğretimde eğitim düzeyine göre yükseköğretim düzeyindeki net okullaşma oranlarını gösteren grafik 10 incelendiğinde açık öğretimde ön lisans düzeyinde okullaşma oranının yıllar itibariyle artış kaydettiği, buna karşılık lisans düzeyinde ise 2008–2009 döneminin ardından önemli bir düşüş yaşandığı ve % 7’den % 3.99’a gerilediği görülmektedir. Açık öğretim düzeyine göre toplam yükseköğretim net okullaşma oranı da 2008–2009 dönemindeki % 9’luk düzeyinden 2015 yılı itibariyle % 7.59’a gerilemiştir.

Grafik 11. Yüz Yüze Eğitimde Eğitim Düzeyine Göre Yükseköğretim Net Okullaşma Oranları (%) (2005–2015)

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2005–2013). YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015).

Yüz yüze eğitimde eğitim düzeyine göre 2005–2015 arası döneme ilişkin verileri gösteren Grafik 11 incelendiğinde yıllar itibariyle ön lisans, lisans programlarına ilişkin net okullaşma oranlarının arttığı, buna karşılık lisansüstü net okullaşma oranlarında ise bir değişim olmadığı görülmektedir. Türkiye’de lisansüstü eğitimi üniversitelerde enstitülerin ilgili anabilim dallarında verilmekte olup bu eğitim için ayrı bir okul kullanılmamaktadır. Dolayısıyla lisansüstü düzeyde okullaşma oranında artış olmaması normal bir durum olarak değerlendirilebilir. Ancak Türkiye’de eğitim alanında daha büyük gelişmelerin kaydedilebilmesi açısından lisansüstü eğitime daha fazla yatırım yapılması gerekmektedir.

B. Türkiye’de Sağlık ve Beşeri Sermaye

Beşeri sermaye göstergelerinden diğer bir önemli gösterge de sağlık göstergesidir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde eğitimin en önemli beşeri sermaye göstergesi olduğu görülse de, sağlık göstergesi de kişinin her türlü eğitimi almasındaki ön koşuldur. Kişilerin daha iyi bir sağlık düzeyinde olması onların tüm koşullara uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda da ülkelerin öncelikli olarak sağlık düzeylerini artırmaları gerekir. Bazı önemli sağlık göstergeleri ülkelerin sağlık düzeyini belirlemede kriter olarak kullanılmakta olup, bunlar ortalama yaşam süresi, bebek ve çocuk ölüm oranları, sağlık personeli başına düşen kişi sayısı ve sağlık harcamaları göstergeleri şeklinde sıralanabilir. Belirtilen bu göstergelerle Türkiye'nin 2005–2015 dönemine ilişkin durumu aşağıda incelenmektedir.

Tablo 2. Sağlık Kurumu Sayısı, Toplam Yatak Sayısı Ve 1000 Kişi Başına Düşen Yatak Sayısı

	Toplam sağlık kurumu sayısı	Yataklı sağlık kurumu sayısı	Yataksız sağlık kurumu sayısı	Toplam Yatak Sayısı	1000 kişi başına düşen yatak sayısı
2005	8.870	1.196	7.674	170.972	2.48
2006	9.831	1.203	8.628	174.342	2.50
2007	11.839	1.317	10.522	178.000	2.52
2008	13.818	1.350	12.468	183.183	2.56
2009	15.205	1.389	13.816	188.638	2.60
2010	26.993	1.439	25.554	200.239	2.72
2011	27.997	1.453	26.544	194.504	2.60
2012	29.960	1.483	28.477	200.072	2.65
2013	30.116	1.517	28.599	202.031	2.64
2014	30.176	1.528	28.648	206.836	2.66

Kaynak: TÜİK

2005–2014 arası dönemde sağlık kurumu sayısı, toplam yatak sayısı ve 1000 kişi başına düşen yatak sayısına ilişkin veriler incelendiğinde (Tablo 2), toplam sağlık kurumu sayısının 2005–2014 arası dönemde yaklaşık 3,5 katlık bir artış kaydettiği görülmektedir. Yataklı sağlık kurumu sayısının aynı dönemde ise yaklaşık 2,8 kat arttığı, yataksız kurum sayısının ise 3,7 kat arttığı görülmektedir. 2005 yılında 170.972 olan toplam yatak sayısının yaklaşık 1,2 katlık bir artış ile 2014 yılında 206.836'ya çıktığı, 1000 kişi başına düşen yatak sayısının da 1,07 katlık bir artış ile 2,48'den 2,66'ya çıktığı görülmektedir. Bu veriler göz önüne alındığında, sağlık göstergelerindeki gelişmeler umut vericidir.

Tablo 3. Sağlık Personeli Başına Düşen Kişi Sayısı (2005–2015)

Yıllar	Hekim	Diş hekimi	Hemşire	Sağlık memuru	Ebe	Eczacı
2005	683	3.794	881	1 110	1.582	3.026
2006	667	3.804	844	1 033	1.568	3.013
2007	651	3.661	746	889	1.496	2.944
2008	632	3.583	716	799	1.500	2.886
2009	612	3.524	690	776	1.470	2.879
2010	597	3.440	642	742	1.464	2.781
2011	593	3.542	598	674	1.440	2.864
2012	583	3.533	561	617	1.414	2.846
2013	573	3.439	549	570	1.435	2.838
2014	573	3.379	545	519	1.470	2.857

Kaynak: TÜİK

2005–2015 arası dönemde sağlık personeli başına düşen kişi sayısına ilişkin veriler incelendiğinde hekim, diş hekimi, hemşire, sağlık memuru, ebe ve eczacı başına düşen kişi sayısının genel olarak düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir (Tablo 3). Bu veriler ışığında Türkiye’de sağlıkta istihdamın yetersiz olduğu, bu sebepten dolayı sağlık personelinin oldukça ağır bir iş yüküyle karşı karşıya kaldığı söylenebilir.

Tablo 4. Temel Doğurganlık Göstergeleri (2005–2016)

	Doğum sayısı	Kaba doğum hızı	Genel doğurganlık hızı	Toplam doğurganlık hızı (Çocuk sayısı)	Annenin ortalama yaşı
2005	1.244.041	18.2	74.3	2.12	26.5
2006	1.255.432	18.1	74.2	2.12	26.6
2007	1.289.992	18.4	75.6	2.16	26.7
2008	1.295.511	18.2	75.2	2.15	26.8
2009	1.266.751	17.6	73.6	2.10	26.9
2010	1.261.169	17.2	72.8	2.08	27.2
2011	1.248.550	16.8	71.5	2.05	27.3
2012	1.292.380	17.2	73.0	2.11	27.5
2013	1.294.088	17.0	72.2	2.10	27.7
2014	1.345.286	17.4	74.2	2.18	27.9
2015	1.325.783	16.9	72.4	2.14	28.0

Kaynak: TÜİK

2005–2015 arası döneme ilişkin temel doğurganlık göstergeleri incelendiğinde doğum sayısının 2005–2015 arası dönemde yaklaşık 1,06 kat artış ile 1.325.783’e çıktığı görülmektedir. Kaba doğum hızının aynı dönem içerisinde ise düşüş eğiliminde olduğu ve 18,2’den 16,9’a gerilediği dikkati çekmektedir. Genel doğurganlık hızı da benzer şekilde düşüş eğiliminde olup, 74,3’ten 72,4’e gerilemiştir (Tablo 4). Ortalama anne yaşının artış

göstermesinin nedeni olarak, kadın okur-yazarlık oranının artması ve aynı zamanda üniversite mezunu olan kadın sayısının artması ve beraberinde kadın istihdamındaki artış gösterilebilir.

Tablo 5. Temel Ölümlülük Göstergeleri (2009-2015)

		Yıllar						
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kaba ölüm hızı		5.1	5.0	5.1	5.0	4.9	5.1	5.2
Bebek ölüm hızı	Erkek	14.6	12.7	12.2	12.1	11.4	12.0	11.3
	Kız	13.1	11.3	11.1	11.1	10.2	10.5	10.0
	Toplam	13.9	12.0	11.7	11.6	10.8	11.3	10.7
Neonatal bebek ölüm hızı		8.9	7.6	7.3	7.5	6.9	7.5	6.8
Post neonatal bebek ölüm hızı		5.0	4.5	4.4	4.1	3.9	3.8	3.9

Kaynak: TÜİK

Temel ölümlülük göstergelerine ilişkin en güncel veriler 2009–2015 arası döneme ait olup, bu veriler incelendiğinde kaba ölüm hızının değişkenlik arz ettiği, 2013 yılında % 4,9 ile en düşük seviyeye indiği, 2015 yılında ise % 5,2 ile en yüksek seviyeye çıktığı görülmektedir. Bebek ölüm hızına bakıldığında, yıllar itibariyle düşüş eğiliminin olduğu, 2015 yılında % 10,7'ye gerilediği görülmektedir. Cinsiyete göre bebek ölüm hızları incelendiğinde, kızların ölüm oranının erkeklere göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Neonatal bebek ölüm hızının ve post neonatal bebek ölüm hızının da aynı dönemde düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 6. Sağlık Harcamalarıyla İlgili Göstergeler (2005-2015)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Toplam sağlık harcama (Milyon TL)	35.359	44.069	50.904	57.740	57.911	61.678	68.607	74.189	84.390	94.750
Top. sağlık harcamasının GSYH Oranı (%)	5.4	5.8	6.0	6.1	6.1	5.6	5.3	5.2	5.4	5.4

Kaynak: TÜİK

2005–2014 arası dönemde yapılan toplam sağlık harcamaları ve toplam sağlık harcamalarının GSYİH'ye oranına ilişkin değişimler sistemin sürekliliği bakımından önem arz etmektedir. Tablo 6'da görülen verilere göre 2005 yılı itibariyle 35.359 milyon TL dolayındaki sağlık harcamaları 2014 yılı itibariyle yaklaşık 2,7 kat artarak 94.750 milyon TL'ye çıkmıştır. Buna karşın aynı dönemde toplam sağlık harcamalarının GSYİH'ye oranının en yüksek olduğu dönem 2007–2009 arası dönemdir. Bu dönemde toplam sağlık harcamalarının GSYİH'ye oranı 6,0–6,1 arasında değişmektedir.

C. Türkiye'de Nüfus ve Beşeri Sermaye

Kalkınmanın ilk dönemlerinde ciddi nüfus artışlarının görülmediği gelişmiş ülkelere oranla henüz kalkınmaya çalışan az gelişmiş ülkelerde bilhassa 30-40 yıllık süreçte önemli nüfus artışı yaşanmış olup bu durumun nedeni olarak az gelişmiş ülkelerdeki ölüm oranlarının

ithal edilen tıbbi tekniklere bağılı olarak önemli oranda düşmesi ve bunun doğum oranlarında herhangi bir düşüş yaşanmaksızın meydana gelmesi gösterilebilir. Diğer taraftan geleneksel toplumlarda grubun genişletilmesi ve aynı zamanda sürdürülme zorluğunun öneminden ötürü çocuğun bir bakıma geleceği güvenceye alan bir güç, bir nevi yatırım aracı olarak görülmesi ve bu durumun gelenek-görenekler tarafından özendirilmesi göz önünde bulundurulduğunda az gelişmiş ülkelerdeki doğum oranlarının düşürmenin varsayıldığı kadar kolay olamayacağı söylenebilir.

Nüfus beşeri sermayenin miktarını etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte beşeri sermaye düzeyinin iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için nüfus artış hızı, kadın ve erkek nüfus oranı, kırsal-kentsel nüfus ayrımı da göz önünde bulundurulmalıdır (Çankaya ve Karataş, 2010: 42).

Ülkelerin nüfus yapısı ekonomik gelişimi pozitif ve negatif yönde etkileyebilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bağımlı nüfusun toplam nüfusa oranının yüksek olması tüketimin de artmasına yol açtığından fiziksel sermaye birikimi zorlaşır. Kendi nüfusunu istihdam etme konusunda ciddi sıkıntı içerisinde olan ülkeler beşeri sermaye ihracatçısı, istihdam imkanı kendi nüfusunu aşan ülkeler de beşeri sermaye ithalatçısı rolünü üstlenirler (Çankaya, 2009: 33).

Tablo 6. Kurumsal Olmayan Nüfusun İş Gücü Durumu (2005-2015)

Yıllar	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücü	İstihdam edilenler	İşsiz	İşgücüne dahil olmayan nüfus	İşgücüne Katılma Oranı (%)	İşsizlik oranı (%)	Tarım dışı işsizlik oranı (%)	İstihdam oranı (%)
2005	48 356	21 691	19 633	2 058	26 665	44.9	9.5	12.0	40.6
2006	49 275	21 913	19 933	1 980	27 362	44.5	9.0	11.1	40.5
2007	50 177	22 253	20 209	2 044	27 925	44.3	9.2	11.2	40.3
2008	50 982	22 899	20 604	2 295	28 083	44.9	10.0	12.3	40.4
2009	51 833	23 710	20 615	3 095	28 124	45.7	13.1	16.0	39.8
2010	52 904	24 594	21 858	2 737	28 310	46.5	11.1	13.7	41.3
2011	53 985	25 594	23 266	2 328	28 391	47.4	9.1	11.3	43.1
2012	54 961	26 141	23 937	2 204	28 820	47.6	8.4	10.3	43.6
2013	55 982	27 046	24 601	2 445	28 936	48.3	9.0	10.9	43.9
2014	56 986	28 786	25 933	2 853	28 200	50.5	9.9	12.0	45.5
2015	57 854	29 678	26 621	3 057	28 176	51.3	10.3	12.4	46.0

Kaynak: TÜİK

Yukarıda da ifade edildiği üzere nüfus beşeri sermaye düzeyini etkileyen en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Ülke genelinde 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus sayısının 2005-2015 arası dönemde yaklaşık 1.2 kat artarak 57.854'e çıktığı, iş gücü sayısında da aynı dönem içerisinde artış eğilimi olduğu görülmüştür. İstihdam edilenlerin sayısında belirtilen dönemde her ne kadar artış eğilimi söz konusu ise de işsiz sayısında da ters orantılı olarak bir artış eğilimin olduğu görülmektedir. Bunu destekler nitelikteki bulgu da iş gücüne dahil olmayan nüfus sayısındaki değişime ilişkin verilerdir. İşgücüne dahil olmayan nüfusun 2005-2015 arası dönemde 1.05 kat artarak 28.176'ya çıktığı görülmektedir. Bununla beraber iş

gücüne katılım oranının yıllar itibariyle artış kaydettiği ve 2015 yılında 15 ve daha yukarıdaki yaştaki nüfusun %51.3'ünün iş gücüne katıldığı görülmektedir. Yıllar itibariyle işsizlik oranının en yüksek olduğu dönem %13.1 ile 2009 iken en düşük olduğu dönem ise %8.4 ile 2012 yılı olmuştur. Tarım dışı işsizlik oranı yıllar itibariyle dalgalı bir seyir takip etmiştir. İstihdam oranına bakıldığında genel olarak bir artış eğiliminin olduğu görülmektedir (Tablo 6).

Tablo 7. İstihdam Edilenlerin İktisadi Faaliyet Kolları Ve Dağılımı (2005-2015)

Yıllar	Toplam	Tarım	Bin kişi		
			Sanayi	İnşaat	Hizmetler
2005	19 633	5 014	4 241	1 097	9 281
2006	19 933	4 653	4 362	1 192	9 726
2007	20 209	4 546	4 403	1 231	10 029
2008	20 604	4 621	4 537	1 238	10 208
2009	20 615	4 752	4 179	1 305	10 380
2010	21 858	5 084	4 615	1 434	10 725
2011	23 266	5 412	4 842	1 680	11 332
2012	23 937	5 301	4 903	1 717	12 016
2013	24 601	5 204	5 101	1 768	12 528
2014	25 933	5 470	5 316	1 912	13 235
2015	26 621	5 483	5 332	1 914	13 891

Kaynak: TÜİK

2005-2015 arası dönemde istihdam edilenlerin iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı incelendiğinde yıllar itibariyle tarım ve sanayi sektöründe istihdam edilenlerin oranında düşüş, inşaat ve hizmet sektöründe istihdam edilenlerin oranında ise artış olduğu görülmektedir (Tablo 7).

Yukarıdaki verilerin yanı sıra İsviçre'de yerleşik olan Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayımlanan 2015 Beşeri Sermaye Raporu'na göre Türkiye yaş grupları gözetilmeksizin yapılan sıralamada değerlendirmeye tabi tutulan 124 ülke arasında 68. sırada yer almaktadır. Bu sıralamada ilk üç sıradaki ülkeler Finlandiya, Norveç ve İsviçre iken Yemen ise listenin son sırasında yer almaktadır. Yaş grupları arasındaki sıralama incelendiğinde Türkiye'nin 15 yaş altı grup karşılaştırmasında 61., 15-24 yaş grubu karşılaştırmasında 50., 25-54 yaş grubu karşılaştırmasında 77., 55-64 yaş grubu karşılaştırmasında 78. ve 60 yaş ve üzerindeki karşılaştırmasında da 70. sırada olduğu görülmektedir. Yaş grupları arasındaki bu farklar iki önemli saptamaya işaret etmekte olup bunlardan birincisi, Türkiye'nin en genç ikinci yaş grubu diğer yaş gruplarından beşeri sermaye açısından daha iyi durumdadır. Diğer ise en genç grubun bir üst yaş grubundan beşeri sermaye endeksinde daha geride olmasıdır. 2015 yılı raporundaki bu dikkate çekici sonuçlar ilgili herhangi bir açıklamaya yer verilmemekle beraber 15 yaş altı grubun eğitim kalitesi açısından 15-24 yaş grubundakilere göre daha geride oldukları görülmektedir. Bu durum dikkate alındığında beşeri sermaye açısından 15 yaş altındakiler için önemler alınması gerektiği söylenebilir. Diğer bir ifadeyle gelecekte iş gücüne dahil olacak olan 15 yaş ve altındakilerin beşeri sermayelerinin sonraki kuşağa oranla kötü durumda olmasına yol açan nedenlerin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekir. Aynı raporda bölgesel karşılaştırmalara da yer verilmiş olup bu karşılaştırmada Türkiye'nin Avrupa ve Orta Asya

bölgesinin en başarısız ülkeleri arasında yer aldığı görülmektedir. 45 ülke arasında kendine 43. sırada yer bulan Türkiye bu bağlamda en başarısız ülkelere birisidir. Beşeri sermayenin ülkelerin ekonomik büyümeleri ve kalkınmaları üzerindeki etkisi dikkate alındığında bu durumun gelecek için umut verici olmadığı, aksine son derece karamsar bir tabloyu işaret ettiği açıktır. Raporda incelenen ülkeler gelir düzeyine göre sıralandığında Türkiye'nin üst-orta gelir düzeyinde yer alan 31 ülke arasında 18. sırada yer aldığı görülmektedir. Bu sıralamada en başarılı ülke Macaristan iken en başarısız ülke ise Cezayir olarak bildirilmiştir.

6. SONUÇ

Beşeri sermaye kavramı ekonomik açıdan; sahip olunan bütün bireysel değerler toplamının üretim sürecinde yaratmış olduğu katkı ile ölçülmektedir. Bu bağlamda beşeri sermayenin üretim sürecine olan katkısı 18-20.yüzyıllar arasında düz iş gücü ile sınırlı kalmıştır. Diğer bir ifadeyle beşeri sermaye kavramı üretim sürecinde azalan verim kanununa tabi olan emek faktörü ile ekonomik faaliyetlerde yer bulmuştur. 20. yüzyıla beraber teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ciddi bir ivme kazanmaya başlamış olup bu durumun ekonomik yansımaları neticesinde ekonomik verimlilik ve refah düzeyi de ciddi şekilde yükselmiştir. İktisadi faaliyetlerde ortaya çıkan verimlilik artışında beşeri sermayenin etkisi de gündeme gelmeye başlamıştır. Zira konuyla ilgili olarak gerçekleştirilen ampirik çalışmalarda refah ve verimlilik artışının gerçekleştiği ülkelerin eğitim ve sağlığa çok büyük önem veren ülkeler oldukları görülmüştür. Eğitim, sağlık ve nüfus göstergeleri beşeri sermayenin gelişimindeki önemli göstergeler arasında yer almaktadır. Eğitim, insanların sahip oldukları bilgi birikimini artırarak kişilerin uzmanlaşmasına katkıda bulunurken sağlık ise başta yaşam süresi olmak üzere sağlıkla ilgili diğer göstergelerle beşeri sermayeye yapılmakta olan yatırımın geri dönüşü beşeri sermayeyi pozitif yönde etkilemektedir.

Türkiye’de 2005-2015 yılları arasında beşeri sermaye göstergelerinin ciddi gelişmeler kaydettiği görülmekle birlikte, Türkiye'nin dünya ülkeleri içerisindeki konumu dikkate alındığında beşeri sermaye göstergelerinin iyileştirilmesi adına yapılacak olan yatırımların artırılmasının gerekli olduğu açıktır. Çünkü beşeri sermaye yatırımlarının getirisi kısa vadede değil, uzun vadede ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda beşeri sermayenin gelişmesi için yapılacak olan yatırımların gelecek dönemlerde Türkiye'nin gelişmesine ciddi katkılar sağlayacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- ALTAY, Asuman. (2005), Türkiye’de Beşeri Sermayenin Karşılaştırmalı Analizi, Evren Yayıncılık, İzmir.
- ATİK, Hayriye. (2006), Beşeri Sermaye, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme, Ekin Kitabevi, Bursa.
- ÇANKAYA, Eda. (2009), Türkiye’de Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- ÇANKAYA, Eda, KARATAŞ, Muhammed (2010). “İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(3), ss. 29-55.
- ÇİNKO, Levent. (2003), “Yeni Ekonominin İktisadi Etkileri”. Marmara Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi, 5(20), ss. 157-162.
- DURUSOY, Serap. (2007), “Sanayi Toplumundan Bilgi toplumuna: Beşeri Sermayeye ihtiyaç Artarken” İçinde:“ Avrupa Birliği Yolunda Türkiye’de Eğitim ve Beşeri Sermaye”, (Ed.: Oğuz Karadeniz), Gazi Kitabevi, Ankara.

- ESER, Kadir, EKİZ GÖKMEN, Çisel. (2009), "Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler", Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 1(2), ss. 41-56.
- GÖKÇEN, Bilgehan. (2006), Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Önemi: Adana İline İlişkin Bir Uygulama, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- HAN, Ergül, KAYA, Ayten Ayşe (2006), Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika, Nobel Yayıncılık, Düzeltilmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. baskı Ankara.
- HECKMAN, James., CARNEIRO, Pedro. (2003), "Human Capital Policy", NBER Working Papers, No. 9495.
- KARAGÜL, Mehmet. (2002), Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Türkiye Boyutu, Anıt Matbaa, Afyon.
- KARAGÜL, Mehmet. (2003), "Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, 5, ss. 79-90.
- KAYACAN, Murat, ALKAN, Nuran. (2005), Türkiye'de Beşeri Sermayenin Ekonomik Değeri ve Avrupa Birliği Ülkeleri İle Karşılaştırılması, Beri Kitabevi, Ankara.
- MAZGİT, İsmail. (2002). Bilgi Toplumu ve Sağlığın Artan Önemi, I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, (Hereke-Kocaeli), ss. 405-415.
- MINCER, Jacob. (1981), "Human Capital and Economic Growth", NBER Working Papers, No. 803
- ÖZYAKIŞIR, Deniz. (2011). Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik Bir İnceleme. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 1(6), ss.46-71.
- SCHULTZ, Theodore. (1972), "Human Capital:Policy Issues and Research Opportunities", NBER Working Papers, 6(4126), ss.1-84.
- ŞİMŞEK, Muammer, KADILAR, Cem. (2010), "Türkiye'de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 11(1), ss. 115-140.
- TABAN, Sami, KAR, Muhsin. (2006). "Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Analizi 1969-2001", Sosyal Bilimler Dergisi, 6, ss. 159-181.
- TABAN, Sami, KAR, Muhsin. (2008). Kalkınma Ekonomisi, Ekin Yayınevi, 1.baskı, Bursa.
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu (Demografik Göstergeler), (Erişim Tarihi:13.05.2017) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu (İlköğretim Okullaşma Oranı), (Erişim Tarihi:15.05.2017) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu (İşsizlik Verileri), (Erişim Tarihi:13.02.2017) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu (Okullaşma Oranları), (Erişim Tarihi:12.05.2017) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> 111
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu (Orta Öğretim Okullaşma Oranı), (Erişim Tarihi:13.05.2017) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu (Sağlık Harcamaları İstatistikleri), (Erişim Tarihi:13.05.2017) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu (Sağlık Verileri), (Erişim Tarihi:14.05.2017) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

UNESCO, Institute for Statistics.

YILDIRIM BAYRAKTAR, Keriman (2009). İçsel Büyüme Teorisi Açısından İnsan Sermayesinin Büyüme Üzerine Etkisinin Analizi: Türkiye Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

MUHASEBE MANİPÜLASYONLARININ TESPİTİNDE KULLANILAN MODELLER*

Yrd.Doç.Dr. Mustafa KILLI¹

Yrd.Doç.Dr.Samet EVCİ²

Özet

Muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilen finansal tablolar, finansal bilgi kullanıcıları için temel bilgi kaynağıdır. Finansal tablo kullanıcıları, bilgi ihtiyacını karşıladıkları finansal tabloların mümkün olan en iyi nitelik ve nicelikte olmasını beklemektedirler. Son yıllarda dünyada yaşanan muhasebe ve denetim skandalları, finansal tablo kullanıcılarının, finansal tablolara olan güvenini büyük ölçüde sarsmıştır. Kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, muhasebe hileleri, yaratıcı muhasebe uygulamaları ve agresif muhasebe vb. yöntemlerle finansal tablo ve raporların düzenlenme sürecine müdahale edilmesi ile işletmelerin finansal durumu ve faaliyet sonuçları hakkında ilgili taraflara gerçek dışı bilgi verilebilmektedir. Finansal tablolarda manipülasyon yapılıp yapılmadığını değerlendirmek için son yıllarda çeşitli modeller geliştirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, muhasebe manipülasyonu yöntemlerini ve manipüle edilen finansal tabloların tespitinde kullanılan modelleri inceleyerek muhasebe manipülasyonu tahmininde kullanılan bu modellerin etkinliğini tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Tablolar, Muhasebe manipülasyonu, Muhasebe manipülasyonlarının tespiti.

MODELS USED FOR DETECT OF ACCOUNTING MANIPULATIONS

Abstract

The financial statements generated by the accounting information system are the main information source for user of financial information. Users of the financial statements expect to be the best quality and quantity as far as possible of the financial statements that to meet their information need. Accounting and auditing scandals in the world in recent years, the financial statement users' confidence in the financial statements has been greatly undermined. It is possible to present untrue information about the financial status of the companies and the results of their activities by intervening the financial statements and reports through the methods such as earnings management, stabilization of profits, accounting frauds, creative accounting practices and aggressive accounting. In recent years, various models have been developed in order to assess whether manipulate of financial statements.

The aim of this study is to examine the models used in the detection of manipulated financial statements and discuss the effectiveness of these models used in predicting accounting manipulation.

Keywords: Financial statements, Accounting manipulation, Detecting of accounting manipulation.

*Bu çalışma 11-14 Mayıs 2017 tarihlerinde Gaziantep'te düzenlenen Al Farabi 1.Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde sunulmuş ve geliştirilerek makale formatına getirilmiştir.

¹ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, mkilli@osmaniye.edu.tr

² Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, sametevcı@osmaniye.edu.tr

1.GİRİŞ

Sermaye piyasası, sermaye arz ve talebinin orta ve uzun vadeli yatırımlara konu olmak üzere karşılaştığı ve ekonomik birimlerin yatırım gereksinimlerinin karşılanabilmesi amacıyla çıkarılan çeşitli menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının alınıp satıldığı piyasalardır (Kara, 2006, s.8). Sermaye piyasalarında yatırım yapacak olan kişi ve kurumların yatırım kararı alırken temel bilgi kaynağı muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilen finansal tablolarıdır. Finansal tablo kullanıcıları, bilgi ihtiyacını karşıladıkları finansal tabloların mümkün olan en iyi nitelik ve nicelikte olmasını beklemektedirler. Sermaye piyasasının etkin bir şekilde işleminin temelinde güven ve fırsat eşitliği ilkelerinin yer almasına rağmen zaman zaman piyasalarda bu ilkelere ters düşen işlem ve davranışlar olduğu gözlemlenmektedir (Şensoy,2013, s.37). Çeşitli yöntemlerle finansal tablo ve raporların düzenlenme sürecine müdahale edilerek işletmelerin finansal yapısı ve faaliyet sonuçları hakkında ilgili taraflara gerçek dışı bilgi verilebilmektedir. Son yıllarda dünyada yaşanan muhasebe ve denetim skandalları, finansal tablo kullanıcılarının, finansal tablolara olan güvenini büyük ölçüde sarsmıştır.

Son yıllarda, dünya ekonomisi büyük ölçekli küresel şirketlerin önemli düzeyde dolandırıcılık, finansal tablo manipülasyonları ve etik olmayan davranışları ile karşı karşıya kalmıştır. Enron, Waste Management, WorldCom ve Xerox gibi kurumsal devleri içeren muhasebe ve denetim skandallarının patlak vermesinden bu yana hileli raporlama konusu hem yatırımcıların finansal sisteme olan güvenini hem de bir ülkenin ekonomik durumunu etkileyebileceğinden dünyadaki akademisyenler ve araştırmacılar için popüler bir araştırma alanı haline gelmiştir (Ahmed ve Naima, 2016, s.60). Büyük firmalardaki dolandırıcılık skandallarının ardından son zamanlarda Lehman Brothers, AIG ve Freddie Mac gibi finans ve sigorta şirketleri hakkında dolandırıcılık yapıldığı iddiası ile açılan davalar yatırımcıların genel olarak sahtekarlıkla ilgili endişelerini arttırmaktadır (Mahama, 2015, s.1). Dolandırıcılıkla mücadele konusunda dünyanın en büyük kuruluşlarından biri olan ACFE (Association of Certified Fraud Examiners/Sertifikalı Hile Denetçileri Birliği) tarafından 2014 yılında yapılan bir araştırmaya göre, en çok karşılaşılan suistimallerin sırasıyla, %73 ile finansal tablo hileleri, %18 ile yolsuzluk ve %9 ile varlıkları zimmete geçirme olduğu bildirilmektedir (Tarjo ve Herawati,2015,s.924). Finansal tablolarda manipülasyon yapıp yapılmadığını değerlendirmek için bazı araştırmacılar ve akademisyenler tarafından çeşitli modeller geliştirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, manipülasyon yöntemlerini ve manipüle edilen finansal tabloların tespitinde kullanılan modelleri incelemek, muhasebe manipülasyonu tahmininde kullanılan bu modellerin etkinliğini tartışmaktır.

2.MUHASEBE MANİPÜLASYONU

Fransızca kökenli bir sözcük olan manipülasyon, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğünde üç farklı anlamı ile açıklanmaktadır (www.tdk.gov.tr,06.05.2017). Sözlüğe göre, manipülasyon sözcüğü isim olarak yönlendirme, fiil olarak seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme ve ekonomi terimi olarak varlıkları yapıcı, açıklayıcı ve yararlı bir biçimde kullanma işi olarak ifade edilmektedir.

Muhasebe manipülasyonu, işletmelerin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerindeki raporlama ile ilgili esnekliklerden faydalanmaları veya bu esneklik sınırını aşacak düzenlemelere ve mevcut standartlara aykırı bir şekilde, finansal durumu ve faaliyet sonuçlarını olduğundan farklı göstermek için; finansal bilgiler üzerinde oynama yapmalarıdır (Küçüksozen ve Küçükkoçoğlu, 2004, s. 4, Elitaş, 2013, s.47).

Tepeli ve Kayıhan'a (2007, s.247) göre, yöneticiler muhasebe manipülasyonu ile işletme ile toplum, kaynak sağlayıcılar ve işletme yöneticileri arasındaki refah transferini etkileyecek işlemleri tasarlamaktadırlar. Bu ilişkilerde, işletme ile toplum ve kaynak sağlayıcılar arasındaki refah transferinden işletme fayda sağlarken; işletme ile işletme yöneticileri arasındaki refah transferinden yöneticiler fayda sağlamaktadır (Demir ve Bahadır,2007, s.104).

Şirketin durumunu olduğundan farklı göstermek için Bilanço ve Gelir Tablosu verilerini değiştirme sürecinden oluşan "Muhasebe manipülasyonu", uluslararası yazında olduğu kadar iş dünyasında da geniş ölçüde tartışılmaktadır (Paolone ve Magazzino, 2014, s.254).

2.1.Manipülasyon Yöntemleri

Manipülasyon yöntemleri; kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, büyük temizlik muhasebesi, yaratıcı muhasebe uygulamaları, agresif muhasebe, hileli finansal raporlama olmak üzere altı başlık altında incelenmektedir.

2.1.1.Kar Yönetimi (Earning Management)

Kar yönetimi, muhasebe sonuçlarının aktif bir biçimde manipüle edilmesi ve bir işletmenin iş performansı veya faaliyet sonucu ile ilgili farklı bir görüntü verilmesini amaçlayan manipülasyon yöntemidir (Bekçi ve Avşargil, 2011, s.136). Başka bir ifadeyle kar yönetimi, muhasebe bilgisinin kasıtlı olarak yanlış sunulmasıyla finansal bilgi kullanıcılarının algılarını etkilemeye yöneliktir (Kızıllı vd., 2016, s.6).

2.1.2.Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi (Income Smoothing)

Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi, firmaların gerçekleşen karlarındaki dalgalanmaları kasıtlı olarak dengelemek için yöneticilerin raporlama takdirini kullanmaya teşebbüs etmeleridir (Chen, 2013,s.1). Yöneticiler, firmanın mevcut performansı beklentilere göre kötü olduğunda gelecekteki kazançlarını cari döneme kaydırma, tersine gelecekteki performansın zayıf olması beklendiğinde cari döneme ait kazançlarını geleceğe kaydırma eğilimine girebilmektedirler (Defond ve Park, 1997, s.116). Fudenberg ve Tirole (1995, s.77) tarafından ileri sürülen bir teoriye göre, yöneticiler işten çıkarılma ihtimalini ortadan kaldırmak ve kişisel çıkarılarını korumak için bu yola başvurabilmektedir. Karın yüksek olduğu dönemlerde karın düşürülmesini, düşük olduğu dönemlerde ise yükseltilmesini sağlayarak istikrarlı bir kar dağıtımı ile daha az riskli bir şirket görüntüsü vermek amaçlanmaktadır (Bekçi ve Avşargil, 2011, s.136).

2.1.3.Büyük Temizlik Muhasebesi (Big Bath Accounting)

Büyük temizlik muhasebesi, gelir tablosunda geliri azaltan ihtiyari tahakkuklar yapılması veya bazı verimsiz varlıkların bilançodan çıkarılıp gidere dönüştürülmesi suretiyle büyük karın azaltılmasını tanımlamak için kullanılmıştır (Walsh vd., 1991, s.173). Stolowy ve Breton (2000, s.43), şirketlerde yeni yönetimler tarafından başvuru büyük temizlik muhasebesini aynen hükümet değişimlerinde olduğu gibi yeni maliye bakanının beklenen bütçe açığı için kendisinden önceki yönetimi suçlamasına benzetmektedirler. Şirketlerde yönetim değişikliğine gidildiği dönemlerde, yeni yönetim geçmiş yönetimin aslında kamuya açıklanandan daha kötü sonuçlar devrettiği izlenimi yaratmak (Küçüksozen ve Küçükkocaoğlu, 2004, s.6; Ocak ve Güçlü, 2014, s.130), hissedarları rahatlatmak ve kendisi için sürekli bir gelir akışı sağlamak için (Stolowy ve Breton, 2000, s.43) gelecekte karın istikrarlı hale getirilmesi veya yükseltilmesi için kullanılacak kalemleri finansal tablolardan temizleme yoluna gitmektedirler (Dalğar ve Pekin, 2011, s.31).

2.1.4.Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları (Creative Accounting Practices)

Yaratıcı muhasebe; ilke ve kurallar, değerlendirme ölçüleri ve uygulamaya yönelik düzenlemelerdeki eksikliklerden yararlanarak muhasebe rakamları üzerinde oynamak suretiyle finansal tablolarda yer alan bilgileri değiştirerek işletmenin finansal durumunu olduğundan daha iyi göstermesi amacıyla hizmet eden işlemlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Saltoğlu, 2003, s.108; Çıtak, 2009, s.85). Can'a göre (2010, s.30) yaratıcı muhasebe, muhasebe kurallarında bazen uygulayıcılara sunulan birden fazla seçenek, yöntem ve esnekliklerin yalnızca belli kişi veya grupların lehine sonuçlar doğuracak şekilde kullanılması anlamına gelmektedir.

2.1.5. Agresif Muhasebe (Aggressive Accounting)

Agresif muhasebe; hileli raporlama, geniş anlamda kar yönetimi ve yaratıcı muhasebe yöntemlerinden oluşan belirli beklentilere göre yönetim tarafından faaliyet sonuçları ve finansal durumu gösteren finansal raporlardaki rakamların olduğundan farklı gösterilmesi olarak tanımlanır (Uyar, 2014, s.77). Agresif muhasebe, muhasebe ilke ve standartlarının zorlanarak henüz gerçekleşmemiş veya kesinleşmemiş gelirlerin kaydedilmesi ve döneme ait giderlerin gelecek dönemlere aktarılması suretiyle finansal tabloların makyajlanması yöntemidir (Elitaş, 2013, s.48). Konsinye satışların ve faturası kesilmiş ancak henüz müşteriye sevk edilmemiş mal bedellerinin satış hasılatı olarak kaydedilmesi, gelir olarak kaydedilen bazı faaliyet ve işlemlere ilişkin harcama ve giderlerin sonraki dönemlere ertelenmesi agresif muhasebe uygulamalarına örnek olarak verilebilir (Küçüksözen ve Kocaoğlu, 2004, s.5; Bezirci & Karahan, 2015, s.225). Agresif muhasebe uygulamaları ile finansal sonuçların ve finansal durumun olduğundan farklı gösterilerek işletme performansının iyi olduğu izlenimini vermek amaçlanmaktadır (Demir ve Bahadır, 2007, s.114; Erol ve Aslan, 2016, s.23).

2.1.6. Hileli Finansal Raporlama (Fraudulent Financial Reporting)

Amerikan Serbest Muhasebeciler Enstitüsü (AICPA)'nın, denetim standartlarına ilişkin açıklamalarında (SAS, No:99) hileli finansal raporlama; “finansal tablo kullanıcılarını aldatmak amacıyla kasıtlı bir şekilde finansal tablolarda yer alması gereken tutarların yer almaması ve/veya olmaması gereken tutarların finansal tablolarda yer alması” olarak ifade edilmektedir (Varıcı, 2012, s.126). Hileli finansal raporlama, genellikle tepe yöneticiler tarafından, işletmelerin mali tabloları ile oynanması şeklinde gerçekleştirilmekte olup yönetim hilesi olarak da adlandırılmaktadır (Bozkurt, 2009, s. 65).

2.2. Manipülasyonları Tespit Etmek İçin Kullanılan Modeller

Muhasebe yazınında, manipülasyonun tespitinde kullanılmak üzere çeşitli araştırmacılar tarafından geliştirilen birçok model bulunmaktadır. Bunlar; tahakkuk esaslı modeller olan Healy, DeAngelo, Jones ve Endüstri Modelleri, karma modeller olan Beneish ve Spathis Modelleri ve alternatif modeller olan Yapay Sinir Ağları, Regresyon Modeli, Karar Ağacı Modeli, Genetik Algoritma ve Diskriminant Analiz modelleri olarak sınıflandırılabilir (Fındık ve Öztürk, 2016, s.488). Bu çalışmada tahakkuk esaslı modeller ile karma modeller inceleme konusu yapılmıştır.

2.2.1. Tahakkuk Esaslı Modeller

Tahakkuk esaslı modeller olan Healy Modeli, De Angelo Modeli, Jones Modeli, Düzeltilmiş Jones Modeli ve Endüstri Modelleri olmak üzere beş tanedir.

Healy Modeli: Healy'e göre (1985, s.106) ikramiye planları, yöneticileri alacakları primleri arttırmak için tahakkukları ve muhasebe yöntemlerini kullanarak manipülasyon yapmaya teşvik etmektedir. Healy, “İkramiye Planlarının Muhasebe Kararları Üzerine Etkisi” adlı çalışmasında yöneticilerin ikramiye sözleşmeleri altında gelir raporlamayı teşvik etmeleri

ve toplam tahakkuklar arasında güçlü bir ilişki olduğu tezini ileri sürerek bunu test etmiştir. İkramiye planlarına bir üst sınır getiren şirketler ile sınırlama getirmeyen şirketlerin karşılaştırıldığı test sonuçları teoriyi daha da desteklemektedir: prim ödemelerine bir sınırlama getirilen yıllarda, üst sınır getirilmeyen yıllara göre tahakkukların daha düşük ve nakit akışlarının sabit tutulduğu görülmektedir.

Healy'nin çalışmasında ihtiyari (isteğe bağlı) tahakkuklar aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$DA_t = TA_{t-1} / A_{t-1}$$

DA_t : İhtiyari tahakkuklar

TA_{t-1} : Önceki yıla ait toplam tahakkuklar

A_{t-1} : Önceki yıl toplam aktif

Cari dönemdeki ihtiyari tahakkukların önceki yıla ait toplam tahakkukların bir bileşeni olduğu varsayımına dayanan bu model çerçevesinde ihtiyari tahakkukların sıfır olması beklenir. İhtiyari tahakkukları sıfır olmayan her işletmenin kar yönetimi yaptığı; sıfırdan düşük olanların karlarını arttırma, sıfırdan büyük olanların ise karlarını düşürme yönünde faaliyetlerde bulunduğu kabul edilir (Aren, 2003, s.34).

De Angelo Modeli: DeAngelo yaptığı çalışmada, NewYork (NYSE) ve Amerikan Borsasında (AMEX) işlem gören 64 şirketin tepe yöneticilerinin 1973-1982 yılları arasındaki muhasebe kararlarını inceleyerek yöneticilerin piyasadaki hisse senetlerini geri almadan önce, hisse değerini düşürmek amacıyla kazanç manipülasyonu yapıp yapmadıklarını araştırmıştır (Kara vd., 2016, s.14). Çalışmada elde edilen kanıtlar, örnek işletme yöneticilerinin hisse senetlerini geri satın almadan önceki dönemlerde sistematik olarak tahakkukların azaltılması yoluyla raporlanan gelirleri azaltarak manipülasyon yaptıkları hipotezini desteklememektedir (DeAngelo, 1986, s.418).

Modele göre normal şartlarda toplam tahakkuklardaki değişimin yıllar itibariyle “0” olması beklenmekte, hisse senetlerinin geri alındığı dönemde toplam tahakkukların belirgin bir şekilde negatif olması halinde ise yöneticilerin manipülasyon yaptıkları kabul edilmektedir (Küçüksözen, 2004, s.258).

DeAngelo, modelini ihtiyari olmayan tahakkukları, bir önceki dönem toplam tahakkuklarını iki yıl önceki toplam aktif oranına eşitleyerek kurmuştur.

$$NDA_t = TA_{t-1}$$

Bu modelde, “ihtiyari olmayan tahakkuklar” aşağıdaki gibi hesaplanmıştır:

$$NDA_t = TA_t / A_{t-1}$$

NDA_t = Tahmini İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

Modelde ihtiyari tahakkuklar hesaplanması için kullanılan eşitlik ise aşağıdaki gibidir.

$$DA_t = TA_t - TA_{t-1} / A_{t-1}$$

Dechow ve diğerlerine (1995, s.198) göre, DeAngelo modeli bu şekliyle Healy modelinin özel bir durumu olarak görülebilir; bu modelde, isteğe bağlı olmayan tahakkukların tahmin periyodu önceki yılın gözlemi ile sınırlandırılmıştır.

Jones Modeli: Jones (1991) tarafından geliştirilen bu model, işletmenin faaliyet seviyesindeki farklılıkları göz önünde bulundurmamak amacıyla, ihtiyari tahakkukların seviyesinin sabit olmadığını varsayarak; tahakkuk farklılıklarını toplam varlıklara göre derecelendirmiştir. Diğer bir ifadeyle, modelde sabit olarak “toplam tahakkuklar / bir önceki yıl toplam aktifi” oranını kullanmıştır. Model aynı zamanda işletme büyüklüğünün kontrol edilmesi için maddi duran varlık seviyesini bağımsız değişkenler arasına eklemiştir. Sonuç olarak işletmelerin hacimlerindeki büyümeyle ihtiyari tahakkuklar arasındaki ilişkiyi dikkate almıştır (Tepeli ve Kayıhan,2016, s.252). Bu açıklamalara göre modelin formülü aşağıdaki gibi ortaya çıkmıştır (Jones, 1991, s.213).

$$TA_t / A_{t-1} = \alpha_i [1/A_{t-1}] + \beta_1 [\Delta REV_t / A_{t-1}] + \beta_2 [PPE_t / A_{t-1}] + \epsilon_t$$

TA_t = t yılındaki toplam tahakkuklar

ΔREV_t = t yılındaki gelirlerle t-1 yılındaki gelirler arasındaki değişim

PPE_t = t yılındaki brüt makine-tesis ve cihazlar

A_{t-1} = t-1 yılındaki toplam varlıklar

ϵ_t = t yılındaki hata terimi

Modelde, en küçük kareler yönteminin uygulanması suretiyle α , β_1 , β_2 katsayılarından yararlanılarak tahmini değerler (beklenen değerler) bulunmaktadır.

Bu yöntem genel olarak verileri bir zaman serisi biçiminde ele alarak farklı ekonomik şartlarda firmanın tahakkuklarını belirlemeye çalışmak esasına dayanır. Jones modeli önceki modellere göre daha analitiktir. Ayrıca hem arazi, bina, ekipman ve gelirdeki değişikliklerden hareketle ihtiyari tahakkukları tahmin hem de ihtiyari tahakkukları sadece geçen dönemin toplam tahakkuklarına bağlı bir değişken olarak görmemesi literatüre önemli katkı sağlamıştır (Aren, 2003, s.35-36).

Düzeltilmiş Jones Modeli: Bu model, Dechow ve diğerleri tarafından 1995 yılında yayınlanan “Kar Yönetiminin Tespiti” adlı makalede Jones modeline alacaklardaki değişimi de ekleyerek modeli geliştirdikleri için düzeltilmiş Jones modeli olarak bilinmektedir. Modelde kullanılan eşitlik aşağıdaki gibidir (Dechow vd., 1995, s.199).

$$NDA_t = \alpha_1 (1/A_{t-1}) + \alpha_2 (\Delta REV_t - \Delta REC_t) + \alpha_3 (PPE_t)$$

ΔREC_t = t yılındaki net alacaklar ile t-1 yılındaki net alacaklar arasındaki değişim.

Kredili satışlar ile kar yönetiminin, nakit satışlar ile karları yönetmekten daha kolay olduğu mantığına dayanan bu model, dolaylı olarak kredili satışların tamamının kar yönetimi nedeniyle yapıldığını varsaymaktadır (Önder ve Ağca,2013, s.39).

Dechow, Sloan ve Sweeney (1995, s.224) manipüle edilmiş finansal tabloları tahmin etmek amacıyla geliştirilen tahakkuk esaslı modeller üzerine yaptıkları çalışmada, Düzeltilmiş Jones Modelinin muhasebe manipülasyonunu test etmekte diğer modellere göre daha güçlü olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Endüstri Modeli: Bu model, ihtiyari olmayan tahakkukların bütün dönemlerde sabit olduğu varsayımını gevşetmekte, bununla birlikte, ihtiyari tahakkukların belirleyicilerini doğrudan modellemek yerine, bu belirleyicilerdeki değişimin aynı sektördeki bütün şirketlerde aynı olduğu varsayımından hareket etmektedir (Küçükkocaoğlu vd., 2007, s.6). Yöntemin dayanağı, incelenen örnek şirketler dışında aynı sektörde yer alan şirketlerin aktif büyüklüğüne göre ölçeklendirilmesi suretiyle hesaplanan toplam tahakkuk oranlarının median değerlerinin kullanılmasıdır (Küçüksözen, 2005, s.265). Buna göre model şu şekildedir (Dechow vd., 1995, s.199):

$$NDA_t = Y1 + Y2 \text{ median}_I(TA_t)$$

$\text{median}_I(TA_t)$ = Aynı endüstri dalında örnekleme alınmayan tüm işletmelerin aktifleri tarafından ölçülmüş toplam tahakkukların medyan değeri

İşletmeye özgü Y1 ve Y2 değişkenleri tahmin periyodundaki gözlemler üzerinde en küçük kareler yöntemi kullanılarak tahmin edilmektedir.

2.2.2. Karma Modeller

Karma modeller, içerisinde toplam tahakkukları barındırmakla birlikte genelde finansal tablo hilelerinin tespitinde bağımsız değişken olarak çeşitli finansal oranları kullanan modellerdir (Uğurlu ve Sevim, 2015, s.67). Karma modeller başlığı altında Beneish ve Spathis tarafından geliştirilen modeller incelenecektir.

Beneish Modeli: Beneish tarafından geliştirilen bu model, inceleme konusu yapılan şirketlerin manipülasyon yapıp yapmadığını tespit etmeye yönelik ve son yıllarda yapılan çalışmalarda en sık kullanılan önemli bir modeldir. Muhasebe manipülasyonlarının tahmin edilmesi amacıyla Aren (2006), Küçüksözen (2005), Jones vd. (2008), Bekçi ve Avşarlıgil (2011), Güler vd. (2013), Varıcı ve Er (2013), Omar vd. (2014), Kara vd. (2015), Mavengere (2015), Kamal vd. (2016), Fındık ve Öztürk (2016) ve Tepeli ve Kayıhan (2016) yaptıkları çalışmalarda Beneish modelini kullanmışlardır.

Beneish modeli veya Beneish M-Skoru olarak bilinen bu model Profesör Messod Daniel Beneish tarafından oluşturulan matematiksel bir modeldir ve finansal dolandırıcılık veya kazanç manipülasyonu eğilimini belirlemek için çeşitli analiz oranları ve sekiz değişkenden oluşturulmuştur (Abdul Aris vd., 2013, s.729). Değişkenler, şirketin mali tablolarındaki verilerden oluşturulur ve kazançların ne derece değiştirildiğini gösteren bir M-Skoru oluşturur. Model birçok yönden, Altman Z-Skoruna benzer, ancak iflas yerine kazanç manipülasyonunun belirlenmesine odaklanmıştır (Nwoye vd., 2013, s.644).

Beneish Modelinde; finansal bilgi manipülatörü şirketlerle kontrol şirketlerinin verileri probit analize tabi tutarak her bir değişken için katsayılar hesaplanmaktadır. Bu katsayıları kullanarak her bir işletmenin finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapmadığı, M_i sonucunun sıfıra yakın olması halinde manipülatör değil, bire yakın olması halinde manipülatör şeklinde değerlendirmek üzere model çerçevesinde hesaplanmaktadır. Bu çerçevede Beneish Modeli aşağıdaki gibidir (Beneish, 1999, s. 26):

$$M_i = \beta_i X_i + \epsilon_i$$

β_i = Model çerçevesinde her bir bağımsız değişken için bulunan katsayı

X_i = Açıklayıcı değişkenlerin oluşturduğu matris

ϵ_i = Hata terimi

Beneish'in modelinde kullandığı 8 tane bağımsız açıklayıcı değişken aşağıdaki gibidir:

- Ticari alacaklar endeksi (DSRI),
- Brüt kar marjı endeksi (GMI),
- Aktif kalitesi endeksi (AQI),
- Amortisman giderleri endeksi (DEPI),
- Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri endeksi (SGAI),
- Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı (TATA),

- Satışlardaki büyüme endeksi (SGI)
- Borçlanma yapısındaki değişmeler endeksi (LVGI)

Beneish modelinde manipülatör şirketler ve manipülasyon yapmamış şirketlere ait olan 8 adet bağımsız değişkene ilişkin verileri probit analizle incelenmiştir ve aşağıda sunulan denkleme ulaşılmıştır (Beneish; 1999, s.29):

$$Mi = -4,840 + (0.920*DSRI) + (0.528*GMI) + (0,404*AQI) + (0,892*SGI) + (0,115 * DEPI) + (-0,172 * SGAI) + (4,679 * TATA) + (-0,327 * LVGI)$$

Bu denklemin sonucunda bulunan Mi değerinin normal dağılım fonksiyonuna göre manipülasyon olasılığı değerlendirilmesi aşağıdaki gibi yapılmaktadır (Wiedman,1999, s.167);

Tahmini Olasılık	Ölçütler
> 11,32%	Önemli ölçüde manipülasyon tehlikesi var
5,99% ile 11,32% arası	Manipülasyon için ciddi risk var
2,94% ile 5,99% arası	Gri Bölge: Manipülasyon olasılığı var
< 2,94%	Manipülasyona dair hiçbir kanıt yok

Spathis Modeli: Spathis (2002, s.185), modelini oluştururken Beneish'ten farklı olarak manipülasyonu saptamak için logistic regresyon analizine başvurmuştur. Spathis modeli, finansal bilgi manipülatörü şirketlerle kontrol şirketlerini bazı bağımsız değişkenlere (borç özsermaye oranı, satışların toplam aktiflere oranı, net karın satışlara oranı, ticari alacakların satışlara oranı, net karın aktife oranı vb.) göre logit analize tabi tutmaktadır (Bezirci ve Karahan,2015, s.219). Spathis, 2000 yılında Atina Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören 76 şirketin finansal tablo verileri ile logistic regresyon analizi yaparak, hileli finansal tabloları tespit ederken kullanılması gereken rasyoları tespit etmeye çalışmıştır. Spathis'in kullandığı Logit model aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

$$E(y) = \exp(b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_kx_k) / 1 + \exp(b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_kx_k)$$

Eşitlikte bağımlı değişken olan $E(y)$ için:

Eğer şirketin finansal tablo hilesi yaptığı varsayılıyorsa $y=1$

Eğer şirketin finansal tablo hilesi yapmadığı varsayılıyorsa $y=0$ değeri verilmiştir.

b_0 = Kesişim değeri

$b_1 + b_2 + \dots + b_k$ = Bağımsız değişkenlerin regresyon katsayısı

$x_1 + x_2 + \dots + x_k$ = Bağımsız değişkenler

Spathis'in Beneish'ten farklı olarak modelde kullandığı bağımsız değişkenler aşağıdaki gibidir.

- DEBT/EQ= Debt / Equity (Borç/Özkaynak)
- SAL/TA=Sales /Total assets (Satışlar/Toplam Aktifler)
- NP/SAL= Net Profit / Sales (Net Kar/ Satışlar)
- REC/SAL= Receivables / Sales (Alacaklar/ Satışlar)
- NP/TA= Net Profit / Total Assets (Net Kar/ Toplam Aktifler)
- WC/TA=Working Capital / Total Assets (Çalışma Sermayesi/ Toplam Aktifler)

- GP/TA= Gross Profit / Total Assets (Brüt Kar/ Toplam Aktifler)
- INV/SAL= Inventories / Total Assets (Stoklar/ Satışlar)
- TD/TA=Total Debt / Total Assets (Toplam Borç / Toplam Aktifler)
- Z= Z-Score (Altman Z- Skoru)

Spathis (2002, s.187) bu değişkenlerden; stokların satışlara oranı (INV/SAL), toplam borçların toplam aktiflere oranı (TD/TA) ve Z-Skoru'nun finansal tablolardaki manipülasyon olasılığının tespitinde önemli oranlar olduğu yönünde tespitlerde bulunmuştur.

3.SONUÇ

Sermaye piyasalarının gelişiminde bilgi kullanıcılarına sunulan finansal tablolar kritik öneme sahiptir. İşletme yönetiminin sorumluluğunda muhasebe standartlarına göre hazırlanan finansal tabloların gerçeğe uygun ve güvenilir olması beklenmektedir. Ancak; bu beklenti karşılanamadığında, özellikle işletme dışındaki finansal tablo kullanıcıları bilgi riskine maruz kalmaktadır. Muhasebe manipülasyonu yapılması suretiyle işletmenin durumu olduğundan daha iyi ya da daha kötü gösterilerek finansal tablo kullanıcıları yanıltılabilmektedir.

Muhasebe manipülasyonlarının tespiti için 1980'li yıllardan bu yana çeşitli modeller geliştirilmiş olmasına rağmen konu 2000'li yılların başlarından itibaren yaşanan muhasebe ve denetim skandalları ile dikkatleri çekmiştir. Hileli raporlama konusu hem yatırımcıların finansal sisteme olan güvenini hem de ülke ekonomisini etkileyebileceğinden dünyadaki akademisyenler ve araştırmacılar için popüler bir araştırma alanı haline gelmiştir. Finansal tablolarda manipülasyon yapılıp yapılmadığını değerlendirmek için bazı araştırmacılar ve akademisyenler tarafından geliştirilen modeller inceleme konusu yapılan şirketlerin manipülatör olma olasılığını belirlemeye yöneliktir.

Literatürde manipülasyonların tespiti amacıyla geliştirilen modellerin uygulandığı çalışmalar incelendiğinde karma modellerin hem tahakkukları hem de finansal oranları ve endeksleri kullanarak manipülasyon olasılığını tahmin etmeye çalışması nedeniyle tahakkuk esaslı modellere oranlara daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Bu modeller özellikle finansal tablolarda denetimini yapan bağımsız denetçilere, denetim sürecini planlarken büyük fayda sağlamaktadır. Bu modellerin kullanılması ile manipülatör olma olasılığı yüksek çıkan işletmeler hakkında daha fazla denetim kanıtı toplayarak daha detaylı bir denetim çalışması yapılması kaçınılmaz olacaktır. Bu modellerden elde edilen bulgular, denetçilerin mesleki bilgi ve deneyimlerini kullanarak gerçekleştirdiği denetim çalışmasında oluşturacağı denetim görüşünü destekleyici bir rol üstlenmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, T. and Naima, J. (2016). *Detection and Analysis of Probable Earnings Manipulation by Firms in a Developing Country*, Asian Journal of Business and Accounting, 9(1), 59-81.
- Abdul Aris, N., Othman, R., Arif, S. M., Abdul Malek, M. A., ve Omar, N. (2013, June). *Fraud Detection: Benford's Law vs Beneish Model*, IEEE Symposium on Humanities, Science and Engineering Research, Penang, Malaysia, Conference Paper,726-731.
- Aren, S. (2003). *Yöneticilerin Kar Yönetimi İle İlgili Tutumları ve İMKB'de bir Uygulama*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze.
- Bekçi, İ. ve Aşşargil, N. (2011). *Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemlerinden Yaratıcı Muhasebe Ve Bir Uygulama*, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 13(2), 131-162.

- Beneish, M. D.(1999). *The Detecting Of Earnings Manipulation*, Financial Analysts Journal, 55(5), 24-36.
- Bezirci, M. ve Karahan, N. S. (2015). *Muhasebe Kayıt Sürecindeki Manipülasyonların Neden ve Sonuç İlişkisinin Değerlendirilmesi*, Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15(29), 216-240.
- Bozkurt, N. (2009). *İşletmelerin Kara Deliği Hile: Çalışan Hileleri*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Can, A. V. (2010). *Krizin Muhasebesi ve Muhasebenin Krizi*, Mali Çözüm Dergisi, 97, 21-47.
- Chen, L. H. (2013). *Income Smoothing, Information Uncertainty, Stock Returns, And Cost Of Equity*, Review of Pacific Basin Financial Markets and Policies, 16 (3), 1-34. <https://doi.org/10.1142/S0219091513500203>
- Çıtak, N. (2009). *Yaratıcı Muhasebe Hileli Finansal Raporlama mıdır?*, Mali Çözüm Dergisi, 91, 81-109.
- Dalğar, H. ve Pekin, S. (2011). *Kurumsal Yönetim İle Finansal Tablo Manipülasyonu Arasındaki İlişki: İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi'nde Yer Alan Şirketlerde Bir Araştırma*, Mali Çözüm Dergisi, 107, 19-43.
- DeAngelo, L. E. (1986). *Accounting Numbers As Market Valuation Substitutes: A Study of Management Buyouts of Public Shareholders*, The Accounting Review, 62(3), 400-420.
- Dechow, P.M., Sloan, R. G. ve Sweeney, A. P. (1995). *Detecting Earning Management*, The Accounting Review, 70(2), 193-225.
- DeFond, M. L. and Park, C. W. (1997). *Smoothing Income in Anticipation of Future Earnings*, Journal of Accounting and Economics, 23, 115-139.
- Demir, V. ve Bahadır, O. (2007). *Muhasebe Manipülasyonu - Yöntemler ve Teknikler*, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 58 (Nisan), 41-53.
- Elitaş, B. L. (2013). *Muhasebe Manipülasyonu ve Muhasebe Bilgi Kalitesine Etkisi*, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 58 (Nisan), 41-53.
- Erol, M. ve Aslan, M. (2016). *Muhasebe Manipülasyon Yöntemlerinden Agresif Muhasebe ve Bir Uygulama*, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, 16(49), 19-28.
- Fındık, H. ve Öztürk, E. (2016). *Finansal Bilgi Manipülasyonunun Beneish Modeli Yardımıyla Ölçülmesi: BIST İmalat Sanayi Üzerine Bir Araştırma*, İşletme Araştırmaları Dergisi, 8(1), 483-499.
- Fudenberg, D. and Tirole, J. (1995). *A Theory of Income and Dividend Smoothing Based on Incumbency Rents*, Journal of Political Economy, 103(1), 75-93.
- Güler S., Emgin O. ve Uçma T. (2013). *A Pragmatic Manifest for Ethics in Emerging Markets: The Prediction of Manipulation in Turkey by Using Beneish's Model*, Muhasebe ve Bilim Dünyası Dergisi, 15 (3), 149-164.
- Healy, P. M. (1985). *The Effect Of Bonus Schemes On Accounting Decisions*, Journal of Accounting and Economics, 7, 85-107.
- Jones, J. J. (1991). *Earnings Management During Import Relief Investigations*, Journal of Accounting Research, 29 (2), 193-228.

- Jones K. L., Krishnan G. V. ve Melendrez K. D. (2008). *Do Models of Discretionary Accruals Detect Actual Cases of Fraudulent and Restated Earnings? An Empirical Analysis*, Contemporary Accounting Research, 25 (2), 499-531.
- Kamal, M.E. M., Salleh, M. F. Ve Ahmed, A. (2016). *Detecting Financial Statement Fraud by Malaysian Public Listed Companies: The Reliability of the Beneish M-Score Model*, Jurnal Pengurusan, 46, 1-15.
- Kara E., Uğurlu M. ve Körpi M. (2015). *Using Beneish Model in Identifying Accounting Manipulation: An Empirical Study in BIST Manufacturing Industry Sector*, Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies, 1 (1), 21- 39.
- Kara, M. S. (2006). *Sermaye Piyasası Aracılık Faaliyetlerinde Yatırımcının Korunması*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi SBE, Ankara.
- Kara, S., Sakarya, Ş. ve Aksu, M. (2016). *Beneish Modeli İle Kazanç Manipülasyonunun Tespit Edilmesi: BIST Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Uygulama*, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 8(2), 13-25.
- Kızıl, C., Çelik, İ. E., Akman, V. ve Şener, S. (2016). *Yaratıcı Muhasebe Yöntemleri Ve Finansal Bilgilerin Manipülasyonu: Profesyonel Muhasebe Meslek Mensupları Üzerinde Örnek Bir Uygulama*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1), 1-18.
- Küçükkoçaoğlu, G., Keskin Benli, Y. ve Küçüksözen, C. (2007). *Finansal Bilgi Manipülasyonunun Tespitinde Yapay Sinir Ağı Modelini Kullanımı*, İMKB Dergisi, 9(36), 1-30.
- Küçüksözen, C. (2004). *Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları Ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Küçüksözen, C. ve Küçükkoçaoğlu, G. (2004). *Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, 1st International Accounting Conference on the Way to Convergence' de sunulan bildiri, 3-5 November, İstanbul.
- Küçüksözen, C. (2005). *Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, SPK Yayınları No: 183, Ankara.
- Mahama, M. (2015). *Detecting Corporate Fraud And Financial Distress Using The Altman And Beneish Models*, International Journal of Economics, Commerce and Management, 3(1), 1-18.
- Mavengere, K. (2015). *Predicting corporate bankruptcy and earnings manipulation using the Altman Z-score and Beneish M score. The case ofZ manufacturing firm in Zimbabwe*, International Journal of Management Sciences and Business Research, 4(10), 8-14.
- Nwoye, U.J., Okoye, E. ve Oraka, A. O. (2013). *Beneish Model as Effective Complement to the Application of SAS No. 99 in the Conduct of Audit in Nigeria*, Management and Administrative Sciences Review, 2(6), 640-655.
- Ocak, M. ve Güçlü, F. C.(2014). *Muhasebe Manipülasyonu: Hile, Yaratıcı Muhasebe, Kâr ve İzlenim Yönetimine İlişkin Kavramsal Çerçeve*, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 6(3), 123-135.

- Omar, N., Koya, R. K., Sanusi, Z. M. ve Shafie, N. A. (2014). *Financial Statement Fraud: A Case Examination Using Beneish Model and Ratio Analysis*, *International Journal of Trade, Economics and Finance*, 5 (2), 184-186.
- Önder, Ş. ve Ağca, A. (2013). *Toplam Tahakkuk Modelleri İle Türkiye’de Kar Yönetiminin Ölçülmesi: İMKB’de yer alan İşletmeler Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, EYİ Özel Sayı, 35-47.
- Paolone, F.ve Magazzino, C. (2014). *Earnings Manipulation among the Main Industrial Sectors: Evidence from Italy*, *Economia Aziendale Online*, 5(4), 253-261
- Saltoğlu, M. (2003). *Yaratıcı Muhasebede Özel Amaçlı Şirketlerin Rolü ve Enron Örneği*, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 10(1), 107-116.
- Spathis, C. T. (2002). *Detecting false financial statements using published data: some evidence from Greece*, *Managerial Auditing Journal*, 17(4), 179-191, doi: 10.1108/02686900210424321
- Stolowy, H. and Breton, G. (2000). *A Framework For The Classification Of Accounts Manipulations*, http://www.hec.fr/var/fre/storage/original/application/_456c089c66d9579417b29c15bbdc9f6.pdf (erişim tarihi: 06.05.2017).
- Şensoy, D. (2013). *Manipülasyon; Piyasa Dolandırıcılığı Suçu, Uygulanacak Tedbirler ve Yaptırımlar*, *Ankara Barosu Dergisi*, 2013/3,371-399.
- Tarjo ve Herawati, N. (2015). *Application of Beneish M-Score Models and Data Mining to Detect Financial Fraud*, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 211, 924-930.
- Tepeli, Y. ve Kayhan, B. (2016). *Muhasebe Manipülasyonunun Beneish Modeli İle Tespit Edilmesi: Bist Gıda Maddeler Sanayi Sektöründe Bir Uygulama*, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 245-264.
- Uğurlu, M. ve Sevim, Ş. (2015). *Finansal Tablolardaki Hile Riskinin Tahmin Edilmesinde Karma Modellerin Nispi Başarısı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz*, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 65-88.
- Uyar, M. (2014). *The Impacts Of Earnings Management As An Aggressive Accounting Technique On The Accounting Data Quality*, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 75-88.
- Varıcı, İ. (2012). *Hileli Finansal Raporlama Açısından Denetçinin Sorumluluğu: İMKB’de Faaliyet Gösteren İşletmelerin Denetim Raporlarının İncelenmesi*, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 3(5), 122-144.
- Varıcı, İ. ve Er, B. (2013). *Muhasebe Manipülasyonu ve Firma Performansı İlişkisi: İMKB Uygulaması*, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 13 (1), 43-52.
- Walsh, P., Craig, R., ve Clarke, F. (1991). *Big Bath Accounting’ Using Extraordinary Items Adjustments: Australian Empirical Evidence*, *Journal of Business, Finance & Accounting*, 18(2), 173-189.
- Weidman, C. I. (1999). *Instructional Case: Detecting Earnings Manipulation*, *Issues in Accounting Education*, 14(1), 145-176.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5947addb725713.63420711(Erişim Tarihi:06.05.2017).

MARKA ŞEHİR OLUŞTURMADA ŞEHİRDE YAŞAYAN AKADEMİK PERSONEL VE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ŞEHİRDEN ALGILADIKLARI MEMNUNİYET DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜMÜ: OSMANİYE İLİNDE BİR ARAŞTIRMA¹

Yrd. Doç. Dr. Mutlu Yüksel AVCILAR²

Arş. Gör. Mehmet Fatih AÇAR³

Arş. Gör. Gülhan YENİLMEZ⁴

Özet

Bir şehrin markalaşma sürecinde, şehirde yaşayan nitelikli insan sermayesi (entelektüel sermaye) düzeyinin artırılması oldukça önemlidir. Üniversitede çalışmak ve eğitim almak için şehirde yaşamaya karar veren akademisyen ve öğrencilerin, onlara ev sahipliği yapan şehirlerin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden gelişmesine olumlu katkılar sağladığı bilinmektedir. Ayrıca, şehirde yaşayan akademisyenler ve öğrencilerin gerek şehirde yaşamaktan ve gerekse üniversitede eğitim almaktan algıladıkları memnuniyet düzeylerinin tespiti, şehir pazarlama ve markalaşma stratejilerinin geliştirilmesinde karar alıcılara yol göstermektedir. Bu çalışmanın amacı, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinde çalışan akademisyenler ve eğitim alan öğrencilerin Osmaniye’de yaşamaktan duydukları memnuniyet düzeyini ölçerek, şehir memnuniyet indeksi hesaplamaktır. Araştırma için gerekli olan veriler, yüz yüze anket yöntemi ile Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi’nde görev yapan akademik personel ve öğrencilerden kolayda örnekleme yöntem ile elde edilmiştir. Analizler SmartPLS 3.0 ve SPSS 18.0 paket programları yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, akademisyenlerin şehirde yaşamadan memnuniyet düzeylerinin öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şehir markası, Şehirde yaşamaktan algılanan memnuniyet, Şehirde yaşam memnuniyet indeksi.

THE MEASUREMENT OF THE ACADEMIC STAFF AND UNIVERSITY STUDENTS’ PERCEIVED SATISFACTION LEVEL TOWARDS LIVING IN THE CITY IN DEVELOPING A CITY BRAND: A RESEARCH IN OSMANİYE

Abstract

To increase intellectual capital level of the living in the city is very important in the branding process of a city. Academicians and students who decide to live in the city are known as providing a positive contribution to the development of the economic, social, and cultural aspects of the city. In addition, the determination of the perceived satisfaction level of the academicians and students towards the city can provide guidance to develop city marketing and branding strategy decisions. Therefore, the purpose of this study is to determine Osmaniye Korkut Ata University’s academicians

¹ Bu makale, 3-5 Mayıs 2016 tarihleri arasında Osmaniye’de düzenlenen Stratejik Kalkınmada Kent Değerleri Sempozyumu’nda sunulan bildirinin öneriler dikkate alınarak geliştirilmiş şeklidir.

² Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, myukselavcilar@osmaniye.edu.tr

³ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İşletme Bölümü, mfatihacar@osmaniye.edu.tr

⁴ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İşletme Bölümü, gulhanvenilmez@osmaniye.edu.tr

and students' perceived satisfaction level with living in Osmaniye and to calculate the life satisfaction index. The data required for the analysis were obtained from Osmaniye Korkut Ata University's academicians and students by using convenience sampling technique and face-to-face survey method. Analyses were conducted via SmartPLS 3.0 and SPSS 18.0 statistical packed programs. As a result of analyses, we found that academicians' perceived satisfaction level with the living in the city is higher than students who live in the same city.

Keywords: City branding, measurement of the perceived city life satisfaction, and life satisfaction index for the city.

1. GİRİŞ

Pazarlama kavramı, genel olarak, paydaşlarına değer yaratma bilim ve sanatı olarak tanımlanabilmektedir (Kotler ve Keller, 2014, s. 27). Pazarlama, günümüzde sadece ürün ve hizmetlerin pazarlanması konusunda ticari işletmelere özgü faaliyetler olarak ele alınmamaktadır (Demirgüneş ve Avcılar, 2014, s. 557). Ürün ve hizmetlerin yanında; etkinlikler, deneyimler, kurum ve kuruluşlar, insanlar, bilgiler, fikirler ve şehirler de pazarlamaya konu olabilmektedirler (Kotler ve Keller, 2012, s. 27).

Günümüzde şehirler, hedef kitlesini, yarattıkları değer konusunda ikna ederek, dünya genelindeki, tüketici, turist, yatırım, vasıflı çalışan ve fikir paylaşımı rekabetinden pay almak istemektedirler (Gilboa, vd., 2015, s. 50). Şehirler, şehre daha fazla turist ve yatırımcının çekilmesi sağlanarak şehirdeki girişimcilik ve endüstrinin geliştirilmesi, şehre yeni yerleşimcilerin çekilmesi ile de şehir halkının refah düzeyinin artırılarak, şehir kalkınmasında rol almalarının sağlanması konularında yoğun rekabet içindedirler (Kavaratzis ve Ashworth, 2008, s. 160). Şehirlerin bu yoğun rekabette başarılı olmaları, pazarlama strateji ve tekniklerini kullanarak, tüketicilerin zihninde güçlü şehir markası oluşturmalarıyla mümkündür (Demirgüneş ve Avcılar, 2014, s. 557).

Marka kavramı, isim, terim, sembol, renk, marka işareti, slogan gibi birtakım rasyonel ve somut, görsel ve işitsel unsurlarla, kişisel imaj, kullanıcı kimliği, kişilik, kültür, ilişkiler ve sembolik değerler gibi duygusal ve soyut unsurlardan oluşan ve tüketicilerin satın alma kararlarını etkileyerek tercih edilmeyi sağlayan, ürün, hizmet ve deneyimlerin kaynağını belirten ve böylece rakiplerden farklılaştıran özelliklerin tamamı olarak tanımlanmaktadır (Demirgüneş ve Avcılar, 2014, s. 558). Marka ile ilgili strateji yöntem ve teknikler, ürün ve hizmetlere yönelik kullanılabilirliği gibi şehirler için de kullanılabilir. Şehir markalaşması, bir şehrin yalnızca yerleşim yeri olarak algılanması yerine; insanların, eğitim alma, çalışma, yatırım yapma ve ziyaret etmeleri için çekici bir yer haline getirilmesi amacıyla uygulanan tüm faaliyetlerdir (Demirgüneş ve Avcılar, 2014, s. 557). Şehir markalaşması, bütün paydaşlarını yeni bir rekabetçi kimlik etrafında toplayarak, paydaşların mesajlarını hedef kitleye ulaştırmak için bir yol olarak kullanılmaktadır (Gilboa, vd., 2015, s. 50).

Güçlü şehir markası oluşturma sürecinde şehir kimliği anahtar bir faktördür. Şehir kimliğini oluşturan özellikler; coğrafi özellikler, iklimsel özellikler, anıt yapılar, meydanlar ve sokaklar, folklorik ve sosyokültürel özellikler olarak sıralanabilir (Avcılar ve Kara, 2015, s. 87-88). Bir anlamda, bir şehrin kimliği, o şehirde yaşayan veya dışardan gelen paydaşlar tarafından, şehrin nasıl algılandığıdır (Gilboa, vd., 2015, s. 51).

Şehir markalaşmasında önemli konulardan bir tanesi de şehir memnuniyetidir (Demirgüneş ve Avcılar, 2014, s. 557). Memnuniyet, tüketicilerin ürünle ilgili beklentileriyle, tüketim tecrübesinden sonra algıladıkları performans düzeylerini kıyasladıklarında, ortaya çıkan tatmin düzeyi olarak tanımlanmaktadır (Lovelock ve Wirtz, 2011, s. 52). Buna göre,

sürekli veya geçici olarak bir şehirde yaşayan şehir sakinlerinin şehir hakkındaki memnuniyet düzeylerini, bireylerin öznel ihtiyaçları, şehirden beklentileri ve algıladıkları şehir özellikleri belirlemektedir (Insch ve Florek, 2008, s. 138). Şehir sakinlerinin şehirle ilgili beklentileri daha önceki deneyimlerine ve ihtiyaçlarına göre oluşmaktadır. Bu beklentilerle şehrin sunduğu imkanların örtüşme oranı memnuniyet düzeylerini belirlemektedir (Fleury-Bahi, vd., 2008, s. 670).

Bireylerin, şehirle ilgili algıladıkları memnuniyet düzeyleri, kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir (Insch ve Florek, 2008, s. 138). Çünkü kişisel özellikler ve durumsal şartlar memnuniyet düzeyini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Örneğin bir aile çocukları için güvenli oyun alanlarına önem verirken; öğrenciler, sosyalleşmeye yönelik mekanlara daha fazla önem verebilmektedir (Insch ve Sun, 2013, s. 180). Yine aynı şekilde bir iş adamıyla, çalışmayan bir bireyin şehirden beklentileri birbirinden farklı olabilmektedir (Gilboa, vd., 2015, s. 51).

Algılanan şehir memnuniyeti, şehir sadakatının en önemli belirleyicilerinden bir tanesidir (Helgesen, vd. 2013, s. 919). Sadakat, mağazalar, ürünler, markalar, organizasyonlar ve şehirler gibi çeşitli unsurlara yönelik geliştirilebilmektedir (Helgesen, vd. 2013, s. 916). Müşteri sadakati, tercih edilen bir ürünü veya hizmeti, satın alma davranışını değiştirmeye neden olacak durumsal etkilere ve pazarlama çabalarına rağmen, sürekli olarak tekrar satın almaya yönelik içten bir bağlılık olarak tanımlanmaktadır (Oliver, 1996, s. 392). Diğer bir tanıma göre ise sadakat, bir ürüne, hizmete veya organizasyona yönelik geliştirilen içten bağlılıktır (Lam vd., 2004, s. 294). Şehir halkının şehir memnuniyet düzeylerinin yüksek olması, şehre bağlılık geliştirmesini sağlamakta, kişilerin şehirle özdeşleşme düzeyini belirlemektedir (Fleury-Bahi, vd., 2008, s. 670). Şehirde yaşamaktan memnun olan bireyler, şehirde yaşantılarını sürdürmeye daha istekli olmaktadır. Örneğin şehir memnuniyeti yüksek olan yatırımcı şehre daha fazla yatırım yapma eğiliminde olmaktadır (Apaydın, 2014, s. 150). Buna ek olarak akademisyenler ve öğrenciler de şehirden memnun olduklarında yaşadıkları şehre yönelik bağlılık geliştirebilmektedirler (Helgesen, vd. 2013, s. 919).

Bu çalışmanın amacı, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinde çalışan akademisyenler ve eğitim alan öğrencilerin Osmaniye’de yaşamaktan duydukları memnuniyet düzeyini ölçerek, şehirde yaşamaktan algılanan memnuniyet indeksi hesaplamaktır. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, akademisyen ve öğrencilerin şehirde yaşam memnuniyetlerinin ölçülmesine yönelik araştırmaların sayısı uluslararası literatürde oldukça fazla fakat, ulusal literatürde nispeten azdır. Çalışmada elde edilen bulgular şehir ve üniversite yöneticilerine yol gösterebilecek niteliktedir. Bu anlamda çalışmanın hem literatüre hem de karar alıcılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Akademisyen ve öğrencilerin, şehirden algıladıkları memnuniyetin hangi değişkenlere göre biçimlendiğini bilmek konuya daha geniş çerçeveden bakılmasını sağlayacaktır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bir şehrin markalaşmasında, şehirde yaşayan nitelikli insan sermayesi (entelektüel sermaye) düzeyinin artırılması oldukça önemlidir (Insch ve Sun, 2013, s. 178). Bir şehrin nitelikli insan sermayesinin artırılması konusunda üniversitelere büyük görevler düşmektedir (Benneworth, vd., 2009, s. 1). Üniversiteler aracılığıyla başarılı akademisyenler, başarılı öğrenciler ve yabancı yatırımcılar şehre çekilmektedir. Bilim adamlarının şehre gelmesinin sonucu olarak şehirler profesyonel ve nitelikli iş gücünü artırmaktadırlar. Öğrencilerin şehre çekilmesi sağlanarak da nitelikli potansiyel iş gücü elde edilmektedir. Ayrıca, üniversite öğrencileri, çevrelerindeki diğer gençlerin şehre karşı tutumlarını ağızdan ağıza iletişim yoluyla etkileyen aracı konumdadırlar (Helgesen, vd. 2013, s. 919).

Geçici şehir nüfusunu oluşturan üniversite öğrencileri ve akademisyenler, onlara ev sahipliği yapan şehirleri ekonomik, kültürel ve sosyal yönden geliştirmektedirler (Insch ve Sun, 2013, s. 179). Yaratıcı sınıfın yeni üyeleri olan mezunlar, mevcut işletmelerde çalışmanın yanı sıra yeni iş alanlarını şehre çekme çabalarına girişmektedirler. Öğrenciler ve akademisyenler, doğrudan ekonomik faydalarının yanı sıra, akademik hayatları boyunca ve sonrasında, şehirleri canlandırarak, şehirlere sosyal ve kültürel canlılık getirmektedirler. Kafelere, canlı müzik mekanlarına, galerilere, sergilere tiyatrolara ve sinemalara sık sık giderek kültürel canlılığın güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar (Insch ve Sun, 2013, s. 179).

Üniversite öğrencilerinin önemini kavrayan şehirler, öğrencilerin bütün istek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına, yoğun çaba sarf etmektedirler. Çünkü, şehre yönelik memnuniyet ve sadakat besleyen öğrenciler, olumlu ağızdan ağıza iletişimle, yeni öğrencileri şehre çekebilmekte ve mezun olduktan sonra okudukları şehirde kalarak şehre çeşitli faydalar sağlayabilmektedirler (Gruber, vd., 2010, s. 108). Ayrıca, öğrencilerin, bir şehir için taşıdıkları önem göz önüne alındığında bazı şehirler, şehir marka kimliğinin bir parçası olarak öğrenci kültürüyle bütünleşebilmektedirler. Örneğin, uluslararası öğrencilere yüksek düzeyde burs imkanı sağlayan ve geniş bir öğrenci nüfusuna ev sahipliği yapan Manchester, kendini İngiltere'nin en önemli öğrenci şehri olarak ilan etmektedir (Insch ve Sun, 2013, s. 179).

Üniversiteye sahip olan şehirler, üniversiteye sahip olmayan benzer boyut ve konumdaki şehirlere göre ekonomik ve sosyal açıdan daha fazla avantaja sahip olabilmektedirler. Günümüzde Melbourne, Manchester, Viyana gibi pek çok şehir, potansiyel öğrencileri ve akademisyenleri şehre çekebilmek ve onları şehirde tutabilmek adına şehir markalaşma stratejileri hayata geçirerek, onları memnun etme ve şehre yönelik sadakatlerini güçlendirme girişimlerinde bulunmaktadır (Cubillo, vd., 2006: 102).

Bir şehrin fiziksel, sosyal ve kültürel çevresini oluşturan unsurlar öğrencilerin ve akademisyenlerin üniversite tercihlerinde önemli düzeyde belirleyici olmaktadır (Price, vd. 2003, s. 212). Sadece okuyacakları veya çalışacakları bölümün niteliği değil, aynı zamanda üniversitenin bulunduğu şehir de öğrencilerin ve akademisyenlerin üniversite tercihlerinin ve motivasyonlarının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır (Insch ve Sun, 2013, s. 179).

Üniversite öğrencileri ve akademisyenlerin şehir ve üniversite memnuniyetlerine ilişkin literatür incelendiğinde, çalışmalar üç başlık altında sınıflandırılabilir. Söz konusu çalışmalar şehir memnuniyetini konu alanlar (Gilboa, vd., 2015; Insch ve Sun., 2013; Demirgüneş ve Avcılar, 2014; Demirel, 2014; Cop ve Akpınar, 2014), üniversite memnuniyetini konu alanlar (Kandemir, 2015; Sojkin vd., 2011; Abubakar, vd., 2010; ve şehir ve üniversite memnuniyetini konu alanlar (Helgesen vd., 2013; Brandt ve Mortanges, 2011) şeklinde sınıflandırılabilir.

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, Gilboa vd. (2015), şehirde yaşayan yerli halkın algıladığı şehir imajını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla Kudüs, Roma ve Trieste şehirlerini karşılaştırmışlardır. Araştırmacılar, belediye hizmetleri faktörünün altında, düşük hava kirliliği, geceleri yeterli ışıklandırma, toplu taşıma, yaşlı insanlar için bakım hizmetleri, bakımlı sokaklar ve kaldırımlar, belediye çalışanlarıyla kolay iletişim kurma değişkenlerini; boş zaman değerlendirme faktörü altında, turizm olanakları, büyük şehre yakın olma, ana otoyollara yakın olma, eğlence mekanları ve gençlik kulüpleri değişkenlerini; güvenlik faktörü altında, sessizlik, güvenlik, düşük suç oranı, kalabalık olmaması değişkenlerini tespit etmişlerdir. Son olarak kamu hizmetleri faktörü altında ise banka şubesi yeterliliği, postane şubesi yeterliliği, tıbbi tesis yeterliliği değişkenlerini belirlemişlerdir.

Helgesen vd. (2013) Norveç'in Alesund şehrinde üniversite öğrencilerinin öğrenim gördükleri şehre ve üniversiteye sadakatlerini etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmacılar, üniversitenin ünü, şehrin ünü, şehir memnuniyeti, şehrin sunduğu sosyal aktiviteler, şehirdeki kolaylıklar, değiştirme maliyeti ve üniversite ile ilgili özellikler faktörlerini tespit etmişlerdir. Araştırmada şehir memnuniyetinin, şehir sadakatini, şehrin ününden daha fazla etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmada ayrıca, şehir ve üniversite bünyesinde gerçekleştirilen sosyal aktivitelerin üniversite öğrencilerinin şehir sadakatlerinde en önemli belirleyiciler olduğunu saptamışlardır.

Insch ve Sun (2013), üniversite öğrencilerinin misafir oldukları şehirle ilgili memnuniyetlerini etkileyen faktörleri tespit etmeye yönelik Yeni Zelanda'nın Dunedin şehrinde bir araştırma yürütmüşlerdir. Araştırmacılar, konaklama, ulaşılabilirlik, şehrin cazibesi ve canlılığı, şehrin kültürel özellikleri, toplum yapısı, toplu taşıma, doğal çevre, kamu güvenliği, alışveriş ve yemek, sosyalleşme imkanları, spor aktiviteleri ve tesisleri değişkenlerini tespit etmişlerdir. Araştırmanın sonucuna göre alışveriş ve yemek, şehrin cazibesi ve canlılığı ve toplu taşımanın öğrencilerin şehir memnuniyetinde ana belirleyiciler olduğu belirlenmiştir.

Brandt ve Mortanges (2011), öğrencilerin üniversite ve şehir tercihinde etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla Belçika'da bir araştırma yapmışlardır. Ekonomi faktörünün altında, öğrenciler için özel fiyatlandırılmış kamu hizmetleri, üniversite ile işbirliği içindeki işletmeler; fiziksel çevre faktörü altında, temizlik, parklar, yeşil alanlar ve güvenlik değişkenlerini; aktivite ve tesisler faktörü altında, araştırma laboratuvarları, mimari yapılar, kafeler, partiler, kültür sanat etkinlikleri, restoran çeşitliliği, kalacak yer bulma kolaylığı, yürüyüş yolları, spor tesisleri, süpermarketler, teknolojik imkanlar değişkenlerini; marka ve prestij faktörü altında, üniversitenin ünü, üniversitenin imajı değişkenlerini, insanlar faktörü altında, genç nüfus, öğrenci popülasyonu değişkenlerini; ulaşım faktörü altında, kampüse kolay ulaşım, bisiklet yolları, otoparklar, ve toplu taşıma değişkenlerini tespit etmişlerdir.

Sojkin vd. (2011), Polonya'nın Wielkopolska bölgesindeki üniversitelerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin üniversite memnuniyetinde etkili olan faktörleri tespit etmek için bir araştırma yapmışlardır. Araştırmacılar, üniversite tercihinde etkili olan profesyonel gelişim faktörü altında, mesleki yeteneklerin gelişimi için sunulan fırsatlar; entelektüel ve kişisel becerilerin gelişimi için sunulan fırsatlar, yurtdışı öğrenci değişim programı imkanı, yabancı dil gelişimi için sunulan imkanlar değişkenlerini; bilginin pragmatizmi faktörü altında, teoride edinilen bilgilerin pratiğe dönüştürülebilmesi için sunulan imkanlar, elde edilen bilginin mesleki anlamda yeterli olması, iş verenlerin üniversite mezunları hakkında iyi bir imaj algılaması değişkenlerini; sunulan dersler faktörü altında, derslerin pratikte yararlılığı, derslerin zorluğu, derslerin kalitesi, ders çeşitliliği değişkenlerini; tesisler faktörü altında, dersliklerin büyüklüğü, sınıflardaki teknolojik ekipman, internete, bilgisayarlara erişim değişkenlerini; sosyal imkanlar faktörü altında, spor tesisleri, kantin ve kafeler, otopark, barınma konusunda sunulan yardım değişkenlerini; üniversitenin eğitim ve araştırma konusunda nitelikleri faktörü altında, modern öğretim yöntemlerinin kullanılması, öğretim üyeleri ve öğrenciler arasındaki etkileşim, öğretim üyelerinin bilinirliği, öğretim üyelerinin araştırmaları değişkenlerini tespit etmişlerdir.

Abubakar vd. (2010) Avustralya'da uluslararası öğrencilerin üniversite memnuniyetini etkileyen değişkenleri tespit etmek için bir araştırma yapmışlardır. Araştırmacılar güvenlik, bilgisayar erişimi, kütüphane imkanları, eğitim kalitesi, öğretim üyesi kalitesi, ders çeşitliliği, barınma maliyeti, eğitim maliyeti, kantinler, diğer öğrencilerle kaynaşma olanakları, spor ve eğlence tesisleri, müfredat bilgilendirmesi, danışmanlık, okurken çalışma imkanı, kredi

imkanları, sağlık hizmetleri, oryantasyon programları sosyal aktiviteler değişkenlerini tespit etmişlerdir.

Demirgüneş ve Avcılar (2014), şehirde yaşayan insanların şehir memnuniyetlerini etkileyen faktörleri tespit etmek için Osmaniye ilinde bir araştırma yapmışlardır. Araştırmacılar, yaşam kalite memnuniyeti faktörü altında, güvenlik düzeyi, şehir yaşamı, hava temizliği, su kalitesi, çevre kalitesi değişkenlerini; maddi yaşam memnuniyeti faktörü altında, yaşamdan memnuniyet, barınma imkanları, iş koşulları, gelir düzeyi değişkenlerini; sosyal yaşam memnuniyeti faktörü altında, genel sağlık, iş hayat dengesi, eğitim, sosyal imkanlar değişkenlerini; siyasal yaşam memnuniyeti faktörü altında ise, siyasal katılım, yerel yönetim hizmetleri, siyasal yaşam değişkenlerini tespit etmişlerdir. Araştırmanın sonucunda, şehir memnuniyetini etkileyen en önemli faktörün maddi yaşam koşullarından duyulan memnuniyet olduğunu belirlemişlerdir.

Demirel (2014) öğrencilerin kent imajına ilişkin algılarını tespit etmek için Burdur ilinde bir araştırma yapmıştır. Araştırmacı, öğrencilerin Burdur kentinin avantajlarına yönelik imaj algılarını ölçmek için, şehirlerarası ve şehir içi ulaşım, eğitim imkanları, zengin tarih, coğrafi konumu, yemekler, konaklama imkanları, doğal güzellikler, sağlık imkanları, iklim, sanayi, sanatsal etkinlikler, kültürel etkinlikler, spor etkinlikleri, planlı kentleşme, alışveriş imkanları ve eğlence imkanları boyutlarını tespit etmiştir. Öğrencilerin Burdur kentinin soyut imaj unsurlarına yönelik imaj algılarını ölçmek için ise sakin olması, güvenli olması, temiz olması, ucuz olması, dışa açık olması, modern olması, gelişmiş olması boyutlarını belirlemiştir. Öğrencilerin Burdur halkına yönelik imaj algılarını ise sakin olmaları, geleneksel olmaları, samimi olmaları sıcak olmaları, yardımsever olmaları, çalışkan olmaları, dindar olmaları, dürüst olmaları, sıkıcı olmaları, nazik olmaları, cömert olmaları, girişimci olmaları ve yenilikçi olmaları boyutları aracılığıyla ölçmüştür. Araştırmanın sonucuna göre öğrencilerin Burdur'u sakin ve güvenli bir şehir olarak gördükleri ve öğrencilerin kent halkıyla ilgili kanaatlerinin de çok belirgin olmadığı tespit edilmiştir.

Cop ve Akpınar (2014) şehirlerin markalaşma sürecinde, üniversite öğrencilerinin buldukları yer ile ilgili marka şehir algı ve tutumlarını belirlemek amacıyla Bolu, Düzce, Sakarya ve Kocaeli şehirlerinde araştırma yapmışlardır. Araştırmacılar şehirdeki etkinlikler ve alışveriş imkanları, şehir halkı, şehrin doğası, şehir düzeni, şehir yönetiminden beklentiler, şehir ile ilgili planlar öneriler ve farkındalıklar, şehrin markalaşmasına destek faktörlerini tespit etmişlerdir.

Kandemir (2015), öğrencilerin üniversite memnuniyetlerini etkileyen faktörleri tespit etmeye yönelik Isparta'da bir araştırma yapmıştır. Araştırmacı, akademik ortam ve öğrenmeyi destekleyici olanaklar, sunulan hizmetler, eğitim öğretim programları, öğretim elemanı ve dersler faktörlerini tespit etmiştir. Araştırmada, öğretim elemanı ve derslerin öğrenci memnuniyetini etkilemede önemli oranda belirleyici oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın amacı, kapsamı ve kısıtları, araştırma modeli ve hipotezleri, araştırmanın ana kütesi ve örnekleme yöntemi, veri toplama yöntemi, araştırmada kullanılan ölçekler ve son olarak analiz yöntemi hakkında bilgiler verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada, şehirde yaşayan nitelikli insan sermayesinin memnuniyetinin artırılmasının şehir markalaşmasına önemli düzeyde etki edeceği öngörülmüştür. Akademisyen ve öğrenciler için şehirde yaşamın cazip hale getirilmesi, ev sahibi şehrin ekonomik, kültürel ve sosyal yönden gelişmesini sağlayacaktır (Insch ve Sun, 2013: 178). Bu

bağlamda, çalışmanın amacı Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinde çalışan akademisyenler ve eğitim alan öğrencilerin Osmaniye’de yaşamaktan duydukları memnuniyet düzeyini ölçerek, memnuniyet indeksi hesaplamaktır. Dolayısıyla bu çalışmanın sonuçları, şehir yöneticilerine ve karar alıcılara akademisyen ve üniversite öğrencilerinin memnuniyetini değerlendirmelerinde yol gösterebilecek niteliktedir.

3.2. Araştırmanın Sınırları ve Kısıtları

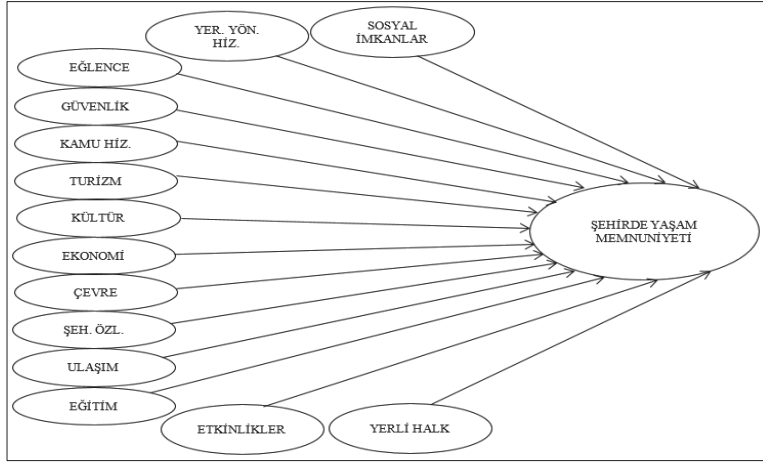
Bu çalışmanın kapsamı, akademisyen sayısı 401; öğrenci sayısı 10.644 olan Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi akademisyen ve öğrencilerini kapsamaktadır. Anakütle büyüklüğü dikkate alındığında ve zaman ve maliyet kısıtları çerçevesinde, bu çalışma için gerekli olan veriler 18.04.2016 – 29.04.2016 tarihleri arasında Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi’nde çalışan 87 akademisyen ve öğrenim gören 384 öğrenciden kolayda örnekleme tekniği kullanılarak ve yüz yüze anket yöntemi ile elde edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Değişkenleri

Akademisyen ve öğrencilerin şehir memnuniyet indeksi değerlerini tespit edebilmek için araştırma modelinde yer alan boyutlar ve boyutları ölçmede kullanılan değişkenler, kapsamlı bir literatür incelemesi ve faktör analizleri sonuçlarına dayalı olarak elde edilmiştir. Memnuniyet indeksi oluşturmada kullanılan boyutlar; sosyal imkanlar, yerel yönetim hizmetleri, eğlence, güvenlik, kamu hizmetleri, turizm, kültür, ekonomi, çevre, şehir özellikleri, ulaşım eğitim, etkinlikler ve yerli halk boyutlarından oluşmaktadır. Araştırmada 14 boyutu ölçmek için 117 değişken kullanılmıştır. Sosyal imkanlar boyutunu ölçen değişkenler (Helgesen, vd. 2013); yerel yönetim hizmetleri boyutunu ölçen değişkenler (Gilboa, vd. 2015; Demirgüneş ve Avcılar, 2014; Richards ve Wilson, 2004); eğlence, güvenlik ve kamu hizmetleri boyutlarını ölçen değişkenler (Gilboa, vd. 2015); turizm boyutunu ölçen değişkenler (Gilboa, vd. 2015; Richards ve Wilson, 2004); kültür boyutunu ölçen değişkenler (Murtagh, 2001; Richards ve Wilson, 2004; Gilboa, vd. 2015); ekonomi boyutunu ölçen değişkenler (Richards, Wilson, 2004; Zenker, vd. 2013; Demirgüneş, Avcılar, 2014); çevre boyutunu ölçen değişkenler (Insch ve Sun, 2014; Gilboa, vd. 2015; Demirel, 2014; Zenker, vd. 2013; Richards, Wilson, 2004; Demirgüneş, Avcılar, 2014); şehir özellikleri boyutlarını ölçen değişkenler (Richards ve Wilson, 2004; Demirel, 2014; Gilboa, vd. 2015; Insch ve Sun, 2014); ulaşım faktörünü ölçen değişkenler (Gilboa, vd. 2015); etkinlikler boyutunu ölçen değişkenler (Haven-Tang, vd. 2007; Richards ve Wilson, 2004; Gilboa, vd. 2015) ve son olarak yerli halk boyutunu ölçen değişkenler (Demirel, 2014) kaynaklarından alınmıştır. Şehirde yaşamaktan duyulan genel memnuniyet boyutunu ölçen değişkenler için ise (Helgesen, vd. 2013; Demirgüneş ve Avcılar, 2014) kaynaklarından yararlanılmıştır.

3.4 Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacı doğrultusunda geliştirilen modelde, değişkenler arasındaki doğrusal ilişkiler incelenerek akademisyen ve öğrencilerin sübjektif değerlendirmelerine dayanan, şehirde yaşamdan memnuniyet indeksi hesaplanacaktır. Araştırmanın amacı doğrultusunda akademisyenler ve öğrenciler için geliştirilen araştırmanın kavramsal modeli Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Araştırmanın kavramsal modeli

Araştırmanın kavramsal modelinde akademisyen ve öğrencilerin şehir yaşam memnuniyetini etkileyen boyutlar; sosyal imkanlar, yerel yönetim hizmetleri, eğlence, güvenlik, kamu hizmetleri, turizm, kültür, ekonomi, çevre, şehir özellikleri, ulaşım eğitim, etkinlikler ve yerli halk şeklinde gösterilmektedir. Bu kapsamda test edilecek araştırma hipotezleri aşağıdaki gibidir.

H₁: Sosyal imkanlar, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₂: Yerel yönetim hizmetleri, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₃: Eğlence, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₄: Güvenlik, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₅: Kamu hizmetleri, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₆: Turizm, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₇: Kültür, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₈: Ekonomi, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₉: Çevre, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₁₀: Şehir özellikleri, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₁₁: Ulaşım, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H12: Eğitim, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H13: Etkinlikler, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H14: Yerli Halk, şehirde yaşamdan memnuniyet düzeyini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

3.5. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örneklem Süreci

Araştırmanın ana kütlesini Osmaniye’de ikamet eden Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi akademisyenleri ve öğrencileri oluşturmaktadır. Üniversite idaresinden alınan bilgilere göre Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi’nde çalışan akademisyen sayısının 401, öğrenim gören öğrenci sayısının ise 10.641 olduğu saptanarak çalışmanın ana kütle büyüklüğü belirlenmiştir. Ana kütlelerin tamamına ulaşamayacak kadar büyük olması sebebiyle tesadüfi olmayan örneklem yöntemlerinden kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır. Veriler, 18.04.2016-29.04.2016 tarihleri arasında, haftanın farklı günleri ve günün farklı saatlerinde Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Karacaoğlan Kampüsünde 87 akademisyen ve 384 öğrenci ile yüz yüze anket yönteminden yararlanarak toplanmıştır.

3.6 Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket yönteminden yararlanılmıştır. Anketler kolayda örneklem yöntemiyle ankete katılmaya istekli öğrenci ve akademisyenlerle yapılan yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır, Anketin birinci bölümünde sorulan sorular, ankete cevap veren katılımcıların demografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu, aylık ortalama gelir düzeyi, fakülte, unvan, konut türü, kira ücreti, evde yaşayan kişi sayısı, evde bulunan oda sayısı, Osmaniye’de yaşama süresi), tespit etmeye yöneliktir. Anketin ikinci bölümü ise, şehirde yaşam memnuniyetini ölçmeye yönelik 15 boyut ve 117 değişkenden oluşmaktadır. Araştırma sürecinde söz konusu değişkenler, 7’li Likert ölçeği kullanılarak ölçülmüştür. Ölçekte “1=Hiç Memnun Değilim ve 7=Aşırı Derecede Memnunum”u belirtmektedir.

3.7 Verilerin Analiz Yöntemi

Araştırmada keşifsel faktör analizi kullanılarak şehirde yaşayan insanların memnuniyetini ölçmede kullanılan ölçeğin boyutları tespit edilmiştir. Cronbach alpha katsayıları hesaplanarak ölçeğin içsel geçerliliği hesaplanmıştır. Ayrıca, şehirde yaşamdan duyulan memnuniyet indeksi hesaplamak için Kısmi En Küçük Kareler (Partial Least Square-Path Modelling/PLS-SEM) Yapısal Eşitlik Modellemesi Yönteminden yararlanılmıştır (Hair vd., 2014, s. 3). PLS-SEM yöntemi, Wold (1974, 1982, 1985) tarafından geliştirilen çok boyutlu ve doğrudan gözlemlenemeyen örtük değişkenler arasındaki doğrusal ilişkileri tespit etmek için geliştirilmiştir (Henseler vd., 2009). PLS-SEM modelinde yer alan örtük içsel bağımlı değişkenlerdeki yapıların hata terimlerini minimize etmek amacıyla, ilişkileri tahmin etmede kullanılan doğrudan gözlemlenen değişkenlerdeki veriler hesaplamada kullanılmaktadır. Böylece PLS-SEM, içsel bağımlı değişkenlerdeki varyansın açıklanma düzeyini maksimize ederek, modelde yer alan ilişkilerin düzeyini ve istatistiki olarak anlamlılığını tahmin etmektedir. Bu nedenle PLS-SEM varyans temelli, parametrik olmayan yapısal eşitlik modeli analiz yöntemi olarak bilinmektedir (Hair vd., 2014: 14). Analiz sürecinde Ringle, Wende ve Becker, (2015) tarafından geliştirilen SmartPLS 3 (Versiyon 3.2.3) istatistik paket programı kullanılmıştır.

3.8 Analiz ve Bulgular

Ankete cevap veren katılımcıların özellikleri frekanslar ve yüzdeler şeklinde Tablo 1 ve Tablo 2'de yer almaktadır. Tablo 1 incelendiğinde, ankete cevap veren akademisyenlerin %65.5'i erkek %34.5'i kadındır. Ankete cevap verenlerin %57.5'i evli, %41.3'ü bekar, %1.1'i ise boşanmıştır. Katılımcıların %57.5'i 33 ve 33 yaşının altında, %42.5'i 33 yaşının üstündedir. Katılımcıların %11.5'i lisans, %36.8'i yüksek lisans, %51.7'si doktora mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Ankete katılanların %77'si aylık ortalama gelir düzeyinin 3000-5000 TL olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %1.1'i Profesör Dr., %9.2'si Doçent Dr., %34.5'i Yardımcı Doçent Dr., %5.7'si Öğretim Görevlisi, %1.1'i Okutman, %43.7'si Araştırma Görevlisi ve %4.6'sı uzman olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %20.7'si Fen Edebiyat Fakültesi, %40.2'si İ.İ.B.F., %28.7'si Mühendislik Fakültesi, %2.3 İlahiyat Fakültesi'ne bağlı bulduklarını belirtmişlerdir. Ankete cevap verenlerin %79.3'ü apartmanda, %12.6'sı müstakil evde, %5.7'si apartta oturduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %52.9'u oturdukları konut için kira ücreti ödediklerini, %47.1'i ise kendi evlerinde oturduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %35.6'sı aylık 600 TL ve daha az, %17.2'si 600 TL'den daha fazla kira ücreti ödediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %47.1'i evlerinde 1 ve 2 kişinin, %43.6'sı ise 3 ve 4 kişinin yaşadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların %63.2'si 0-4 yıldır, 27.8'i 5-9 yıldır ve son olarak %7.9'u 10 ve daha fazla yıldır Osmaniye'de yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 1. Ankete katılan akademisyenlerin demografik özellikleri

<i>Değişkenler</i>	<i>N=87</i>	<i>%</i>	<i>Değişkenler</i>	<i>N=87</i>	<i>%</i>
Cinsiyet			Ünvanı		
Erkek	57	65.5	Profesör Dr.	1	1.1
Kadın	30	34.5	Doçent Dr.	8	9.2
Medeni Durum			Yardımcı Doçent Dr.	30	34.5
Evli	50	57.5	Öğretim Görevlisi	5	5.7
Bekar	36	41.3	Okutman	1	1.1
Boşanmış	1	1.1	Araştırma Görevlisi	38	43.7
Yaş			Uzman	4	4.6
18-25	4	4.6	Konut Türü		
26-33	46	52.9	Apartman	69	79.3
34-41	26	29.9	Müstakil	11	12.6
42-49	10	11.5	Apart	5	5.7
50-57	1	1.1	Diğer	2	2.3
Öğrenim Durumu			Konut Türü		
Lisans	10	11.5	Kira	46	52.9
Master	32	36.8	Mülk Sahibi	41	47.1
Doktora	45	51.7	Aylık Kira		
Gelir Düzeyi			0-300 TL	6	6.9
3.000- 5.000 TL	67	77	301-600 TL	25	28.7
5.001-7.000 TL	13	14.9	601-900 TL	14	16.1
7001-9.000 TL	5	5.7	901- 1200TL	1	1.1
9.001-11.000 TL	1	1.1	Evde yaşayan kişi sayısı		
11.0001-13.000 TL	1	1.1	1	17	19.5
Fakülte			2	24	27.6
Fen Edebiyat Fak.	18	20.7	3	17	19.5
İ.İ.B.F	35	40.2	4	21	24.1
Mühendislik Fakültesi	25	28.7	5	5	5.7
İlahiyat Fakültesi	2	2.3	6	3	3.4
Diğer	7	8	Osmaniye’de Yaşam Süresi		
Oda Sayısı			0-4 yıl	55	63.2
1	3	3.4	5-9 yıl	25	28.7
2	5	5.7	10-14 yıl	1	1.1
3	24	27.6	11-15 yıl	1	1.1
4	41	47.1	16-20 yıl	2	2.3
5	12	13.8	20 yıldan fazla	3	3.4
6	1	1.1			
7	1	1.1			

Ankete cevap veren öğrencilerin %48.2’si erkek %51.8’i kadındır. Katılımcıların %70.8’i 22 ve 22 yaşın altında, 29.2’si 22 yaşın üstündedir. Ankete katılanların %64.8’i aylık ortalama gelir düzeyinin 800TL ve daha az, %35.2’si ise 800 TL’den fazla olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %8.9’u Fen Edebiyat Fakültesi, %59.1’i İ.İ.B.F., %24.7’si Mühendislik Fakültesi, %6.8’i İlahiyat Fakültesi’ne bağlı bulduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %13.8’i birinci sınıf, %50.8’i ikinci sınıf, %15.1’i üçüncü sınıf, %19’u dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir. Ankete cevap verenlerin %43.8’i Normal Öğretim, %56.2’si İkinci Öğretim programına dahildir. Ankete katılan öğrencilerin %30.5’i apartmanda, %14.3’ü müstakil evde, %23.4’ü apartta, %29.9’u yurttan kaldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar %84.1’i oturdukları konut için aylık ücret ödediklerini, %15.9’u ise ödemediklerini belirtmiştir. Katılımcıların %45.6’sı 300 TL ve daha az, %38.5’inin 300 TL’den daha fazla aylık kira ücreti ödediklerini belirtmişlerdir. Ankete katılan öğrencilerin %21.1’i 0-1 yıl, %35.4’ü 2 yıl, %15.6’sı 3 yıl, %12 si 4 yıl ve %15.9’unun 4 yıldan daha fazla süredir Osmaniye’de yaşadığını belirtmiştir.

Tablo 2. Ankete katılan öğrencilerin demografik özellikleri

<i>Değişkenler</i>	<i>N=384</i>	<i>%</i>	<i>Değişkenler</i>	<i>N= 384</i>	<i>%</i>
Cinsiyet			3. sınıf	58	15.1
Erkek	185	48.2	4. sınıf	73	19
Kadın	199	51.8	Öğrenim Programı		
Yaş			N.Ö.	168	43.8
17-19	38	9.9	İ.Ö.	216	56.2
20-22	234	60.9	Konut Türü		
23-25	93	24.2	Apartman	117	30.5
26-28	10	2.6	Müstakil	55	14.3
29-31	7	1.8	Apart	90	23.4
32-34	1	0.3	Yurt	115	29.9
35 ve üzeri	1	0.3	Diğer	7	1.8
Gelir Düzeyi			Konut Türü		
400 TL'den az	103	26.8	Kira	323	84.1
401-800 TL	146	38	Mülk Sahibi	61	15.9
801-1200 TL	61	15.9	Aylık Kira		
1201-1600 TL	23	6	0-300 TL	175	45.6
1601-2000 TL	20	5.2	301-600 TL	115	29.9
2001-2400 TL	8	2.1	601-900 TL	23	6
2401-2800 TL	5	1.3	901- 1200TL	7	1.8
2801 ve üzeri	18	4.7	1201-1500 TL	1	0.3
Fakülte			1500 TL'den fazla	2	0.5
Fen Edebiyat Fak.	34	8.9	Osmaniye'de Yaşam Süresi		
İ.İ.B.F	227	59.1	1 yıl ve daha az	81	21.1
Mühendislik Fakültesi	95	24.7	2	136	35.4
İlahiyat Fakültesi	26	6.8	3	60	15.6
Diğer	2	0.5	4	46	12
Sınıf			5	11	2.9
Hazırlık	5	1.3	6	3	0.8
1. sınıf	53	13.8	7	47	12.2
2. sınıf	195	50.8			

Araştırmada ilk olarak keşifsel faktör analizinden yararlanılarak, şehirde yaşayan insanların memnuniyetini ölçmede kullanılan ölçeğin boyutları tespit edilmiştir. Daha sonra Smart PLS 3 programından yararlanılarak şehirde yaşayan akademisyen ve öğrencilerin şehirde yaşamdan memnuniyet indeksleri ayrı ayrı hesaplanmıştır. Yapısal eşitlik modeli PLS-PM analiz sonucu tespit edilen boyutlara ilişkin indeks değerleri ve genel yaşam memnuniyet indeksi Şekil 2 ve takip eden şekillerde yer almaktadır.

Analiz sonucunda akademisyenlerin genel yaşam memnuniyetini ölçen boyutların ağırlıkları ve istatistiksel anlamlılık düzeyleri Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Akademisyenler için hipotez test sonuçları

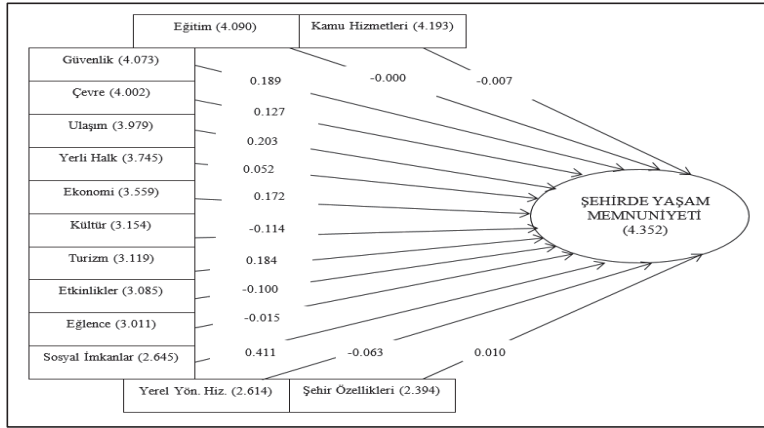
Hipotezler	β	P	
H ₁ : Sosyal İmkanlar	0.411	0.00	KABUL
H ₂ : Yerel Yönetim Hizmetleri	-0.063	0.521	RED
H ₃ : Eğlence	-0.015	0.905	RED
H ₄ : Güvenlik	0.127	0.0244	KABUL
H ₅ : Kamu Hizmetleri	-0.007	0.949	RED
H ₆ : Turizm	-0.100	0.491	RED
H ₇ : Kültür	0.194	0.0264	KABUL
H ₈ : Ekonomi	-0.114	0.0344	KABUL
H ₉ : Çevre	0.203	0.0108	KABUL
H ₁₀ : Şehir Özellikleri	0.010	0.950	RED
H ₁₁ : Ulaşım	0.052	0.663	RED
H ₁₂ : Eğitim	0.189	0.0129	KABUL
H ₁₃ : Etkinlikler	-0.000	0.999	RED
H ₁₄ : Yerli Halk	0.172	0.007	KABUL

Tablo 3'te yer alan boyutların p değerleri incelendiğinde, sosyal imkanlar, güvenlik, kültür, ekonomi, çevre, eğitim, yerli halk boyutlarının, akademik personelin şehirden algıladıkları yaşam memnuniyetlerini istatistiksel olarak anlamlı ($P < 0.05$) bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Yerel yönetim hizmetleri, eğlence, kamu hizmetleri, turizm, şehir özellikleri, ulaşım ve etkinlikler boyutlarının ise istatistiksel olarak anlamlı ($p > 0.05$) olmadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin genel yaşam memnuniyetini ölçen boyutların ağırlıkları ve istatistiksel anlamlılık düzeyleri ise Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Öğrenciler için hipotez test Sonuçları

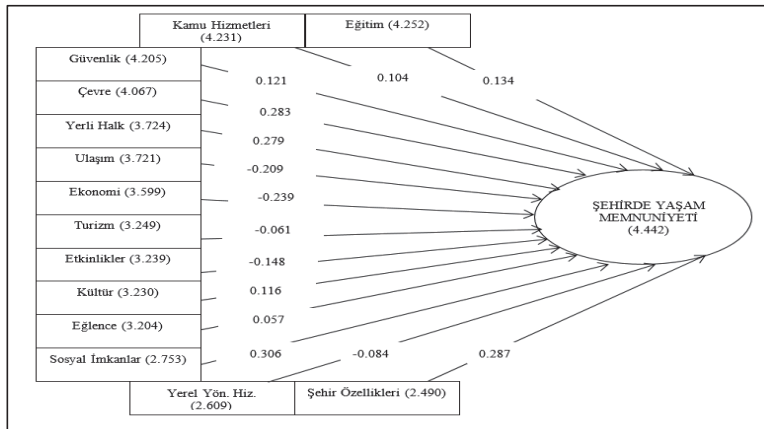
Hipotezler	β	P	
H ₁ : Sosyal İmkanlar	0.335	0.00	KABUL
H ₂ : Yerel Yönetim Hizmetleri	-0.073	0.232	RED
H ₃ : Eğlence	0.064	0.309	RED
H ₄ : Güvenlik	0.159	0.003	KABUL
H ₅ : Kamu Hizmetleri	0.135	0.008	KABUL
H ₆ : Turizm	0.05	0.938	RED
H ₇ : Kültür	0.081	0.222	RED
H ₈ : Ekonomi	-0.010	0.857	RED
H ₉ : Çevre	0.083	0.241	RED
H ₁₀ : Şehir Özellikleri	-0.009	0.882	RED
H ₁₁ : Ulaşım	0.007	0.889	RED
H ₁₂ : Eğitim	0.128	0.006	KABUL
H ₁₃ : Etkinlikler	0.008	0.902	RED
H ₁₄ : Yerli Halk	0.108	0.058	KABUL

Tablo 4’te yer alan boyutların p değerleri incelendiğinde, sosyal imkanlar, güvenlik, kamu hizmetleri, eğitim ve yerli halk boyutlarının öğrencilerin şehirde yaşamaktan algıladıkları memnuniyeti istatistiksel olarak anlamlı ($P<0.05$) ve pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Yerel yönetim hizmetleri, eğlence, turizm, kültür, ekonomi, çevre, şehir özellikleri, ulaşım ve etkinlikler boyutlarının ise istatistiksel olarak anlamlı ($p>0.05$) olmadığı belirlenmiştir. Akademisyenler için hesaplanan şehir yaşam memnuniyeti indeksi ve her bir boyuta ilişkin memnuniyet düzeyleri Şekil 2’de yer almaktadır.

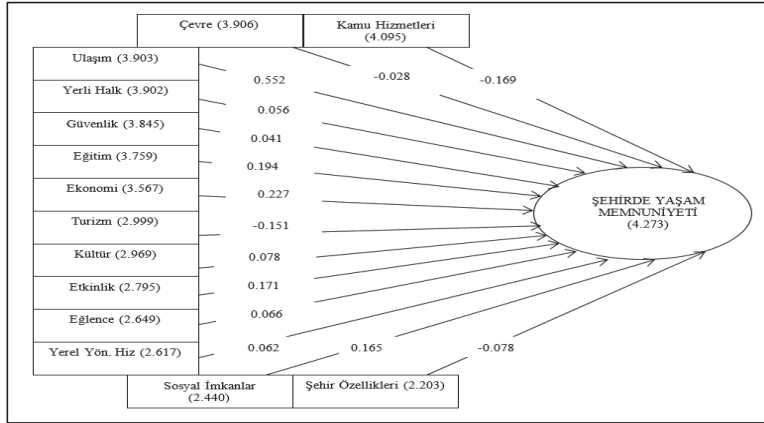
Şekil 2. Akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti indeks değerleri

Akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerleri; kamu hizmetleri (4.193), eğitim (4.090), güvenlik (4.073), çevre (4.002), ulaşım (3.979), yerli halk (3.745), ekonomi (3.559) şeklinde sıralanmıştır. Akademisyenlerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi (4.352) şeklinde hesaplanmıştır. Akademisyenlerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen önemli boyutların ise kültür (3.154) ve yerel yönetim hizmetleri (2.614) olduğu belirlenmiştir. Erkek akademisyenler için hesaplanan şehirde yaşam memnuniyeti indeksi ve her bir boyuta göre hesaplanan memnuniyet indeksi Şekil 3’te verilmiştir.

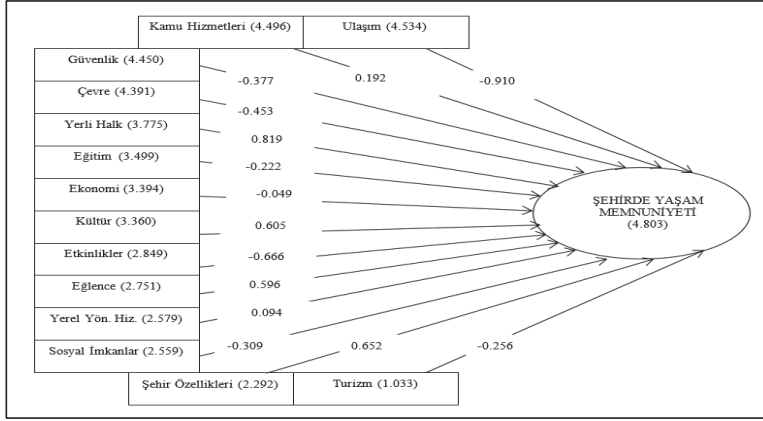
Şekil 3. Erkek akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti indeks değerleri

Erkek akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerleri eğitim (4.252), kamu hizmetleri (4.231), çevre (4.067), yerli halk (3.724), ulaşım (3.721), ekonomi (3.599), turizm (3.249) şeklinde sıralanmıştır. Erkek Akademisyenlerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi ise (4.442) şeklinde hesaplanmıştır. Erkek Akademisyenlerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutların ise ulaşım (3.721) ve etkinlikler (3.239) olduğu belirlenmiştir. Kadın akademisyenler için hesaplanan şehirde yaşam memnuniyeti indeksi ve her bir boyuta göre hesaplanan memnuniyet indeksi Şekil 4'te verilmiştir.

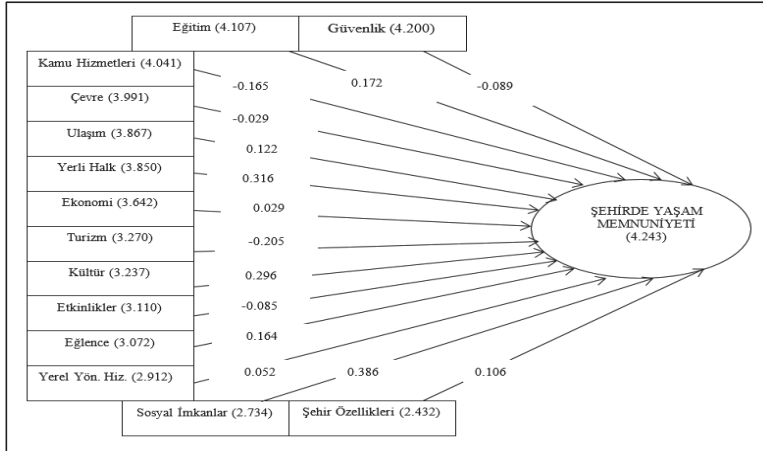
Şekil 4. Kadın akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti indeks değerleri

Kadın akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerleri kamu hizmetleri (4.095), çevre (3.906), ulaşım (3.903), yerli halk (3.902), güvenlik (3.845), eğitim (3.759), ekonomi (3.567) şeklinde sıralanmıştır. Kadın akademisyenlerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi ise (4.273) şeklinde hesaplanmıştır. Kadın Akademisyenlerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutların ise kamu hizmetleri (4.095) ve turizm (2.999) olduğu belirlenmiştir. Fen Edebiyat Fakültesi'nde görev yapan akademisyenler için hesaplanan şehirde yaşam memnuniyeti indeksi ve her bir boyuta göre hesaplanan memnuniyet indeksi Şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5. Fen Edebiyat Fakültesi'nde görev yapan akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti indeks değerleri

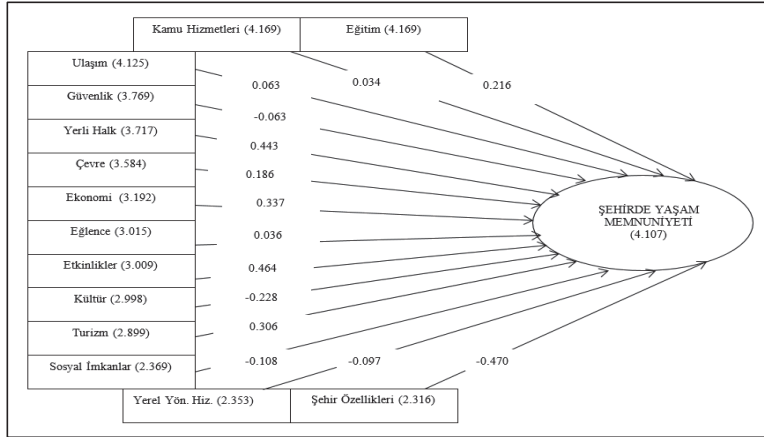
Fen Edebiyat Fakültesi'nde görev yapan akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerleri ulaşım (4.534), kamu hizmetleri (4.496), güvenlik (4.450), çevre (4.391), yerli halk (3.775), eğitim (3.499), ekonomi (3.394) şeklinde sıralanmıştır. Fen Edebiyat Fakültesi'nde görev yapan akademisyenlerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi ise (4.803) şeklinde hesaplanmıştır. Fen Edebiyat Fakültesi'nde görev yapan akademisyenlerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutların ise ulaşım (4.534) ve etkinlikler (2.849) olduğu belirlenmiştir. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde görev yapan akademisyenler için hesaplanan şehirde yaşam memnuniyeti indeksi ve her bir boyuta göre hesaplanan memnuniyet indeksi Şekil 6'da verilmiştir.

Şekil 6. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde görev yapan akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti indeks değerleri

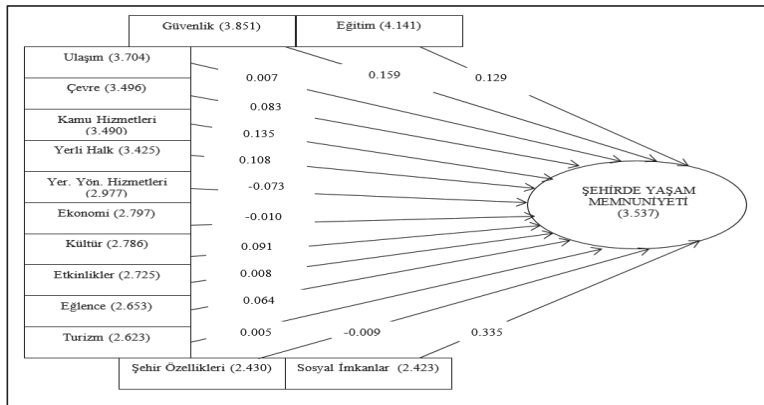
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde görev yapan akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerleri güvenlik (4.200), eğitim (4.107), kamu hizmetleri (4.041), çevre (3.991), ulaşım (3.867), yerli halk (3.850), ekonomi (3.642) şeklinde sıralanmıştır. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde görev yapan

akademisyenlerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi ise (4.243) şeklinde hesaplanmıştır. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde görev yapan akademisyenlerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutların ise kamu hizmetleri (4.041) ve turizm (3.270) olduğu belirlenmiştir. Mühendislik Fakültesinde görev yapan akademisyenler için hesaplanan şehirde yaşam memnuniyeti indeksi ve her bir boyuta göre hesaplanan memnuniyet indeksi Şekil 7'de verilmiştir.

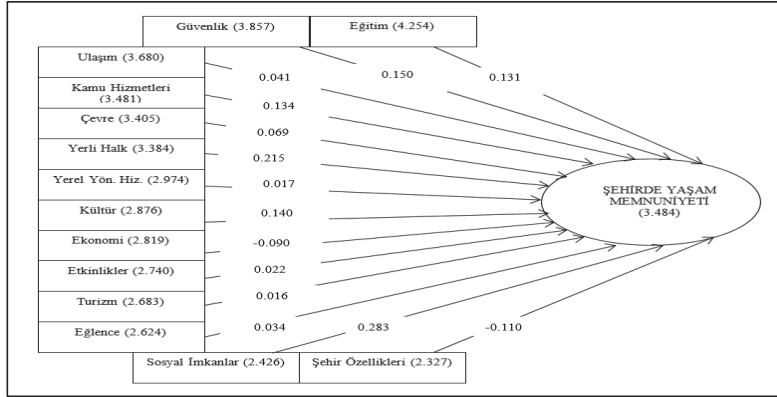
Şekil 7. Mühendislik Fakültesi'nde görev yapan akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti indeks değerleri

Mühendislik Fakültesi'nde görev yapan akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerleri (4.169), kamu hizmetleri (4.169), ulaşım (4.125), güvenlik (3.769), yerli halk (3.717), çevre (3.584), ekonomi (3,192) şeklinde sıralanmıştır. Mühendislik Fakültesi'nde görev yapan akademisyenlerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi ise (4.107) şeklinde hesaplanmıştır. Mühendislik Fakültesi'nde görev yapan akademisyenlerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutların ise şehir özellikleri (2.316) ve kültür (2.998) olduğu belirlenmiştir. Öğrenciler için hesaplanan şehirde yaşam memnuniyeti indeksi ve her bir boyuta göre hesaplanan memnuniyet indeksi Şekil 8'de verilmiştir.

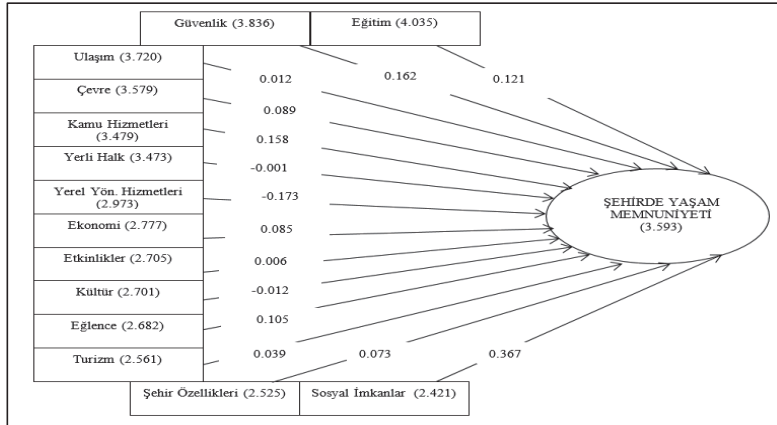
Şekil 8. Öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti indeks değerleri

Öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerleri; eğitim (4.141), güvenlik (3.851), ulaşım (3.704), çevre (3.496), kamu hizmetleri (3.490), yerli halk (3.425), yerel yönetim hizmetleri (2.977) şeklinde sıralanmıştır. Öğrencilerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi (3,537) şeklinde hesaplanmıştır. Öğrencilerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutların ise yerel yönetim hizmetleri (2.977) ve ekonomi (2.797) olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrenciler için hesaplanan şehirde yaşam memnuniyeti indeksi ve her bir boyuta göre hesaplanan memnuniyet indeksi Şekil 9’da verilmiştir.

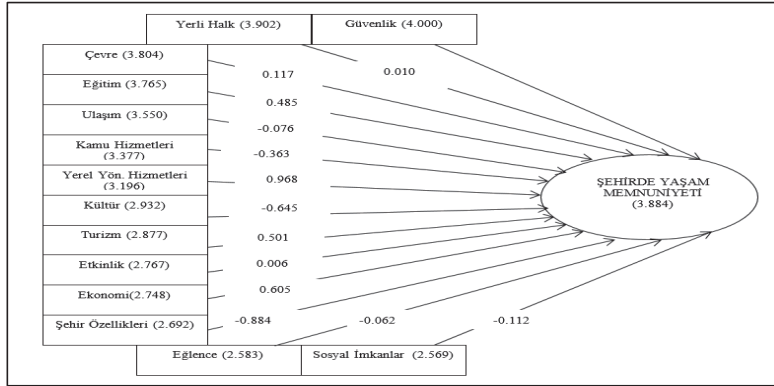
Şekil 9. Erkek öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti indeks değerleri

Erkek öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerleri eğitim (4.254), güvenlik (3.857), ulaşım (3.680), kamu hizmetleri (3.481), çevre (3.405), yerli halk (3.384), yerel yönetim hizmetleri (2.974) şeklinde sıralanmıştır. Erkek Öğrencilerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi ise (3.484) şeklinde hesaplanmıştır. Erkek Öğrencilerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutların ise şehir özellikleri (2.327) ve ekonomi (2.819) olduğu belirlenmiştir. Kız Öğrenciler için hesaplanan şehirde yaşam memnuniyeti indeksi ve her bir boyuta göre hesaplanan memnuniyet indeksi Şekil 10’da verilmiştir.

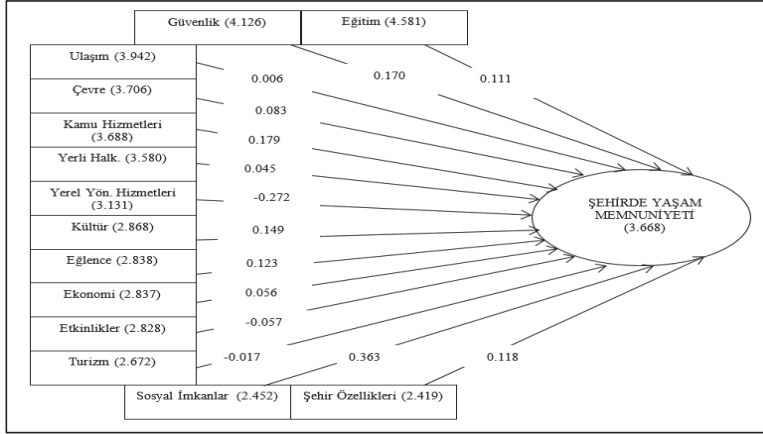
Şekil 10. Kız öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti indeks değerleri

Kız öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerleri eğitim (4.035), güvenlik (3.836), ulaşım (3.720), çevre (3.579), kamu hizmetleri (3.479), yerli halk (3.473), yerel yönetim hizmetleri (2.973) şeklinde sıralanmıştır. Kız Öğrencilerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi ise (3.593) şeklinde hesaplanmıştır. Kız Öğrencilerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutların ise yerel yönetim hizmetleri (2.973) ve kültür (2.701) olduğu belirlenmiştir. Fen Edebiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler için hesaplanan şehirde yaşam memnuniyeti indeksi ve her bir boyuta göre hesaplanan memnuniyet indeksi Şekil 11'de verilmiştir.

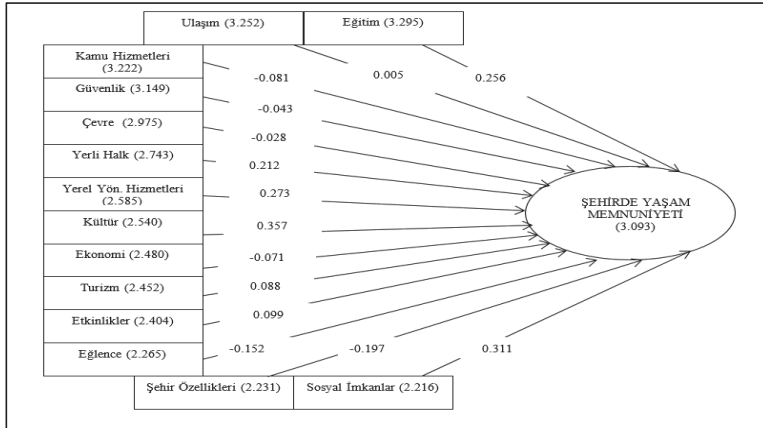
Şekil 11. Fen Edebiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti indeksi değerleri

Fen Edebiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerleri güvenlik (4,000), yerli halk (3.902), çevre (3.804), eğitim (3.765), ulaşım (3.550), kamu hizmetleri (3.377), yerel yönetim hizmetleri (3.196) şeklinde sıralanmıştır. Fen Edebiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi ise (3.884) şeklinde hesaplanmıştır. Fen Edebiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutların ise şehir özellikleri (2.692) ve kültür (2.932) olduğu belirlenmiştir. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler için hesaplanan şehirde yaşam memnuniyeti indeksi ve her bir boyuta göre hesaplanan memnuniyet indeksi Şekil 12'de verilmiştir.

Şekil 12. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti indeks değerleri

İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerleri eğitim (4.581), güvenlik (4.126), ulaşım (3.942), çevre (3.706), kamu hizmetleri (3.688), yerli halk (3.580), şeklinde sıralanmıştır. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi ise (3.668) şeklinde hesaplanmıştır. Fen Edebiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutların ise yerel yönetim hizmetleri (3.131) ve etkinlikler (2.828) olduğu belirlenmiştir. Mühendislik Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler için hesaplanan şehir memnuniyeti indeksi ve her bir boyuta göre hesaplanan memnuniyet indeksi Şekil 13'te verilmiştir.

Şekil 13. Mühendislik Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti indeks değerleri

Mühendislik Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerleri; eğitim (3.295), ulaşım (3.252), kamu hizmetleri (3.222), güvenlik (3.149), çevre (2.975), yerli halk (2.743), yerel yönetim

hizmetleri (2.585) şeklinde sıralanmıştır. Mühendislik Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi ise (3.093) şeklinde hesaplanmıştır. Mühendislik Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutların ise şehir özellikleri (2.231) ve eğlence (2.265) olduğu belirlenmiştir. Analiz sonucunda akademisyen ve öğrencilerin şehirdeki yaşamdan genel memnuniyet indeksleri cinsiyete ve fakültele göre karşılaştırmalı olarak Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Akademisyen ve öğrencilerin şehirde yaşam memnuniyeti karşılaştırması

Akademisyen	Yaşam Memnuniyet İndeksi	Öğrenci	Yaşam Memnuniyet İndeksi
Akademisyenler	4,352	Öğrenciler	3,537
Akademisyenler (Erkek)	4,442	Öğrenciler (Erkek)	3,484
Akademisyenler (Kadın)	4,273	Öğrenciler (Kadın)	3,593
Akademisyenler (Fen Edebiyat Fakültesi.)	4,803	Öğrenciler (Fen Edebiyat Fakültesi)	3,884
Akademisyenler (İİBF)	4,243	Öğrenciler (İİBF)	3,668
Akademisyenler (Mühendislik Fakültesi)	4,107	Öğrenciler (Mühendislik Fakültesi)	3,093

Tablo 5'te akademisyenlerin öğrencilere göre şehirde olan yaşamlarından daha yüksek düzeyde memnuniyet duydukları görülmektedir. Akademisyenlerin memnuniyet düzeyleri cinsiyete göre incelendiğinde, erkek akademisyenlerin daha memnun oldukları; fakültele göre incelendiğinde ise Fen Edebiyat Fakültesi'nde görev yapan akademisyenlerin diğer fakültelede görev yapan akademisyenlere göre daha yüksek düzeyde yaşam memnuniyeti duydukları tabloda yer almaktadır. Öğrencilerin memnuniyet düzeyleri cinsiyete göre incelendiğinde, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha memnun oldukları; fakültele göre incelendiğinde ise Fen Edebiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin diğer fakültelede öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek düzeyde yaşam memnuniyeti duydukları tabloda verilmiştir.

4. SONUÇ

Bir şehrin markalaşmasında, şehirde yaşayan nitelikli insan sermayesi (entelektüel sermaye) düzeyinin artırılması oldukça önemlidir. Öğrenciler ve akademisyenler, doğrudan ekonomik faydalarının yanı sıra, akademik hayatları boyunca ve sonrasında, şehirleri canlandırarak, şehirlere sosyal ve kültürel canlılık getirmektedirler. Kafelere, canlı müzik mekanlarına, galerilere, sergilere tiyatrolara ve sinemalara sık sık giderek kültürel canlılığın güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Akademisyen ve öğrenciler için şehirde yaşamın cazip hale getirilmesi, ev sahibi şehrin ekonomik, kültürel ve sosyal yönden gelişmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinde çalışan akademisyenler ve eğitim alan öğrencilerin Osmaniye'de yaşamaktan duydukları memnuniyet düzeyini ölçerek, şehirde yaşamdan duydukları memnuniyet düzeylerine ait indeks değerlerini hesaplamaktır.

Analizler sonucunda, şehirde yaşamaktan duyulan genel memnuniyet düzeyini tespit etmede ve memnuniyet indeksi hesaplamada kullanılacak boyutlar; sosyal imkanlar, yerel yönetim hizmetleri, eğlence, güvenlik, kamu hizmetleri, turizm, kültür, ekonomi, çevre, şehir özellikleri, ulaşım eğitim, etkinlikler ve yerli halk olarak tespit edilmiştir.

Akademisyenler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerlerinin sıralaması; kamu hizmetleri, eğitim, güvenlik, çevre şeklinde gerçekleşmiştir. Akademisyenlerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutların ise kültürel yapı ve çeşitlilik ve yerel yönetim hizmetleri olduğu tespit edilmiştir. Memnuniyeti etkileyen tüm boyutlar dikkate alındığında, akademisyenlerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi düzeyi 4,35 şeklinde hesaplanmıştır. Araştırmamızın sonuçları, Gilboa vd (2015) yapmış oldukları araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Araştırmacılar, şehir sakinlerinin şehirden duydukları memnuniyeti etkileyen faktörleri; yerel yönetim hizmetleri, kamu hizmetleri, boş zaman değerlendirme imkanları ve şehrin güvenli olması şeklinde sıralamışlardır.

Öğrenciler için şehirde yaşam memnuniyeti oluşturmada etkili olan boyutların indeks değerlerinin sıralaması; eğitim, güvenlik, ulaşım şeklinde gerçekleşmiştir. Öğrencilerin genel memnuniyet düzeyini olumsuz yönde etkileyen en önemli boyutlar ise yerel yönetim hizmetleri ve şehrin ekonomik gelişim düzeyi olduğu belirlenmiştir. Memnuniyeti etkileyen tüm boyutlar dikkate alındığında, öğrencilerin şehirde yaşamdan genel memnuniyet indeksi 3,54 şeklinde hesaplanmıştır. Araştırmamızın sonuçları, Helgesen vd. (2013) ve Insch ve Sun (2013) yapmış oldukları araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Araştırmacılar, öğrencilerin şehirden duydukları memnuniyeti etkileyen faktörleri; barınma, ulaşım, şehrin cazibesi ve canlılığı, şehrin sunduğu kültürel ve sosyal imkânlar ve üniversitenin sunduğu imkânlar şeklinde sıralamışlardır.

Günümüzde şehirler, hedef kitlesini, yarattıkları değer konusunda ikna ederek, dünya genelindeki tüketici, turist, yatırım, vasıflı çalışan ve fikir paylaşımı rekabetinden pay almak istemektedirler. Şehirler, şehre daha fazla turist ve yatırımcının çekilmesi sağlanarak, şehirdeki girişimcilik ve endüstrinin geliştirilmesi, şehre yeni yerleşimcilerin çekilmesi ve şehir halkının refah düzeyinin artırılarak, şehir kalkınmasında rol almalarının sağlanması konularında yoğun rekabet içindedirler. Şehirlerin bu yoğun rekabette başarılı olmaları, pazarlama strateji ve tekniklerini kullanarak, tüketicilerin zihninde güçlü marka şehir algısı oluşturmalarıyla mümkündür. Sonuç olarak, şehrin marka olması birçok açıdan önemli kazançlar sunmaktadır. Şehrin güçlü bir marka olabilmesinin ön koşulu, şehirde yaşayan insanların yaşadıkları şehirden memnuniyet algısının yüksek olmasıdır. Bu çalışma kapsamında şehrin gelişmesine en yüksek düzeyde katkı sunan gruplardan olan akademisyenler ve üniversite öğrencilerinin şehre yönelik memnuniyet boyutları ve memnuniyet düzeyleri tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları, şehir yönetici ve karar alıcılarına alacakları kararlarda yol gösterebilecektir. Bundan sonraki çalışmalarda, şehirde yaşayan farklı meslek grupları ve diğer şehir sakinlerinin araştırmaya dahil edilmesi sonucunda genel olarak şehre yönelik memnuniyet düzeylerinin belirlenmesinde etkili olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Abubakar, B., Shanka, T., Muuka, G. N. (2010). Tertiary education: An investigation of location selection criteria and preferences by international students – the case of two Australian Universities, *Journal of Marketing for Higher Education*, 20(1), 49-68.
- Apaydın, F. (2014), *Şehir Pazarlaması*, Ankara: Nobel.
- Avcılar, M. Y., Kara, E. (2015). Şehir Markası Kavramı ve Marka Şehir Yaratma Stratejilerine Yönelik Literatür İncelemesi, *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 34, 76-94.

- Benneworth, P., Conen, L., Moodysson, J., Asheim, B. (2009). Exploring the multiple roles of Lund University in strengthening Scania's regional innovation system: Towards Institutional Learning?, *European Planning Studies*, 17(11), 1645–1664.
- Brandt, C., Mortanges, C. P. (2011). City branding: A brand concept map analysis of a university town, *Place Branding and Public Diplomacy*, 7(1), 50 – 63.
- Cop, R., Akpınar, İ. (2014). Öğrencilerin şehirlerin markalaşmasına yönelik algıları, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, 36(1), 69-88.
- Cubillo, J., Sa'nchez, J., Cervin~o, J. (2006). International students' decision-making process, *International Journal of Educational Management*, 20 (2), 101-115.
- Demirel, M. (2014). Burdur kent imajı: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğrencileri üzerine bir alan araştırması, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(10), 230-241.
- Demirgüneş, B., Avcılar, M. Y. (2014). *Şehir markası oluşturma: Şehirde oturanların memnuniyet düzeyleri üzerine bir uygulama*, A. Tan (Ed.), 19. Ulusal Pazarlama Kongresi Bildiri Kitabı, Gaziantep, 557-570.
- Fleury-Bahi, G., Felonneau, M., Marchand, D. (2008). *Processes of place identification and residential satisfaction*, *Environment and Behavior*, 40(5), 669-682.
- Gilboa, S., Jaffe, E. D., Vianelli, D., Pastore, A., Herstein, R. (2015). A Summated rating scale for measuring city image, *Cities*, 44, 50–59.
- Gruber, T., Fuß, S., Voss, R., Glä'ser-Zikuda, M. (2010). Examining student satisfaction with higher education services-using a new measurement tool, *International Journal of Public Sector Management*, 23(2), 105-123.
- Hair, J.F., Hult, G.T.M., Ringle, C.M., Sarstedt, M. (2014). *A primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM)*, SAGE Publications.
- Haven-Tang, C., Jones, E., Webb, C. (2007). Critical success factors for business tourism destinations: Exploiting Cardiff national capital city status and shaping its business tourism offer, *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 22(3-4), 109–120.
- Helgesen, Ø., Nettet, E., Strand, Ø. (2013). “Brain Drain” or “Brain Gain”? Students' loyalty to their student town: Field evidence from Norway, *European Planning Studies*, 21(6), 909-943.
- Henseler, J., Ringle, C. M., Sinkovics, R. R. (2009). *The use of partial least squares path modeling in international marketing*, in Rudolf R. Sinkovics, Pervez N. Ghauri (ed.) *New Challenges to International Marketing (Advances in International Marketing)*, Emerald Group Publishing Limited, 277 – 319.
- Insch, A., Florek, M. (2008). A great place to live, work and play- conceptualising place satisfaction in the case of a city's residents, *Journal of Place Management and Development*, 1(2), 138-149.
- Insch, A., Sun, B. (2013). University students' needs and satisfaction with their host city, *Journal of Place Management and Development*, 6(3), 178 - 191.
- Kandemir, H. (2015). Öğrenci memnuniyetini etkileyen faktörlerin yapısal eşitlik modeli ile araştırılması, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 447-461.

- Kavaratzis, M., Ashworth, G. J. (2007). Partners in coffee shops, canals and commerce: Marketing the city of Amsterdam, *Cities*, 24(1), 16–25.
- Kotler P., Keller K. L. (2012). *Marketing management*, New Jersey: Pearson Education.
- Lam, S. Y., Shankar, V., Erramilli, M. K., Murthy, B. (2004). Customer value, satisfaction, loyalty, and switching Costs: An illustration from a business-to-business service context, *Journal of the Academy of Marketing Science*, 32(3), 293-311.
- Lovelock, C., Wirtz, J. (2011). *Customer satisfaction with service experiences, services marketing: People, technology, strategy*, New Jersey: Pearson Education.
- Murtagh, B. (2001). City visioning and the turn to community: The case of Derry / Londonderry, *Planning Practice and Research*, 16(1), 9–19.
- Oliver, R.L. (1996). *Satisfaction: A behavioral perspective on consumer*, New York: Price Hill.
- Price, I., Matzdorf, F., Smith, L., Agahi, H. (2003). The impact of facilities on student choice of university, *Facilities*, 21(10), 212-22.
- Richards, G., Wilson, J. (2004). The impact of cultural events on city image: Rotterdam, cultural capital of Europe 2001, *Urban Studies*, 41(10), 1931–1951.
- Ringle, C. M., Wende, S., Becker, J. M. (2015). *SmartPLS 3*, Boenningstedt: SmartPLS GmbH.
- Sojkin, B., Bartkowiak, P., Skuza, A (2012). Determinants of higher education choices and student satisfaction: The case of Poland, *Higher Education*, 63(5), 565-581.
- Zenker, S., Petersen, S., Aholt, A. (2013). The citizen satisfaction index (CSI): evidence for a four basic factor model in a German sample, *Cities*, 31, 1-9.

FİNANSAL PERFORMANSIN ÖLÇÜLMESİNDE ALTERNATİF BİR YAKLAŞIM : HİSSEDAR KATMA DEĞERİ

Arş. Gör. Gizem VERGİLİ¹

Özet

İşletmelerin finansal performansının nasıl ölçülmesi gerektiği ile finansal performansın doğru göstergelerinin neler olması gerektiği finans teorisinde her dönem tartışılmakta ve güncelliğini korumaktadır. Son elli yıllık süreçteki küresel ekonomik görünümdeki köklü değişim ve dönüşümlere bağlı olarak ortaya çıkan gelişmeler "hissedar değeri"nin önem kazanmasına sebep olmuştur. Firmanın finansal performansını ölçen bir çok yöntem olmakla birlikte söz konusu yöntemlerden hiçbirisi "hissedar değeri" kadar kapsamlı değildir. Firmanın felsefesinin merkezine hissedar değerini koyan "değere dayalı yönetim" anlayışının finansal performansın ölçülmesinde kullandığı ölçütlerden birisi de hissedar katma değeri (SVA)'dır.

SVA, hem hissedarların yatırım sonucunda elde edebilecekleri tahmini getiriye göstermekte hem de firmaların kritik stratejik kararlarında yönlendirici olabilmektedir. Böylece firmanın kaynaklarını daha iyi tahsis edilmesini sağlamaktadır. Bunun yanında yönetici ücretlerinin belirlenmesinde de kullanılabilen SVA, şirketin değer yaratan ve/veya yaratmayan unsurlarını da belirlemektedir. Hissedar katma değeri yaklaşımı firmanın bütününde uygulanabildiği gibi alt bölümler bazında da uygulanabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Performans, Hissedar Katma Değeri, Değere Dayalı Yönetim.

AN ALTERNATIVE APPROACH TO MEASURING FINANCIAL PERFORMANCE: SHAREHOLDER ADDED VALUE

Abstract

In finance theory, how financial performance of businesses should be measured and what the right indicators of financial performance should be, are discussed, and maintained every term. Over the last fifty years developments resulting from fundamental changes and transformations in the global economic outlook have made "shareholder value" more important. Even there are many methods measuring financial performance of the firm, none of these methods are as comprehensive as "shareholder value". "Value based management" approach, which puts the shareholder value at the center of the firm's philosophy, one of the methods used to measure the financial performance is the shareholder value added (SVA).

SVA, not only shows the estimated revenue as a result of investment, but it also guides companies in their critical strategic decisions. This ensures that the resources of the firm are better allocated. SVA, which can also be used to determine managerial fees, identifies the elements that create and/or not value for the company. The shareholder value added approach can be applied on the basis of subsections as well as on the whole of the company.

Keywords: Financial Performance, Shareholder Value Added, Value Based Management

¹ Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, gvergili@gmail.com, gvergili@aku.edu.tr

1. GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte sermaye piyasalarının ekonomik sistem içerisindeki etkinliğinin ve öneminin artmasına bağlı olarak yatırımcıların da etkinliklerinin artması firmaları, hissedar değeri maksimizasyonunu benimsemeye ve hissedar değerinin artırılmasını sağlayacak alternatif yollar aramaya yöneltmiştir. Söz konusu gelişmelere paralel olarak firmanın felsefesinin merkezine değer yaratmayı koyan; firmanın stratejilerini, yapısını ve yöntemlerini buna göre belirleyen değere dayalı yönetim anlayışının uygulanması önem kazanmıştır.

Firmanın finansal performansı; hissedarlar, firma yöneticileri, kredi verenler ve potansiyel yatırımcılar gibi içsel ve dışsal paydaşlar açısından önemli olup, finansal performansın en önemli dışsal ölçütünü de firmanın piyasa değeri oluşturmaktadır. Finansal performansın ölçülmesinde dışsal ölçütler kadar içsel ölçütlere de ihtiyaç duyulmaktadır. Ekonomideki ve sermaye piyasalarındaki hızlı gelişim ve değişimin bir sonucu olarak geleneksel finansal performans ölçütleri, firmaların finansal performansını ölçmede çoğu zaman yetersiz kalabilmektedir. Buna bağlı olarak da değere dayalı yönetim anlayışını benimseyen firmalar, finansal performanslarını etkin bir biçimde ölçmek için değere dayalı performans ölçütlerini kullanmaktadır. Bu ölçütlerden birisi de Dr. Alfred Rappaport ve LEK/Alcar Danışmanlık tarafından geliştirilmiş olan "Hissedar Katma Değeri" (Shareholder Value Added - SVA) dır. Hissedar Katma Değeri; indirgenmiş nakit akımı modelinden doğmuş olup, hem hissedarların yatırım sonucunda elde edebilecekleri tahmini getiriyi göstermekte hem de firmaların kritik stratejik aralarında yönlendirici olabilmektedir.

Çalışmada; değere dayalı finansal performans ölçütleri, hissedar katma değeri, hissedar katma değerinin avantaj ve dezavantajlarına değinilmekte olup hipotetik bir örnek yardımıyla da hissedar katma değeri hesaplanmaktadır. Çalışma incelenen konuların genel bir değerlendirmesini içeren sonuç bölümü ile tamamlanmıştır.

2. DEĞERE DAYALI FİNANSAL PERFORMANS ÖLÇÜTLERİ

Genel anlamıyla performans; amaçlı ve planlı olarak yapılan bir etkinliğin sonucunda oluşan çıktıyı nicel ya da nitel olarak belirleyen bir kavramdır (Akal, 2005, s. 1). İşletme açısından performans, kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılarak firma amaçlarının gerçekleştirilebilme yeteneğini ifade etmektedir (Daft, 1997, s. 14). Performans ölçüm sürecinin temel adımları; stratejik amaçların ve hedeflerin oluşturulmasıyla başlamakta, performans ölçütlerinin belirlenmesi, somut hedeflerin tespit edilmesi, ölçüm bilgilerinin elde edilmesi, elde edilen bu bilgilerin raporlanması ve iyileştirmeye yönelik önlemlerin alınmasıyla tamamlanmaktadır (Zerenler, 2005, s. 36).

Finansal performans ise; finansal amaçlar için gerçekleştirilen tüm çabaların değerlendirilmesidir. Finansal performansın ölçülmesi; firmanın faaliyetlerini kesintisiz devam ettirebilmesi ve ekonomide değer yaratması açısından önemli olmasının yanında yöneticiler, hissedarlar ve potansiyel yatırımcılar açısından da büyük önem taşımaktadır. Hissedarlar ve diğer tüm paydaşlar firmanın finansal performansını ölçebilecek, birtakım ölçütlere ihtiyaç duymaktadır.

Geleneksel olarak finansal performansın ölçülmesinde; bilanço büyüklüğü, satışlar, kârlılık oranı, aktif kârlılığı, nakit dönüşü, net kâr, hisse başına kâr, toplam varlıklar, borçlar ve borç oranı, kârın toplam varlıklara oranı, kârın öz kaynaklara oranı gibi ölçütler kullanılmaktadır. Firmaların mali tabloları ya da yönetim muhasebesi sistemi araçlarını kullanarak elde ettiğimiz söz konusu performans ölçüm kriterleri, bizlere firmanın geçmişteki

performansını göstermektedir. Sadece bu finansal verilerden yola çıkarak analiz yapmak firmanın gelecekteki pozisyonu hakkında paydaşlara fazlaca fikir vermeyecektir. İdeal bir performans ölçütü firmanın geçmiş performansının yanı sıra gelecek performansı hakkındaki görüş ve tahminleri de dikkate almasını gerektirmektedir (Gökbulut, 2009, s. 54).

Firma amacının hissedar değerini maksimum kılmak olarak benimsenmesi sonucunda finansal performansın ölçülmesinde değer kavramı ön plana çıkmıştır (Copeland, vd., 1996, s. 22). Bu süreçte geleneksel ölçütlere eleştiriler hız kazanmış, işletmeler sağlıklı bir biçimde gelişmek ve firma değerini maksimum kılabilmek amacıyla performans ölçüm yöntemlerinde de değer yaratma amacını aramaya başlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte finansal aktiviteleri firma stratejileriyle uyumlu hale getiren ve stratejilerin başarılı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını ölçen değere dayalı finansal performans ölçütleri finans literatüründeki yerini almaya başlamıştır.

Firmanın finansal performansını ölçen bir çok yöntem olmakla birlikte söz konusu yöntemlerden hiçbirisi değer kadar kapsamlı değildir. Firmanın felsefesinin merkezine hissedar değerini koyan ve hissedar değeri maksimizasyonu amacına göre firmanın stratejilerini, yapısını ve yöntemlerini belirleyen, performansın izlenmesinde hangi ölçütlerin kullanılacağını ve yöneticilerin ne şekilde ödüllendirileceğini belirten değere dayalı yönetim (value based management) anlayışı 1990'lı yıllarda Anglo- Sakson ülkelerde Ekonomik Katma Değer (Economic Value Added-EVA) çerçevesinde uygulanmaya başlanmıştır (Ercan vd., 2003, s. 20.-21). 2000'li yılların ortasına gelindiğinde ise, değere dayalı yönetim anlayışı önemli gelişim göstererek tek boyutlu finansal ölçüm aracı olmaktan öteye geçerek gerçek bir performans değerlendirme sistemi haline gelmiştir.

Geleneksel ölçütler özellikli amaçlarla kullanıldığında doğru sonuçlar verirken, tüm firmanın ve/veya birimlerin performansını ölçmede yetersiz kalabilmektedir. Finansal performansının doğru bir şekilde ölçülmesi, kullanılan ölçütlerin firmanın yarattığı nakit akımları ile bu nakit akımlarının büyüme potansiyelini ve riskliliğini yansıtmasına bağlı olmaktadır. Değere dayalı performans ölçütlerinin yapmaya çalıştığı; geleneksel performans ölçütlerini firmanın gerçek finansal performansını gösterebilmeleri için düzenlemek ve onlara gerekli yeni bilgileri ilave etmektir. Bu bağlamda sermaye maliyeti anahtar bir rol oynamakta olup, gerek firma değerlendirme için "serbest nakit akışı" gerekse de yatırım projelerini değerlendirmek için "net nakit akışı" şeklinde olsun, nakit akımını değer yaratmanın önemli bir unsuru olarak görmektedir. Değere dayalı finansal performans ölçütlerinin kullanılmadığı, sadece kâra odaklanılan durumlarda; kâr açıklayan bazı firmaların hissedar değeri yaratmadıkları görülmektedir (Gandhok, 2003, s. 25). SVA ile ilgilenen yatırımcılar genellikle nakit katma değeri (Cash Value Added - CVA) ile de ilgilenmektedir. Faaliyetleri sonucu büyük tutarlarda nakit yaratan firmalar daha yüksek tutarlarda temettü ödeyebildiğinden yüksek CVA rakamları yatırımcılara cazip gelmektedir.

Ekonomik Katma Değer, Pazar Katma Değeri, Nakit Katma Değeri, Hissedar Katma Değeri ve Yatırımlardan Sağlanan Nakit Akımı Karlılığı gibi değere dayalı finansal performans ölçütleri Anglo Sakson ülkelerde geniş kabul görmekte ve uygulanmaktadır. Türkiye'de ise söz konusu ölçütlerden EVA kullanılmakta olup, kullanan firma sayısı da oldukça sınırlıdır. Aşağıdaki tabloda değere dayalı performans ölçütlerinden bazıları karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır.

Tablo 1. Değere Dayalı Performans Ölçütlerinin Karşılaştırılması

FİNANSAL PERFORMANS ÖLÇÜT TÜRÜ	SONUÇLARIN İFADE BİÇİMİ (Tutar - %)	SERMAYE MALİYETİ	AMORTİSMAN	HESAPLAMA KOLAYLIĞI (Orta- Kolay-Zor)
CVA	Tutar	İçeriyor	İçermiyor	Orta/Zor
EVA	Tutar	İçeriyor	İçeriyor	Orta
SVA	Tutar	İçeriyor	İçermiyor	Orta
MVA	Tutar	*	*	Zor

* Sermaye maliyen pazar tabanlı ölçüm yöntemlerine açık bir biçimde dahil edilmemektedir.

EVA'nın alternatifi olarak geliştirilen, Gerçek Aktif Değeri Arttırıcı (Real Asset Value Enhancer-RAVE) ve Safılaştırılmış Ekonomik Katma Değer (Refined Economic Value Added-REVA) gibi farklı değere dayalı finansal performans ölçütleri bulunmakla birlikte bu ölçütler gelişmiş ülkelerde bile yaygın olarak kullanılmamaktadır.

3. HİSSEDAR KATMA DEĞERİ

Hissedar katma değeri kavramı Dr. Alfred Rappaport ve LEK / Alcar Consulting Group tarafından geliştirilmiş olup, iskonto edilmiş nakit akımı modelinden doğmuştur. SVA, firmanın stratejik kararlarının alınmasında yönlendirici olmakla birlikte EVA ve CFROI kadar yaygın kullanılmamaktadır (Makelainen, 1998, s. 44). ABD'de değere dayalı yönetim uygulamalarını benimseyen 192 şirket üzerinde yapılan bir araştırmada hissedar katma değerini kullanan firma sayısının sadece 13 olduğu tespit edilmiştir. (Grand ve Abate, 2001, s. 7)

SVA, hem hissedarların yatırım sonucunda elde edebilecekleri tahmini getiriye göstermekte hem de firmaların kritik stratejik kararlarında yönlendirici olabilmektedir. Böylece firmanın kaynaklarının daha iyi tahsis edilmesini sağlamaktadır. Bunun yanında yönetici ücretlerinin belirlenmesinde de kullanılabilen SVA, şirketin değer yaratan ve/veya yaratmayan unsurlarını da belirlemektedir. Hissedar katma değeri yaklaşımı firmanın bütününde uygulanabildiği gibi alt bölümler bazında da uygulanabilmektedir (Bayrakdaroğlu, 2009, s. 119)

Rappaport'un 1998 yılında yayınladığı Hissedar Değeri Yaratma (Creating Shareholder Value) adlı kitapta SVA'nın amacının gelecekle ilgili nakit akımı tahminlerinin indirgenmesi ve sürekli olarak firma değerinin hesaplanması olduğunu belirtmiştir. Firmanın cari performansı ölçülürken, nakit akımı tahminleri ile o dönemin gerçekleşen nakit akımları baz alınmaktadır (Rappaport, 1998, s. 183). SVA, yeni bir yatırımdan önceki artış gösteren nakit akımının bugünkü değeri ile yatırılan sermayenin (duran varlıklar + net işletme sermayesi) bugünkü değeri arasındaki fark olarak da tanımlanmaktadır (Ameels vd, 2002, s. 21).

Literatürde SVA'nın farklı tanımları ve uygulamaları olduğu görülmekte olup, hesaplanış biçimleri de farklılık göstermektedir. Bazı kaynaklarda SVA'nın hesaplanması

EVA ile benzerlik göstermektedir (Tasmama Department of Treasury and Finance.,1999, s. 12)² . Buna göre SVA aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır.

$$SVA = NOPAT - (\text{Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti} \times \text{Yatırılan Sermaye})$$

SVA hesaplamadaki ilk adım NOPAT'ı hesaplamaktır. NOPAT; vergi sonrası net faaliyet karından vergi yükünün düşülmesiyle ulaşılan tutardır. Borçlanmanın vergi kalkını nedeniyle yarattığı olumlu etki WACC hesaplanırken göz önüne alındığı için, NOPAT vergileri nakit esasına göre düzelttikten sonra firmanın vergi sonrası faaliyet karını ifade etmektedir. Dolayısıyla ile bu kavram tamamen işletmenin faaliyetlerinden elde ettiği kara odaklanmaktadır. Ülkemizde uygulanmakta olan vergi uygulamaları faizi, faaliyet dışı gelirleri ve giderleri de hesaplamalara dahil etmektedir. NOPAT, raporlanan vergi sonrası kara benzemekle birlikte vergiden sonra ancak finansman giderlerinin düşülmesinden önce şirket faaliyetlerinden hesaplanan kar rakamı olmaktadır.

İkinci adımı yatırılan sermayenin belirlenmesi oluşturmaktadır. Yatırılan sermaye; firmanın duran varlıkları ve net işletme sermayesinin toplamından oluşmaktadır.

Üçüncü adımı ise ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin hesaplanması oluşturmaktadır. Firmalar kaynak ihtiyacını özsermaye ve yabancı kaynaklardan sağlamaktadır. Firmalar, özsermayenin ve yabancı kaynakların toplam içerisindeki ağırlıkların dikkate alarak sermaye maliyetlerini hesaplamaktadır. Ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti hesaplanırken, yalnızca uzun vadeli yabancı kaynakların ve özkaynakların toplam içerisindeki ağırlıkları bunların piyasa değerlerine göre bulunmakta ve vergi etkisi de dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Sermayenin maliyetinin hesaplanmasında kısa vadeli yabancı kaynak maliyetleri dikkate alınmamaktadır. Uzun vadeli borçların ve özsermayenin piyasa değerleri toplamına %100 denildiğinde, bunun içerisinde uzun vadeli borçların ağırlığı (W_d), Özsermayenin ağırlığı (W_e) olmaktadır. Uzun vadeli borçların vergi öncesi faiz oranı (k_d) ve hissedarların beklediği getiri oranı, başka bir ifadeyle özsermayenin maliyeti (k_e) ile gösterildiğinde, ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti (k_{wacc}) aşağıdaki gibi ifade edilmektedir. Burada, “ t ”, firmanın yükümlü olduğu kurumlar vergisi oranını göstermektedir.

$$k_{wacc} = W_d \times k_d \times (1-t) + W_e \times k_e$$

Bütün bu işlemler yapıldıktan sonra SVA hesaplanabilmektedir. Aşağıda bir firmanın SVA hesaplanmasına ilişkin örnek sunulmuştur:

XYZ firmasının;

NOPAT : 2.640.000

Net İşletme Sermayesi: 3.600.000

Duran Varlıklar : 12.400.000

Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti: %10

Bu veriler kullanılarak firmanın yatırılan sermayesi $(3.600.000 + 12.400.000) = 16.000.000$ TL olmaktadır.

² <https://wealthyeducation.com/shareholder-value-added>

SVA = NOPAT - (Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti x Yatırılan Sermaye)

SVA = 2.640.000 - (%10 x 16.000.000)

SVA = 1.040.000 olarak hesaplanmıştır.

SVA aşağıdaki şekilde de hesaplanabilmektedir:

SVA = (Tahmin Dönemindeki Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit Akımının Bugünkü Değeri + Pazarlanabilir Menkul Kıymetler) - Borçlar

Pablo Fernandez ise SVA'yı ilgili yıl ile bir önceki yıl arasında hissedarların servetindeki değişim olarak tanımlamıştır. Fernandez'e göre SVA aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır.

SVA = özsermayenin piyasa değerindeki artış
+ yıl içinde ödenen temettüleri
- sermaye artırımları için yapılan ödemeler
+ hissedarlara diğer ödemeler (nominal değerden indirimler, hisse geri alımları vs.)
- dönüştürülebilir tahvillerin dönüşümü

SVA; yaratılan hissedar değerini göstermemektedir. Bir dönem içinde değer yaratılması için, hissedar getirisinin beklenen getiriye aşması gerekmektedir. Fernandez'in SVA hesaplamasında kullandığı, hissedar değerini gösteren ve SVA'yla yakın ilişkili olarak geliştirilen diğer ölçütler ise aşağıda sunulmuştur (Koyuncu, 2010, s. 53-54)

Hissedar getirisi SVA'nın yıl başlangıcındaki özsermayenin piyasa değerine bölünmesi ile elde edilmektedir. Özsermayenin piyasa değeri, borsaya kote olan bir şirketin piyasa değeridir, yani hisse sayısının hisse senedi fiyatı ile çarpımına eşittir. Özsermayenin piyasa değerindeki artış ise ilgili yıl ile bir önceki yıl arasında özsermayenin piyasa değerindeki artışı ifade etmektedir.

Hissedar Getirisi = SVA / Özsermayenin Piyasa Değeri

Özsermayenin piyasa değeri, borsaya kote olan bir şirketin piyasa değeridir, yani hisse senedi sayısının hisse senedi fiyatı ile çarpımına eşittir. Özsermayenin piyasa değerindeki artış ise ilgili yıl ile bir önceki yıl arasında özsermayenin piyasa değerindeki artışı ifade etmektedir

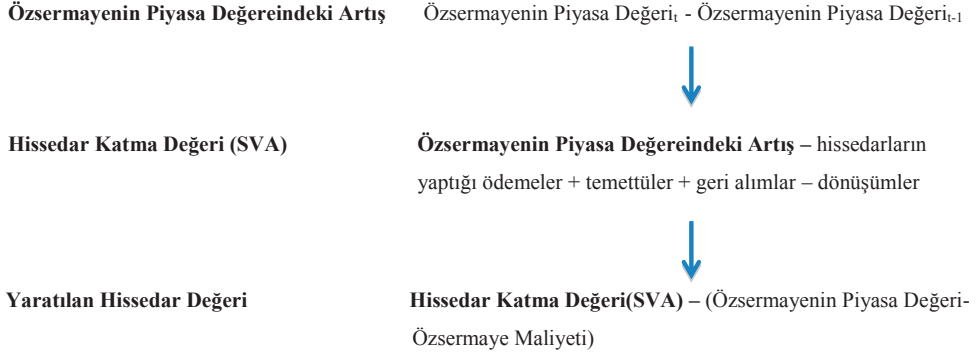
Özsermayenin Beklenen Getirisi ise, hissedarların beklediği getiriye yani özsermayenin maliyetini ifade etmektedir. Bu genellikle risksiz faiz oranına (uzun vadeli hazine bonolarının faiz oranı) ve şirketin risk derecesine bağlı olmaktadır.

Özsermayenin Beklenen Getirisi = Uzun Vadeli Hazine Bonosu Faizi + Şirketin Risk Primi

Bir firma, hissedar getirisi sermaye-hisse maliyetini yani hissedar beklentilerini aştığı zaman hissedar değeri yaratabilmektedir. Bu da yaratılan hissedar değeri olarak tanımlanmıştır.

Yaratılan Hissedar Değeri = Özsermayenin Piyasa Değeri x (Hissedar Getirisi - Özsermaye Maliyeti)

Yaratılan Hissedar Değeri = SVA - (Özsermayenin Piyasa Değeri x Özsermaye Maliyeti)

Şekil 1. SVA ve Yaratılan Hissedar Değeri (Fernandez, 2002, s. 7).

Hissedar getirisi aşağıdaki unsurlarla karşılaştırılarak hisse senedinin ya da firmanın performansı hakkında bilgi verebilmektedir. Buna göre;

- **Pozitif/Negatif:** Pozitifse nominal anlamda hissedarların daha fazla parası var demektir.
- **Hazine bonolarının getirisi ile:** Eğer hissedar getirisi hazine bonolarının getirisini aşarsa, daha fazla risk almakla hissedar daha yüksek getiri elde etmektedir.
- **Sermayenin beklenen getirisi ile:** Hissedar getirisi özsermaye maliyetini aşarsa, aldığı riskin ve beklediği getirinin karşılanmış hatta aşılmış olduğunu gösterir.
- **Aynı endüstrideki şirketlerin hissedar getirileri ile:** Benzer risk ve yatırım koşullarındaki hissedar getirisi ile karşılaştırılabilir.
- **Borsa endeksinin getirisi ile:** Endeks ile karşılaştırma, piyasa geneli ile hissedarın getirisinin karşılaştırılmasına imkan sağlar.

4. SONUÇ

Firmaların faaliyetlerini sürdürebilmeleri için değer yaratmaları büyük önem taşımaktadır. Faaliyet sonucunda yaratılan hissedar değerinin ölçülmesinde ve yönetim etkinliğinin sağlanmasında kullanılan finansal bir araç olan SVA, bir yandan finansal performansı ölçerken bir yandan da değere dayalı yönetim anlayışının en önemli araçlarından birisi olmaktadır. Bu özelliği ile SVA, yöneticilerin ve çalışanların primlerinin yarattıkları katma değere bağlı olarak belirlenmesine olanak sağlamaktadır. SVA, Anglo-Sakson ülkelerde bile sınırlı firma tarafından kullanılmakta olup, ülkemizde henüz uygulanmamaktadır. Hissedar değeri odaklı bir anlayışın geçerli olduğu günümüzde firmaların yaratmış oldukları hissedar değerinin tam ve doğru olarak ölçülmesi için hissedar

katma değeri teorisyenler tarafından daha yoğun olarak araştırılmalı, uygulamacılar tarafından da uygulanabilmesi için zemin oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akal, Z. (2005). *İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi, Çok Yönlü Performans Göstergeleri*. Ankara: MPM Yayınları.
- Ameels, A. Bruggeman, W. Scheipers, G.(2002). *Value-Based Management Control Processes to Create Value Through Integration a Literature Review*. Vlerick Leuven Gent Management School. Ghent University. Erişim adresi: http://www.valuebasedmanagement.net/articles_ameels_valuebased_full.pdf 04.04.2017.
- Bayrakdaroğlu, A. (2009). *Hissedar Değeri ile Geleneksel ve Çağdaş Finansal Performans Ölçütleri Arasındaki İlişki: İMKB Şirketleri Üzerine Bir Uygulama* (Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Copeland, T., Coller, T., Murrin, J., (1996). *Valuation: Measuring and Managing the Value of the Companies*, Second Edition, John Wiley and Sons Inc.
- Daft, R. L. (1997). *Management*. Florida: The Dryden Press.
- Ercan, M. K., Öztürk, M.B., Demirgüneş, K., (2003). *Değere Dayalı Yönetim ve Entelektüel Sermaye*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Fernandez, P., (2002). *A Definition of Shareholder Value Creation*.(Research Paper No. 448, January). IESE University of Navarra Business School.
- Gandhok, T., (2003). *Value Based Management The New Mantra In Corporate Governance*. Businessline, 27 February.
- Gökbulut, R., İ. (2009). *Hissedar Değeri İle Finansal Performans Ölçütleri Arasındaki İlişki ve İMKB Üzerine Bir Araştırma* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koyuncu, B. (2010). *Değere Dayalı ve Geleneksel Finansal Performans Ölçütlerinin Karşılaştırmalı Analizi: İMKB’de Bir Uygulama* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Makelainen, E., (1998). *Economic Value Added as a Management Tool*,Helsinki School of Economics and Business Administration. Erişim adresi: <http://www.evanomics.com/evastudy.shtml> 13.03.2017.
- Rappaport, A., (1998). *Creating Shareholder Value: The New Standard for Business Performance*, New York USA: The Free Pres.
- Tasmama Department of Treasury and Finance(1999).. *Shareholder Value Added A Discussion Paper For Government, Business, Enterprises And State-Owned Companies*. Erişim adresi:<https://wealthyeducation.com/shareholder-value-added> 02.03.2017.
- Zerenler, M., (2005). *Performans Ölçüm Sistemleri Tasarım ve Üretim Sistemlerinin Performansının Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (1), 1-36. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esad/article/view/1068000032/1068000166> 10.04.2017.

DERGİ YAZIM KURALLARI

1. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi iktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'ne gönderilen makaleler dergi formatında 25 sayfayı geçmemelidir.
2. Makaleler A4 sayfası boyutunda olmalı, üstten 3 cm; alttan, sağ ve sol kenarlardan 2,5 cm boşluk bırakılmalıdır.
3. Dergiye gönderilen makalelerin metin kısmı, "Office Word" programında "Times New Roman" yazı tipi ile tek satır aralıklı, iki yana yaslı ve 12 punto olacak şekilde yazılmalıdır. Paragraf girintisi bir tab (1,25cm) olacak şekilde ayarlanmalı ve paragraftan sonra 6nk boşluk bırakılmalıdır.
4. Makalenin Türkçe ve İngilizce başlığı ortalanarak, koyu büyük harflerle, Times New Roman 12 punto yazı karakteriyle yazılmalıdır. Türkçe başlığın altında tek satır boşluk bırakılarak, 11 punto yazı karakteriyle yazarın unvanı, adı ve soyadı (soyadı büyük harflerle) sağa hizalı olacak şekilde yer almalıdır. Yazarın bağlı olduğu kurum, e-posta adresi ve sorumlu yazar bilgisi 9 punto ve tek satır aralığında dipnot olarak verilmelidir. Yazarın ad ve soyadı bilgisinin altında tek satır boşluk bırakılarak Türkçe "Özet" başlığı sola hizalı olarak yer almalıdır. Özet metni iki yana yaslı olacak şekilde tek satır aralığı ile 11 punto yazılmalıdır. Türkçe özet 150 kelimeyi geçmemelidir. Türkçe özeti altında en az üç en fazla beş kelimedenden oluşan Türkçe anahtar kelimeler yer almalıdır. Türkçe anahtar kelimelerden sonra bir satır boşluk bırakılarak İngilizce başlık yazılmalıdır. İngilizce Özet (Abstract), İngilizce başlığın altında yer almalıdır. İngilizce özet metnine ilişkin yazım kuralları Türkçe özet metninde olduğu gibidir.
5. Makalenin metin kısmındaki ana başlık, numaralandırılarak sola hizalı (girintisiz) olacak şekilde, tamamı büyük koyu harflerle yazılmalıdır. Ara ve alt başlıklar ise bir tab boşluk bırakılarak, sola hizalı, baş harfleri büyük, koyu harflerle yazılarak, numaralandırılmalıdır. Ana, ara ve alt başlıklardan sonra 6nk boşluk bırakılmalıdır.
6. Tablolar, grafikler ve şekiller metin içerisinde ilgili alanda ve sayfa sınırlarını aşmayacak şekilde düzenlenmelidir. Tablo ve grafik numarası ile adı ilk kelimenin ilk harfi büyük olmak şartıyla tablo üstünde Times New Roman, 12 punto ve satır aralığı tek olacak şekilde ortalanarak yazılmalıdır. Şekil adı ve numarası ise şeklin altında verilmelidir. Tablo, şekil ve grafiklerin tek sayfada gösterilmesi ve diğer sayfaya taşınmasına özen gösterilmelidir. Tablo, şekil ve grafik içindeki metin 8-10 punto aralığında olmalıdır.
7. Atıf ve Kaynak gösterimi, APA 6 (American Psychological Association) formatında belirlenen düzenlemelere bağlı kalınarak hazırlanmalıdır. Bu kapsamda atıflar metin içerisinde yapılmalıdır. Açıklama notları ise sayfa altında dipnot şeklinde, 9 punto olarak verilmelidir.
8. Metin içinde atıflar aşağıda belirtilen formata uygun şekilde yapılmalıdır;
Tek yazarlı yayınlara atıf: (Yazar Soyadı, Yıl, s. sayfa numarası)
İki yazarlı yayınlara atıf: (Birinci Yazarın Soyadı ve İkinci Yazarın Soyadı, Yıl, s. sayfa numarası)

Üç ve daha fazla yazarlı yayınlara atf: (Birinci Yazarın Soyadı vd., Yıl, s. sayfa numarası)

Birden fazla kaynağa atf: (Yazar Soyadı, Yıl, s. sayfa numarası; Yazar Soyadı, Yıl, s. sayfa numarası)

Kaynağın tamamı için atf: (Yazar Soyadı, Yıl)

Yazar adı belirtilmemiş kaynaklara atf: (Kurum ismi, Yıl, s. Sayfa numarası).

9. “Kaynakça” başlığı makalenin sonuç kısmını takiben kalın ve büyük harflerle yazılmalıdır. Kaynakçada sadece atıfta bulunan eserler yer almalıdır. Kaynakça, ilk yazarın soy ismi ve isminin ilk harfi dikkate alınarak alfabetik olarak sıralanmalıdır. Kaynakçada alt girinti 1,25cm olarak ayarlanmalıdır. Bir yazarın birden çok eseri varsa bu eserler kronolojik sırayla yazılmalıdır. Yazarın aynı yılda birden çok eseri varsa bu eserlerin yayın yılının yanına a,b gibi harfler eklenmelidir.

9.1.Kaynakçada yer alan tek yazarlı kitaplar için.

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). *Kitabın Adı*. Basım Yeri: Yayınevi.

9.2.Kaynakçada yer alan çok yazarlı kitaplar için.

İlk Yazarın Soyadı, İlk Yazarın Adının Baş Harfleri., Diğer Yazarların Soyadları, Diğer Yazarların Adlarının Baş Harfleri ve Son Yazarın Soyadı, Son Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). *Kitabın Adı*. Basım Yeri: Yayınevi.

9.3.Kaynakçada yer alan editörlü kitaplarda bölüm için.

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Bölümün Adı. Editörün Adının Baş Harfi. Editörün Soyadı (Ed.), *Kitabın Adı* içinde (s. Bölümün Sayfa Aralığı). Basım Yeri: Yayınevi.

9.4.Kaynakçada yer alan çeviri kitaplar için.

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). *Kitabın Adı*. Çevirmenin Adının Baş Harfi. Çevirmenin Soyadı (Çev.) Basım Yeri: Yayınevi.

9.5.Kaynakçada yer alan basılı makaleler için.

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Makalenin başlığı sadece ilk harfi büyük olacak şekilde. *Derginin Adı, Cilt(Sayı)*, sayfa numarası aralığı.

9.6.Kaynakçada yer alan elektronik makaleler için.

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Makalenin başlığı sadece ilk harfi büyük olacak şekilde. *Derginin Adı, Cilt(Sayı)*, sayfa numarası aralığı. Erişim adresi:

9.7.Kaynakçada yer alan DOI numarası olan makaleler için.

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Makalenin başlığı sadece ilk harfi büyük olacak şekilde. *Derginin Adı, Cilt(Sayı)*, sayfa numarası aralığı. doi:

9.8.Kaynakçada yer alan yazarı belli teknik ve araştırma raporları için.

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). *Çalışmanın başlığı* (Rapor No. xxx). Yer bilgisi: Yayıncı.

9.9.Kaynakçada yer alan bir kurum tarafından hazırlanmış teknik ve araştırma raporları için.

Kurum Adı. (Yıl). *Çalışmanın başlığı* (Yayın No. xxx). Erişim adresi:

9.10. Kaynakçada yer alan toplantı veya sempozyum bildirileri için.

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl, Ay). *Bildiri başlığı*. Xxxxx Sempozyumunda sunulan bildiri, Yer bilgisi. Erişim adresi:

9.11. Kaynakçada yer alan yayımlanmamış yüksek lisans ve doktora tezleri için.

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). *Doktora ya da yüksek lisans tezinin başlığı* (Yayımlanmamış doktora tezi/yüksek lisans tezi). Kurum adı, Yer bilgisi.

10. Yukarıda yer almayan kaynak gösterimleri için APA 6 formatında belirlenen düzenlemelere bağlı kalınmalıdır. APA kaynakça oluşturma formatına <http://www.apastyle.org/> linkinden ulaşılabilir.

DERGİ YAYIN İLKELERİ

1. Dergi, Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki defa yayınlanmaktadır. Dergiye kabul edilecek makaleler içerik olarak iktisadi ve idari bilimler alanlarında veya bu alanlarla ilişkili konuları kapsamalıdır.
2. Derginin yazım dili Türkçe ve İngilizce'dir.
3. Dergiye gönderilen makaleler, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış veya değerlendirme sürecinde olmaması gerekmektedir.
4. Makalelerin, <http://dergipark.gov.tr/oskaiibfd> uzantılı Dergipark sisteminden gönderilmesi gerekmektedir. Makale gönderimi için Dergipark sistemine giriş yapılarak, Hesabım \ Profilimi düzenle seçeneğinden Yazar butonu işaretlenmelidir. Yazarlar, makalenin gönderilmesinden sonra değerlendirme sürecini Dergipark sisteminden takip edebilir.
5. Dergiye gönderilen makaleler, yayın kurulu tarafından içerik ve şekil şartları açısından değerlendirildikten sonra hakemlere gönderilir. Makaleler, şekil şartlarına ve dergi içeriğine uymuyorsa hakemlere iletilmeden önce sorumlu yazara (corresponding author) geri gönderilir. Şekil şartını sağladıktan sonra hakem değerlendirme süreci başlatılır.
6. Dergiye gönderilen her makale, makalenin yazarı/yazarları, akademik unvanı ve çalışılan kurum bilgileri belirtilmeden en az iki hakeme gönderilir. Hakemlerden gelen değerlendirme raporlarından birinin olumlu ve diğerinin olumsuz olması durumunda makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Nihai karar bu değerlendirme süreci sonunda verilir.
7. Dergide yayımlanan makalelerin dil, bilim, yasal ve etik olarak tüm sorumluluğu yazara ait olup, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dergisi sorumlu tutulamaz.
8. Dergide yayınlanması kabul edilen ve yayımlanan makalelerin elektronik ve yazılı ortamda tüm hakları Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'ne aittir. Hakem sürecinden geçmiş ve yayınlanmak amacıyla kabul edilmiş makaleler için yazarların, Dergipark sisteminde yer alan telif hakkı devir formunu imzalayıp pdf formatında ibfdergi@osmaniye.edu.tr email adresine göndermeleri gerekmektedir. Yazarlara telif ücreti ödenmemektedir.